

ULUSLARARASI

AF ÖRGÜTÜ

2021/22 RAPORU

**DÜNYADA İNSAN HAKLARININ
DURUMU**

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

Uluslararası Af Örgütü herkesin insan haklarına erişebildiği bir dünya için kampanyalar düzenleyen on milyondan fazla kişinin oluşturduğu küresel bir harekettir. Vizyonumuz, herkesin İnsan Hakları Evrensel Beyanname ve diğer uluslararası insan hakları standartları ile güvence altına alınan haklarına erişmesidir. Uluslararası Af Örgütü hükümetlerden, siyasi ideolojilerden, ekonomik çıkarlardan ve dinlerden bağımsızdır. Gelirlerinin büyük çoğunluğunu üyelik gelirleri ve bağışlar oluşturur.

Uluslararası Af Örgütü tarafsızdır. Egemenlik, toprak anlaşmazlıkları veya kendi kaderini tayin hakkının uygulanması için kabul edilebilecek uluslararası siyasi veya hukuki düzenlemeler gibi konularda tavır almaz. Bu rapor, yıl boyunca gözlemlediğimiz ülkelere göre düzenlenmiştir. Genel itibarıyla bunlar, toprakları üzerinde insan haklarının durumuna ilişkin hesap verebilir konumda olan bağımsız devletlerdir.

İlk kez 2022 yılında Uluslararası Af Örgütü tarafından yayımlanmıştır.

Peter Benenson House

1 Easton Street

London WC1X 0DW

United Kingdom

© Amnesty International 2022

İndeks: POL 10/4870/2022

ISBN: 0-86210-505-6

Bu kitabın bir katalog kaydı British Library'de bulunmaktadır.

Orijinal dili: İngilizce

Aksinin ifade edildiği durumlar haricinde, bu belgenin içeriği Creative Commons (alıntı, yayıncılık, türetilemez, uluslararası 4.0) tarafından lisanslıdır. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode>

Daha fazla bilgi için sitemizdeki izinler sayfasını ziyaret edebilirsiniz: www.amnesty.org

amnesty.org
Bu rapor, Uluslararası Af Örgütü'nün 2021 yılı boyunca yaptığı çalışmalarını ve kayıtlarını belgelemektedir.

Raporda herhangi bir ülke ya da bölge hakkında bir konu başlığı bulunmaması Uluslararası Af Örgütü'nün üzerinde çalıştığı insan hakkı ihlallerinin yıl içerisinde söz konusu yerde olmadığı anlamına gelmez. Ülkeler hakkındaki bölümlerin uzunluğu, Uluslararası Af Örgütü'nün herhangi bir ülke hakkında izlediği konuların kapsamı ve derinliği açısından kıyaslama ölçütü olarak değerlendirilemez.

ULUSLARARASI

AF ÖRGÜTÜ

RAPORU 2021/22

DÜNYADA İNSAN HAKLARININ DURUMU

İÇİNDEKİLER

YILLIK RAPOR 2021/22

Kısaltmalar vi
Önsöz viii
Küresel Değerlendirme 12
Bölgesel Değerlendirmeler 19
Afrika Bölgesel Değerlendirmesi 20
Amerika Kıtası Bölgesel Değerlendirmesi 29
Asya Pasifik Bölgesel Değerlendirmesi 37
Avrupa ve Orta Asya Bölgesel Değerlendirmesi 46
Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesel Değerlendirmesi 55
Ülke Bilgileri 65
Türkiye 66

KISALTMALAR

AAD

Avrupa Adalet Divanı

AAİHK

Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu

AB

Avrupa Birliği

ABD

Amerika Birleşik Devletleri

AGİT

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

AİHM

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi

AİHS

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

APIB

Brezilya Yerli Halklar Birliği

BAE

Birleşik Arap Emirlikleri

BM

Birleşmiş Milletler

BMİHK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

BMİHYK

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

BMMYK

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

CEDAW

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi

COP26

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Konferansı

COVAX

Covid-19 Aşılarına Küresel Erişim; Küresel Aşı ve Bağışıklık İttifakı (GAVI), Salgın Hazırlık Yenilikleri Koalisyonu (CEPI) ve DSÖ yönetimindeki girişim

DSÖ

Dünya Sağlık Örgütü

ECLAC

Birleşmiş Milletler Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu

Escazú Sözleşmesi

Latin Amerika ve Karayipler'de Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Kamusal Katılım ve Adalet Hakkında Bölgesel Sözleşme komisyonu

FATF

Mali Eylem Görev Gücü

HDP

Halkların Demokratik Partisi

İHD

İnsan Hakları Derneği

İstanbul Sözleşmesi

Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi

LGBTİ+

Lezbiyen, gey, biseksüel, trans ve interseks

MINUSCA

Birleşmiş Milletler Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu

STÖ

Sivil toplum örgütü

TBMM

Türkiye Büyük Millet Meclisi

TRIPS

Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları
Anlaşması

UCM

Uluslararası Ceza Mahkemesi

UNICEF

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

ÖNSÖZ

İnsanlar 2021 yılının güç siyaseti altında nasıl bir yol izledi? Dünyadaki kâr, ayrıcalık ve konum uğruna yaşanan kaotik çekişmelerin ortasında haklar daha güçlü savunuldu mu? Covid-19 pandemisinin devam ettiği ve çatışmaların derinleştiği bir dönemde hak sahipleri daha iyi tanındı, saygı gördü ve korundu mu?

2021’de sık sloganlar dillere pelesenk oldu: “Daha iyisini inşa edeceğiz”. Vaatler ise askıya alındı. Ekonominin “küresel çapta yeniden ayarlanması” vaatleri, kurumsal istismarı engelleyecek küresel bir “ortak gündem” vaatleri, sürdürülebilir ve yeşil iyileşme, dönüşümsel küresel dayanışma vaatleri ve dahası. Ancak zamanla sloganların anlamsız olduğu, verilen sözlerin tutulmadığı ve daha fazla insanın daha çok yerde daha sıklıkla yüz üstü bırakıldığı anlaşıldı.

Başka seçenekler olduğu halde hükümetler, aramızdan daha fazlasını onur ve haklardan uzaklaştıran politikalar seçti ve o yolları izledi. Pandemiye yön veren sistemsel eşitsizlikler sistematik olarak azaltılmadı; aksine daha da yerleşik hale geldi. Sağlık hizmetlerine erişimi arttıracak sınır ötesi sağlık hizmetleri ve malzemelerinin akışı çoğu zaman gerçekleşmedi. Başka felaketleri önlemek ve insan hakları krizlerini hafifletmek için gereken hükümetler arası işbirliği nadiren kuruldu.

Bir yıl önce, Uluslararası Af Örgütü’nün yıllık raporuna ilk önsözümü yazarken, hararetle, 2021’de, halkların ve insanların Covid-19 sonrası kapsayıcı bir iyileşme yolunda ilerleyeceğine tanıklık edeceğimizi ummuştum. Eşi benzeri görülmemiş bir hızla gerçekleşen ve pandeminin sonunu tahayyül edebilmemizi sağlayan bilimsel buluşlarla bu mümkün görünüyordu. Peki, yanlış giden neydi?

Dünya liderleri bize gerçek ve anlamlı bir küresel yönetim sunmak yerine, ulusal çıkar mağaralarına çekildi. Daha çok kişiye daha fazla güvenlik sağlamak yerine, bizi güvensizlik ve zaman zaman da savaş uçurumunun eşiğine getirdiler. Bizi bölen uygulama ve stratejileri ortadan kaldırmak yerine, halklarımızı zenginlik ve kaynaklar için kendi kendini baltalayan mücadelelerin içerisine ve çatışmalara soktular. Evrensel insan haklarının eşitlik normunu savunmadılar. Bunun yerine, ırkçılık, uluslararası sistemin işleyişine daha fazla yerleşti ve kimin hayatının değerli olup kiminkinin olmadığını belirleyen acımasız tarihine ek olarak kimin yaşadığını, kiminse yaşamadığını dahi belirler oldu.

2021 bir iyileşme ve toparlanma yılı olmalıydı. Ama yalnızca 2021 ve 2022 yılları için değil, önümüzdeki on yıl için de daha fazla eşitsizlik ve istikrarsızlık üreten bir kaynak haline geldi.

2021’de Covid-19 vakaları, hastalıkları ve ölümlerinde kaydedilen astronomik dalgalar ne yazık ki tahmin edilebilir ve önlenebilirdi. Varlıklı devletler aşu dağıtım planlarından ötürü kendilerini tebrik ederken, gitgide artan aşu milliyetçilikleri yüzünden yıl sonu itibarıyla dünyanın yarısından fazlası aşısız bırakılmış veya sadece kısmen aşılanmıştı. Düşük bağışıklama oranları, yeni varyantların gelişmesine izin vererek hepimizi aşya dirençli mutasyon riski altına soktu ve pandemiye uzattı. Zengin ülkelerin vatandaşlarına hatırlatma

aşılari yapılrken, Küresel Güney'de ciddi hastalık veya ölüm riski yüksek olanlar dahil milyonlarca insan hâlâ ilk dozu bekliyordu. Eylül ayında, Uluslararası Af rgt, dünyanın en az aşılanmış ülkelerinin birçoğunu tam olarak aşılamaya yetecek yarım milyar doz aşı fazlasını gelişmiş ülkelerin elinde tuttuğunu tespit etti. Bu ülkelerin kullanma süresi dolmak üzere olan fazla aşılarından kurtulmaya çalışması, ahlaki pusulası olmayan, yolunu kaybetmiş bir dünyanın sarsıcı bir göstergesi idi.

şirketlerin CEO'ları ve yatırımcıları büyük kârlar elde ederken, çaresizce aşıya ihtiyaç duyan kişilere beklemeleri söylendi. Ve lmeleri...

Covid-19 pandemisi devam ederken yeni çatışmalar başladı ve çözümlenmemiş çatışmalar şiddetlendi. Birkaçını saymak gerekirse, Afganistan, Burkina Faso, Etiyopya, İsrail/Filistin, Libya, Myanmar ve Yemen'de çatışmalar uluslararası insan hakları hukuku ve insancıl hukuka yönelik geniş çaplı ihlallere neden oldu. Bunların çok azında gereken uluslararası tepki verildi; çok az vakada adalet ve hesap verebilirlik sağlandı. Bunun yerine, çatışmalar arttı. Zamanla genişleyerek, etkileri ağırlaştı. Müdahale eden tarafların sayısı ve çeşitliliği arttı. Yeni çatışma alanları aadıldı. Yeni silahlar denendi. Daha fazla ölüm ve yaralanma istendi. İnsan hayatı ucuzlatıldı.

Afganistan'da tüm uluslararası birliklerin geri çekilmesinin ardından hükümet çkt ve lke Taliban tarafından ele geçirildi. Dünyanın çürüyen düzeni başka hiçbir yerde bu kadar belirgin değildi. İnsan hakları ve demokratik değerler mücadelesinin n saflarında yer alan Afgan kadınlar ve erkekler yalnız başlarına bırakıldı.

Diğer yandan, pandemiye küresel bir müdahale oluşturma konusundaki küresel başarısızlık, daha büyük çatışmalara ve daha büyük bir adaletsizliğe zemin hazırladı. Artan yoksulluk, gıda güvensizliği ve hükümetlerin muhalefeti ve protestoları bastırmak için pandemiye arasallaştırmasının tohumları 2021 yılında ekildi. Bu tohumlar aşı milliyetçiliği ile sulandı ve zengin ülkelerin ağzllğ ile gbrelendi.

2021'in bu mirası, COP26 iklim konferansında da aşıkardı. Kısa vadeciliğin damga vurduğu ve bencilliğin engel teşkil ettiği iki haftalık müzakereler ihanetle sonuçlandı. Hükümetler, küresel ısınma felaketini önleyecek bir sözleşme üzerinde uzlaşmayı kabul etmeyerek halklarına ihanet etti. İnsanliğin bir kısmı su kıtlığı, sıcak hava dalgaları, seller ve açıklık dolu bir geleceğe mahkum edildi. Devletler, güvenlik ve daha iyi yaşam koşulları arayışıyla evlerini terk eden milyonlarca göçmeni sınırlarından geri çevirerek cezalandırdı. Halihazırda sürdürülmesi imkansız borç seviyelerinde bocalayan ülkeler, ölümcül hale gelen çevresel değişimle mücadele edebilmelerini sağlayacak yeterli iklim finansmanından yoksun bırakıldı.

2021 yılında, uygulamalarıyla milyonlarca insanı hayatın kıyısında yaşamaya zorlayan ırkçı politikalar ve ideolojiler daha da geçerli hale geldi. Bunu, bilgi ve teknolojilerini düşük gelirli ülkelerle paylaşmayı ısrarla reddederek açığı kapatmak için gereken üretim artışını engelleyen aşı reticilerinde gördük. Bunu, birçok zengin hükümet, aşı üretimini arttırabilmek için Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması'ndan (TRIPS) feragat nerisi gibi küresel girişimleri desteklemeyi reddettiğinde tekrar gördük. Bunu, devletlerin, rekor sayıda mülteci, göçmen, ülke içinde yerinden edilen kişi ve sığınmacı için kabul edilebilir bir caydırıcı etkenmiş gibi "lm riski"ni ne süren politikalarında gördük. Bu politikalar hayat kurtarmaya çalışanları suçlu

sayacak kadar ileri gitti. Bunu, azınlıkları şeytanlaştıran, (“nefret etme özgürlüğü” dahil) keyfi özgürlük fikirlerini bizi ırkçılık ve cinsiyetçiliğe karşı korumak için var olan evrensel haklar, normlar ve standartlarla zehirli bir rekabete sokan kamusal siyasi söylemin yükselişinde tekrar tekrar gördük. Bunu, özellikle kadınlar ve kız çocuklar açısından yarattığı yıkıcı sonuçlarına rağmen, cinsel sağlık ve üreme sağlığını ilgilendiren temel hizmetlerin geri çekilmesinde gördük.

2021'de iktidardakiler, insanlığın en büyük düşmanlarıyla mücadele etme kararlılığı ve hayal gücünden yoksundu; ancak aynısı, temsil etmeleri gereken insanlar için söylenemez. 2021'de dünyanın dört bir yanında insanlar sadece kendi hakları için değil, tüm insanların hakları için dayanışma içinde mücadele etti. Daha iyi kurumlar, adaletli yasalar ve daha adil toplumlar talep ettiler. Nobel Komitesi, 2021 Nobel Barış Ödülü'nü ülkelerindeki yozlaşmış yönetimlere ve basına yönelik kısıtlamalara karşı cesur duruşları nedeniyle iki gazeteciye, Filipinler'den Maria Ressa ve Rusya'dan Dmitry Muratov'a vererek, bu özveri ve vizyonun cesur örneklerinin hakkını teslim etti.

Dünya genelinde insanlar, yetkililerin amansız baskıları ve protesto hakkını önlemek için zaman zaman pandemiyi bahane eden hükümetler karşısında bile tepkilerini ortaya koydu. 2021'de en az 67 ülke ifade, örgütlenme veya toplanma özgürlüğünü kısıtlamak için yeni yasalar çıkardı.

Yine de insanlar seslerini duyurmaktan vazgeçmeyecekti. 80'den fazla ülkede kitlesel protestolar gerçekleştirildi. Rusya'da, benzeri görülmemiş sayıda toplu halde keyfi gözaltı ve kovuşturmaya rağmen muhalefet lideri Aleksey Navalni'yi destekleyen protestolar yapıldı. Hindistan'da çiftçiler, Hindistan federal hükümetinin halk gücünün bilgeliğine boyun eğerek mevzuatı yürürlükten kaldırdığı Aralık ayına kadar üç tartışmalı tarım yasasını protesto etti. 2021 boyunca Kolombiya, Lübnan, Myanmar, Sudan, Tayland, Venezuela ve daha birçok ülkede insanlar ayaklanmaya devam etti.

2021'de dünyanın her yerinde avukatlar, akademisyenler, sivil toplum örgütleri, mağdurlar ve aileleri yorulmak nedir bilmeden insan hakları ihlalleri, savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlara karşılık adaletin peşine düştü. Bazı önemli kazanımlar elde edildi. Şubat ayında, Londra merkezli bir hukuk profesörünün desteğiyle iki cesur Vietnamlı çocuk, Birleşik Krallık'ın insan ticareti mağdurlarını suçlu saymasına karşı Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde açtığı davayı kazandı. Haziran ayında, Liberya'daki isyancı bir grubun eski komutanı Alieu Kosiah, İsviçre'de savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan suçlu bulunarak 20 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Sivil toplum örgütleri; Nike, Patagonia ve C&A gibi büyük çok uluslu şirketlere, Çin'in Sincan bölgesinde zorla çalıştırmaya suç ortaklığı yaptıkları için yenilikçi stratejik davalar açtı ve suç duyurularında bulundu.

2021'de sivil toplum ve gazeteciler büyük teknoloji şirketleriyle de uğraştı. İnsan hakları uzmanları ve araştırmacı gazeteciler arasındaki kapsamlı işbirliği sonucunda Pegasus Projesi, hükümet muhaliflerine ve insan hakları savunucularına yönelik devlet gözetimini ortaya çıkardı ve muhalefeti ezmek için kullanılan gizli taktiklere ışık tuttu. Kasım ayında, ABD'de bir mahkeme, WhatsApp'ın Pegasus casus yazılımının yaratıcısı NSO Group'a karşı açtığı davaya izin verdi. Karar, bilgilerin ifşa edilmesinin dava konusu edilmesine adına önemli bir dönüm noktası oldu. Ayrıca, 2021 yılında, veri koruma ve gizlilik yasalarını ihlal ettikleri için önde gelen teknoloji şirketlerine bugüne

kadarki en yüksek para cezaları verildi. Amazon (746 milyon Euro), WhatsApp (225 milyon Euro) ve Grindr (6,34 milyon Euro) bunlar arasındaydı.

İnsanların desteklediği sivil toplum örgütleri, uluslararası normlar ve mekanizmalarda olumlu gelişmeler sağladı. Uluslararası Af Örgütü'nün de aralarında bulunduğu sivil toplum örgütleri temiz, sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşama hakkını kabul etmesi ve insan hakları ve iklim değişikliği ve Afganistan'da insan hakları konusunda Özel Raportörler oluşturması için BM İnsan Hakları Konseyi'ne yönelik başarılı lobi faaliyetleri yürüttü.

Eğer devletler daha iyisini inşa etmeyeceklerse -belli ki daha kötüsünü ediyorlar- çok az seçeneğimiz kaldı demektir. Her kararı dikkatle incelemeli ve bizi susturmaya çalışan her girişime karşı savaşmalıyız. Ama aynı zamanda birbirimize doğru adım atmalyız. Küresel dayanışma için her bir kişiye tek tek temas ederek daha somut, talepkar ve ısrarlı bir hareketi birlikte inşa etmeliyiz. Liderlerimiz bizi haklarımıza yaklaştırmıyorsa, o zaman haklarımız bizi birbirimize yaklaştırmalı.

Bu yüzden, adalet için küresel bir hareket örgütlemeli, onu desteklemeli ve mümkün kılmalyız. Nihayetinde hem kendimizin hem de gezegenimizin geleceğinin ve kaderinin iç içe ve birbirine bağlı olduğunu biliyoruz. Evet, biliyoruz. Bunu yapmalıyız. İnsan hakları sorumluluğunu üstlenmeliyiz. Ve birlikte, hiçbirimizi dışlamayan, hepimizin çıkarına olan, her birimizin hakları için küresel bir yönetim talep etmeliyiz. Gelin hep birlikte buna kaynaklık edelim.

Agnès Callamard
Uluslararası Af Örgütü Genel Sekreteri

KÜRESEL DEĞERLENDİRME: ÜÇ TEMEL EĞİLİM

2021 yılı umut ve vaatlerle dolu bir yıldır: Aşıların Covid-19 pandemisinin neden olduğu yıkımı durduracağı umudu ve hükümetlerin ve G7 ve G20 gibi grupların “daha iyisini inşa etme” vaatleri... Bazı hükümetlerin kendi konularını sağlamlaştırmak için pandemiye daha da istismar etmesi sonucunda bu vaatler lafta kaldı.

Bu analiz, Uluslararası Af Örgütü'nün 2021 yılında 154 ülkede gerçekleştirdiği insan hakları araştırmasının sonucunda ortaya çıkan üç temel eğilimi açıklıyor: Sağlık ve eşitsizlikler, sivil alan ve Küresel Kuzey'in mültecileri ve göçmenleri geri itme politikası.

SAĞLIK VE EŞİTSİZLİKLER

Aşılar, DSÖ'ye göre 2021'in sonunda en az 5,5 milyon can alan pandeminin nihai olarak sona ermesi için umut verdi, ancak bazı tahminler gerçek ölüm sayısının iki ila üç kat daha yüksek olabileceğini öne sürüyor. Birçok hükümet aşının küresel olarak yayılmasını destekleme sözü verdi ve G7 ve G20 dikkate değer taahhütlerde bulundu. Ancak, özellikle Küresel Güney'deki bazı hükümetlerin çabalarına rağmen uluslararası işbirliği büyük ölçüde başarısız oldu. Yüksek gelirli ülkelerin kullanabileceklerinden milyonlarca doz daha fazla aşı stoklaması sonucunda bazı ülkeler tüm nüfuslarını üç ila beş kez aşılatabildi. Eylül ayında, bu ülkelerden birkaç ülkenin hâlâ 500 milyon aşı dozunu elinde tuttuğu tahmin ediliyordu. AB'nin aşılama oranı %70'in üzerindeyken, Küresel Güney'deki birçok ülke hâlâ ilk dozu bekliyordu. Yıl sonuna kadar, Afrika'da 1,2 milyar kişinin %8'inden azı tam olarak aşılanmıştı. Bu oran, dünyadaki tüm kıtalar arasındaki en düşük aşılama oranı ve DSÖ'nün 2021'in sonu için hedeflediği %40 aşılama oranından oldukça uzaktı. Aşı konusundaki bu eşitsizlik, ırksal adaletsizliği daha da derinleştirdi.

AB üyesi ülkeler, Norveç, İsviçre ve Birleşik Krallık gibi zengin ülkeler fikri mülkiyet haklarından geçici olarak feragat etmeyi reddederek, düşük ve orta gelirli ülkelerin aşılar erişimini artıracak küresel aşı üretimini hızlandırma girişimlerini sistematik olarak engelledi. Diğer yandan, güçlü hükümetler tarafından desteklenen ilaç şirketleri, aşıların yüksek gelirli ülkelere teslimatına öncelik verdi. Covid-19 aşı üretiminin başındaki ana şirketler, aşıların küresel üretimini artıracak önlemlere karşı agresif lobi faaliyetleri yaparak fikri mülkiyeti tekellerine aldılar ve teknoloji transferlerini engellediler. Bu, çoğu şirketin kamu fonundan milyarlarca dolar almasına ve tüm bu süre boyunca pandemiden şaşırtıcı kârlar elde etmesine rağmen gerçekleşti. Üç şirket (BioNTech, Pfizer ve Moderna) 2022'nin sonuna kadar 130 milyar ABD Doları kazanmayı hedefledi.

Ulusal aşılama programları karışık bir tablo sundu. Bazı ulusal sağlık hizmetleri; bilimsel yaklaşımlar, bilgilendirme kampanyaları ve özverili sağlık çalışanları sayesinde ulusal aşılama programlarını başarıyla uyguladı. Bununla birlikte, diğer resmi aşılama programları; şeffaflık ve istişare yönünden eksikti ve yolsuzluktan etkilendi. Diğer hükümetler ise göçmenler, mülteciler, ülke içinde yerinden edilenler, kırsal ve Yerli topluluklar, mahkumlar, evsizler ve diğer belgesiz kişiler gibi özellikle savunmasız durumdaki birçok insanın yanı sıra tarihsel olarak ayrımcılığa uğrayan diğer grupları ikincil muameleye maruz bıraktı veya bilfiil dışladı. Rusya'da evsizlerin ve belgesiz göçmenlerin aşılanması, bu tür gruplarda genellikle mevcut olmayan kimlik belgeleri ve sağlık sigortası zorunluluğu nedeniyle karmaşıktı. Nikaragua'da basında çıkan bazı haberlere göre, Covid-19 için risk profillerine bakılmaksızın önce hükümet destekçilerinin

aşılması gibi kayırmalar gerçekleşti. Amerika kıtasında olduğu gibi birçok ülke de yerli halkların aşılmasında kültürel olarak uygun müdahaleleri sağlamak için özel protokoller oluşturmada başarılı oldu.

Ayrıca, siyasetçiler ve hatta yöneticiler de dahil, kendi çıkarları için kafa karışıklığı yaymak isteyenlerin ilkesiz mesajları ve manipülasyonu ve sorumsuz sosyal medya şirketleri, yanlış bilgileri körükledi ve aşı tereddüdünü artırdı. Çatışmalar ve krizler de aşılama programlarını ve daha genel olarak sağlık hakkını etkiledi. Bunlar, örneğin Yemen ve Etiyopya'da sivil altyapıya yönelik saldırılar ve insani erişime yönelik kısıtlamalar yoluyla meydana geldi. Benzer şekilde, Afganistan ve Myanmar'da da siyasi kargaşa, halihazırda kırılan olan sağlık sistemlerini çöküşün eşiğine getirdi.

Sağlık hakkı ve sağlık üzerinden insan hakları, hiçbir zaman bu kadar alakalı ve risk altında olmamıştı. Sağlık hizmetlerini iyileştirmek için büyük küresel yatırımları ve tıbbi gelişmeleri kullanma fırsatı mevcuttu. Ancak, dünya genelinde hükümetler bu anlamda liderlik sergileyemedi. Onlarca yıldır bu hizmetlerin ihmal ve yetersiz finanse edilmesi ile sağlık hizmetlerine sınırlı ve eşitsiz erişim sorunlarını gideremediler. Bunlar, Covid-19'la mücadele etme ve düzenli sağlık hizmeti sunma gibi ikili bir zorlukla karşı karşıya kalan sağlık sistemlerinin bu boyutlarda bir kriz yaşamalarının ana nedenleriydi. Sağlık sistemindeki sorunlar özellikle irksallaştırılan azınlıklar, göçmen işçiler ve yaşlılar ile cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ihtiyaç duyan kadınları etkiledi. Bazı yetkililer, Covid-19 vakalarının varlığını inkar etmek, riskleri göz ardı etmek veya siyasi nedenlerle belirli ülkelere aşı teminini yasaklamak gibi eylemlerle durumu daha da ağırlaştırdı. Kongo, Nijerya ve Togo gibi bazı Afrika ülkelerinde sağlık çalışanları, işsiz sağlık sistemleriyle ilgili adım atılmasını veya aylarca geciken maaşlarının ödenmesini talep etmek için grev yapmak ve protesto düzenlemek zorunda kaldı. Avrupa da dahil olmak üzere başka yerlerde, bazı hükümetler, sağlık hizmetleri üzerindeki baskı hakkında konuşan sağlık çalışanlarına karşı misillemelerde bulundu.

Diğer yandan, pandemi ve pandemiye karşı alınan önlemler, birçok ülkede diğer ekonomik ve sosyal haklar üzerinde yıkıcı bir etki yaratmayı sürdürerek yüz milyonlarca kişiyi aşırı yoksulluğa mahkum etti. Pandemi nedeniyle artan borç, temel sosyal hizmetlere gerekli yatırım olanaklarını olumsuz etkiledi ve borç erteleme konusundaki sınırlı adımlar, çeşitli vesilelerle vaat edilen ekonomik toparlanmayı zayıflattı. Nisan 2020'de G20 tarafından kabul edilen ve iki kez 2021'in sonuna kadar uzatılan 45 milyar ABD Doları tutarındaki sınırlı borç erteleme sonucunda, 40'tan fazla ülkeye yalnızca 10,3 milyar ABD Doları tutarında fiili yardım yapıldı. Bu sorun, bu girişimin yalnızca borç geri ödemelerinin askıya alınmasıyla sonuçlanmasıyla daha da büyüdü ve başvuran 46 ülke yine de 36,4 milyar ABD doları borç ödedi. Ayrıca, özel alacaklıların yalnızca %0,2'si askıya alınan borç geri ödemeleri sorunuyla da başa çıkamadı.

Aynı zamanda, 2021, insan haklarını bu çabaların merkezine koydukları takdirde hükümetlerin, kurumsal hesap verebilirliği sağlamaya ve gelecekteki pandemilere etkili yanıtlar vermeye zemin hazırlamak için faydalanabileceği bazı fırsatlara işaret etti. Dünya Sağlık Asamblesi Aralık ayında pandemilerle ilgili önleme, hazırlık ve müdahale çabalarını güçlendirmek için uluslararası bir sözleşme tasarlamak ve bu konuda görüşmeler sağlamak adına küresel bir süreç başlatmaya karar verdi. Ancak yıl sonuna kadar insan hakları adına anlamlı bir referans dahil edilmemişti. Küresel sağlık hukukunda kapsamlı bir reform ve bu tür kurumların işleyişinde dönüştürücü bir değişiklik sağlanmadıkça, bu türde herhangi bir sözleşmenin etkisi sınırlı olacaktır. Buna ek olarak, G20 ülkeleri, küresel vergilendirme sisteminde on yıllardır herhangi bir uzlaşma sağlanmadığı için bazı reformlar yapmak konusunda anlaşmıştı. Kusurlu ve yetersiz olsa da bu adım, en zorlu ve zarar verici küresel sorunlardan biri olan kurumlar vergisinden kaçma ve ısrarla vergiden kaçınma sorunuyla mücadelede doğru yönde atılmış bir adımdı.

SİVİL ALAN

2021'in zorluklarının en iyi nasıl üstesinden geleceği üzerine tartışmaya alan sağlamak yerine, devam eden eğilim, hükümetlerin bağımsız ve eleştirel sesleri bastırması ve hatta bazılarının pandemiye sivil alanı daha da daraltmak için bahane etmesi oldu. Yıl boyunca birçok hükümet, hükümeti eleştiren kişileri hedef almak için baskıcı uygulamalar getirme ve/veya bunları devreye sokma çabalarını artırdı. Bu uygulamaların çoğu için Covid-19 hakkındaki yanlış bilgilerin yayılmasını önleme amacı öne sürüldü. Çin, İran ve başka ülkelerde yetkililer, Covid-19 müdahalelerini eleştiren veya bunlara karşı çıkan kişileri tutukladı ve yargıladı. Dünya genelinde hükümetler, Covid-19'un yayılmasını önlemeye yönelik düzenlemeleri bahane ederek barışçıl protestoları gereksiz yere engelledi ve dağıttı. Özellikle Afrika, Orta Doğu ve Asya'da birçok hükümet, internet ve sosyal medyaya erişimi engelledi veya büyük ölçüde kısıtladı. Esvatini ve Güney Sudan gibi ülkelerde, planlanan protestoları durdurmak için internet erişimi kesildi. Kadınların ve LGBTİ+'ların haklarını savunan kişiler de dahil olmak üzere gazetecilere, muhaliflere ve insan hakları savunucularına yönelik saldırılar, ifade özgürlüğüne yapıla bu müdahalelerin önemli bir parçası oldu.

Geriye dönük bir eğilim olarak ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kısıtlayan yeni mevzuatlar hazırlandı ve kabul edildi. Uluslararası Af Örgütü'nün izleme sonuçlarına göre, yıl içinde Kamboçya, Mısır, Pakistan, Türkiye ve ABD dahil olmak üzere bu raporda yer alan 154 ülkenin en az 67'sinde bu türde mevzuat uygulamaya konuldu. Aynı zamanda, 2020'de Covid-19'la mücadele amacıyla getirildiği belirtilen kısıtlamalar, halk sağlığı durumu değiştiğinde bile sürdürüldü.

İnsan hakları savunucuları ve hükümeti eleştiren kişiler, hükümetler ve güçlü şirketler tarafından çok çeşitli yöntemlerle saldırıya uğramalarına rağmen, düşüncelerini duyurmaya yılmadan devam etti. Keyfi gözaltı ve haksız yargılama, korkutma amacı taşıyan temelsiz davalar, idari kısıtlamalar ve diğer tehditlerin yanı sıra zorla kaybetme ve işkence gibi şiddet türleri bu yöntemler arasındaydı. İnsan hakları savunucularını hedef almak ve taciz etmek için demokratik katılıma karşı stratejik davaların (SLAPP'ler) kullanımı arttı. Örneğin, Kosova'da Avusturya merkezli Kelkos Energy şirketinin hidroelektrik projelerinin çevresel etkisi konusundaki endişelerini dile getiren aktivistlere karşı dava açıldı. Andorra hükümeti ise bir BM uzman forumunda kadın hakları hakkında konuştuğu için bir aktivist aleyhine hakaret davası açtı. Hak savunucuları, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki 19 ülkeden 17'si dahil olmak üzere Uluslararası Af Örgütü tarafından izlenen 154 ülkenin en az 84'ünde keyfi olarak gözaltına alındı. Amerika kıtası, en az sekiz ülkede çok sayıda insan hakları savunucusunun öldürülmesiyle, insan haklarını savunmak için dünyanın en tehlikeli bölgelerinden biri olmaya devam etti. Myanmar ve Afganistan'daki olaylarda, insan hakları kazanımlarının tersine çevrilmesi nedeniyle insan hakları savunucuları öncekinden daha fazla şiddet ve yıldırma ile karşı karşıya kaldı. Rusya ve Çin'in Hong Kong bölgesi gibi bazı ülkelerde hükümetler, STÖ'leri ve/veya medya kuruluşlarını kapatmak için önceki yıllarda olanaksız olarak değerlendirilebilecek uygulamalarla oldukça sert adımlar attı. Afganistan'da Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinin ardından ülke genelinde 200'den fazla medya kuruluşu kapatıldı. Bilhassa utanç verici bir saldırıda Belarus, bir yolcu uçağında bulunan sürgündeki bir gazeteciyi gözaltına almak için sahte bomba için ihbarıyla uçağın iniş yapmasını sağladı. Kamusal yaşamdaki yerlerini talep etme ve insan hakları mücadelelerine liderlik etme cesareti gösteren ötekileştirilen gruplar hem çevrimdışı hem de çevrimiçi olarak ayrımcılık ve dışlanmadan ırkçı ve toplumsal cinsiyete dayalı saldırılara kadar bir dizi özgül risk ve zorlukla karşı karşıya kaldı. Hükümetler ayrıca gazetecileri, insan hakları savunucularını, siyasi muhalifleri ve diğer eleştirel sesleri hedef almak için casus yazılımlar gibi teknolojik araçları giderek daha fazla kullandılar. Pandemiden kaynaklanan kısıtlamalar ve devam eden baskılarla birlikte, Hindistan'dan Zimbabve'ye kadar birçok ülkede STÖ'ler, faaliyetlerini yürütmede veya dış fonlara erişimde yeni zorluklarla karşılaştı.

Sivil alana, azınlık topluluklarına ve muhalif görüşlere yönelik saldırılar, devlet dışı aktörler tarafından bazen silahlı olarak bazen de devletlerin suç ortaklığıyla gerçekleştirildi. Dalitlerin, Adivasi kabilesinin ve Müslümanların yaygın suistimaller ve nefret suçlarıyla karşı karşıya kalmaya devam ettiği Hindistan'da bu durum oldukça belirgindi. Brezilya'da çevre aktivistlerinin devlet dışı aktörler tarafından öldürülmesi hız kesmeden devam etti. Avrupa'da, artan ırkçılık, İslamofobi ve antisemitizme paralel olarak, Müslümanlar, Yahudiler ve diğerleri gibi azınlık toplulukları, Avusturya, Fransa, Almanya, İtalya ve Birleşik Krallık gibi ülkelerde sıklıkla artan nefret suçlarıyla karşı karşıya kaldı.

2021 yılında protestolar karşısında, hükümetlerin sivil alana güvenlikçi politikalarla yaklaşma, barışçıl toplantıları suç haline getirme, polis faaliyetlerini militarize etme, protesto hareketleri karşısında ulusal güvenlik yetkilerini kullanma ve protestoları engellemek için başka düzenlemeler getirme yönünde artan bir eğilim vardı. Güvenlik güçlerinin protestolara tepkisi oldukça şiddetliydi: Uluslararası Af Örgütü, tüm bölgelerde izlenen 154 ülkenin en az 85'inde protestoculara karşı gereksiz ve/veya aşırı güç kullanıldığını belgeledi. Güvenlik güçleri düzenli olarak ateşli silahları ve göz yaşartıcı gaz ve plastik mermi gibi öldürücü olmayan silahları kötüye kullanarak, hukuka aykırı şekilde yüzlerce kişiyi öldürdü ve çok daha fazlasını yaraladı. Bazı ülkelerde, devletin protestolara yanıtının militarize olması yönünde devam eden bir eğilim söz konusuydu. Silahlı kuvvetlerin ve askeri teçhizatın kullanımı buna dahildi. Bağımsızlığını koruyamayan yargı yetkilileri protestoculara, insan hakları savunucularına ve diğer muhaliflere yönelik saldırıları engelleyemedi, hatta kolaylaştırdı.

Hükümetler genellikle gözaltıların ardından tutuklama ve soruşturmalara yöneldi ve protestoların liderlerini ve katılımcılarını belirlemek için yüz tanıma ve diğer gözetim biçimleri dahil teknolojik araçları giderek daha fazla kullandı.

KÜRESEL KUZEY'İN GERİ İTME POLİTİKASI – GÖÇMENLER VE MÜLTECİLER

2021 yılında, yeni ortaya çıkan ve yerleşik krizlerin neden olduğu kitlesel boyutta yerinden edilmeler yaşandı. Afganistan, Etiyopya ve Myanmar gibi ülkelerdeki olaylar yeni göç dalgalarına yol açtı. Binlerce kişi Venezuela'yı terk etmeye devam etti. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde devam eden çatışmalar 2021'de 1,5 milyon insanın evini terk etmesine neden oldu. Küresel çapta milyonlarca kişi çatışmalar ve şiddet, eşitsizlik, iklim değişikliği ve çevresel tahribatla bağlantılı insan hakları ihlalleri nedeniyle ülkelerinden kaçmaya devam etti. En çok etkilenen gruplar arasında etnik azınlıklar yer alıyordu. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin verilerine göre, 2021 ortalarında dünya çapında 26,6 milyon mülteci ve 4,4 milyon sığınmacı vardı. Büyük bir kısmı yıllarca Bangladeş, Ürdün, Kenya, Türkiye ve Uganda gibi ülkelerde kamplarda kalan mülteci ve sığınmacıların birçoğu, devamlı olarak, güvenlik arayışıyla kaçtıkları ülkelere geri gönderilme endişesiyle yaşadı.

Gitgide daha fazla ülkede görüldüğü gibi, hareket halindeki insanlarla tabandan örgütlenen dayanışma büyüdü. Mevcut durumda 15 ülke, toplulukların mültecileri karşılamasını mümkün kılan bir tür sponsorluk planı sunuyor. Bununla birlikte, ulusal ve uluslararası düzeyde bu tür bir dayanışma ne yazık ki çoğu zaman eksikti. Özellikle Küresel Kuzey'de iç politikalar daha da sertleşti ve bu yıl da göçle ilgili yabancı düşmanı söylemlerin kamuoyunda yayılmasına izin verildi. AB'de ondan fazla ülke, komisyona başkanına mülteci koruma kurallarını seyreletmesi çağrısında bulundu. Uluslararası toplum yeterli desteği sağlayamadı ve daha da vahimi güvenli bölgelere erişimi kısıtladı.

Hareket halindeki insanlar aynı zamanda sık sık suistimallere maruz bırakıldı. Geri itme, işkence ve cinsel şiddet gibi yaygın ihlallere karşı cezazırlık devam etti. Birçok hükümet koruma sağlama yükümlülüğünden kaçındı. Mültecilerin ve göçmenlerin topraklarına ulaşmasını engelleme ve plansız olarak gelenleri uzaklaştırma girişimleriyle haklarını ihlal etti. Geri itme taktiği, Belarus/AB sınırı gibi yoğun noktalarda giderek normalleşti. ABD sınır kontrol yetkilileri, Covid-19'la ilgili genel sağlık düzenlemelerini bahane ederek ABD-Meksika sınırında

bir milyonun üzerinde mülteci ve göçmeni toplu halde geri itti. Benzer şekilde, ulusal sığınma başvuru prosedürlerini artan bir biçimde dışarı yollandırmaya çalıştı (Afganistan'dan gelen mültecilerde olduğu gibi, desteklemek istediklerini iddia ettikleri mülteci akışları karşısında bile). Hükümetler ayrıca, sınırlarda şiddeti güvenlikçi politikaların bir parçası haline getirme ve yerleşik kılmanın bir yolu olarak gözetim ve veriye dayalı teknolojileri kullanma eğilimini sürdürdüler. Buna benzer sınır teknolojileri genellikle ırk ayrımcılığına maruz bırakılan gruplara karşı orantısız şekilde kullanıldı ve sistemsiz olarak ayrımcıydı.

Durum, sınırları geçmeyi başaranlar için de vahimdi. Birçok yetkili, mültecileri ve göçmenleri, çoğu zaman geçerli yasal dayanakları olmaksızın veya gözaltına alınmalarının yasal açıdan uygunluğuna itiraz etmelerine izin vermeden hukuka aykırı bir şekilde gözaltına almaya ve süresiz alkoymaya devam etti. Bazı hükümetler, hukuka aykırı sınır dışı uygulamalarına da başvurdu. Uluslararası Af Örgütü, 2021 yılında izlenen 154 ülkeden en az 48'inde mültecilerin veya göçmenlerin hukuka aykırı şekilde ülkelerine geri gönderildiğine veya geri itildiğine dair güvenilir iddiaları belgeledi. Libya'da binlerce kişi AB destekli Libya sahil güvenlik görevlileri tarafından karaya çıkarıldıktan sonra zorla kaybedildi. Yüzlerce kişi ise, yasal işlem yapılmadan zorla sınır dışı edildi ve kara sınırlarına bırakıldı. Malezya, zulüm ve diğer ciddi insan hakları ihlalleri konusundaki somut riske rağmen binden fazla kişiyi Myanmar'a sınır dışı etti.

Birçok hükümet, mülteciler ve sığınmacılar dahil hareket halindeki insanlara hukuka aykırı olarak ayrımcılık uyguladı. Peru'da, beş yüz bini düzenli sığınmacı olmak üzere bir milyon civarında göçmen sağlık hakkı gibi haklara erişemedi. Bununla birlikte, Katar'daki 2022 Dünya Kupası hazırlıkları gibi yüksek profilli projelere gösterilen ilgi, göçmen işçilere yönelik yaygın emek istismarını önleme baskısını artırmaya devam etti. Bu durum, bazı ülkelerde yeni düzenlemeler yapılmasını sağladı fakat başlıca endişeler devam etti. Göçmenlerin, özellikle de göçmen çocukların gözaltında tutulmasının aşamalı olarak kaldırılması yönündeki çağrılar arttı.

TAVSİYELER

Devletler ve kurumlar, vaatlerini yerine getirmek için pandemiyle mücadele ve kriz müdahale planlarını sağlam bir şekilde insan hakları çerçevesi üzerine inşa etmeli ve çözümlere ulaşırken sivil toplumla birlikte hareket etmeli ve diyalogu kolaylaştırmalıdır.

Tüm devletler, aşı geliştiricilerin Covid-19 aşılara erişimi engellemesinin önüne geçmek için ilgili mevzuat da dahil önlemler almalıdır. Özellikle daha varlıklı ülkeler, fazla Covid-19 aşı stoklarını düşük gelirli ülkelere dağıtmalı ve ekonomik toparlanmayı kolaylaştırmak için borç ertelemeyi desteklemelidir. İlaç şirketleri, aşılara en çok ihtiyaç duyan ülkelere aşı temin etmeye öncelik vermelidir. Sosyal medya şirketleri, yanlış veya yanıltıcı bilgilerin yayılmasına karşı yeterli müdahalelerde bulunmak üzere somut adımlar atmalıdır.

Hükümetler, bağımsız raporlama ve tartışmaları susturmak için pandemiye bahane etmeye son vermeli; ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarına yönelik tüm gereksiz kısıtlamaları acilen kaldırmalıdır. Buna paralel olarak, hükümetler, insanların insan haklarını savunmak ve geliştirmek amacıyla bir araya gelebilmesi için güvenli ve elverişli bir ortamın yaratılmasını sağlayacak yasalar çıkarmalı ve mevcut yasaların kapsamını genişletmelidir. STÖ'lerin fon arama, fon alma ve fondan faydalanma dahil meşru faaliyetlerini engelleyen yasaları yürürlükten kaldırmalı veya değiştirmelidir. Hükümetlerin barışçıl toplanmalar gerçekleştirmek için önceden izin gerektiren düzenlemeleri iptal etmesi ve pandemi sırasında alınan acil durum ve diğer kısıtlayıcı önlemlerin "yeni normal" haline gelmesini engellemeleri de son derece önemlidir. Meşru bir kolluk kuvveti işlevi görebilecek ancak cop, göz yaşartıcı gaz, biber gazı ve plastik mermi gibi kolayca kötüye kullanılabilen ekipmanın ihracatı ve ithalatı üzerine daha sıkı kontroller getirilmelidir.

Devletler, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan insanları koruma, bu kişilerin haklarına saygı gösterme ve kalıcı bir çözüm bulunana kadar topraklarında uygun koşullarda kalmalarını sağlama yükümlülüklerini yerine getirmelidir. Geri itmelere ve dışarıya

yönlendirmeye son vermeli, topluluk sponsorluğunu desteklemelidirler. Devletler, göçmenlere yönelik ayrımcılık dahil suiistimalleri sonlandırmalı, göçmen çocukları gözaltına almayı bırakmalı ve emek istismarlarını sona erdirmek için reformları artırmalıdır.

ULUSLARARASI

AF ÖRGÜTÜ

RAPORU 2021/22

BÖLGESEL DEĞERLENDİRMELER

AFRIKA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Afrika'da, uzun süreli silahlı çatışmaların bedelini siviller ödemeye devam etti. Burkina Faso, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya, Mali, Mozambik, Nijer, Nijerya, Somali ve Güney Sudan'da çatışmaların tarafları, savaş suçları ile uluslararası insan hakları hukuku ve insancıl hukuka yönelik diğer ciddi ihlaller işledi. Bazı durumlarda, bu ihlaller, insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamındaydı. İhlallere maruz bırakılan kişilerin adalet arayışı son derece zordu. Çatışmalar milyonlarca insanı yerinden etti, ancak mülteci kamplarında ve ülke içinde yerinden edilen kişilerin bulunduğu kamplardaki insani şartlar ve güvenlik koşulları hâlâ yetersiz.

Çatışmalar şiddetlenirken, Covid-19 pandemisi Afrika'ya ağır zarar verdi ve insan hakları üzerinde yıkıcı etkiler yarattı. Hükümetlerin Covid-19 dalgasını durdurma çabaları, ilaç şirketleri ve varlıklı ülkelerin sebep olduğu küresel aşı eşitsizliğiyle engellendi. Yıl sonu itibarıyla, kıtada yaşayan 1,2 milyar insanın %8'inden azı tam olarak aşılanmıştı. Pandemi, okulların kapanmasına ve öğrenimin kesintiye uğramasına neden oldu ve çatışmalardan etkilenen ülkelerdeki çocuklar eğitime erişimde ilave zorluklarla karşı karşıya kaldı. Birçok ülkede, pandemi gözetilmeden zorla tahliyeler gerçekleştirildi ve on binlerce kişi evsiz kaldı.

Covid-19'un yayılmasını engellemeye yönelik tedbirler, hükümete muhalefet hakkını ve diğer özgürlükleri bastırmak için gerekçe sağladı. Birçok hükümet, sağlık ve güvenlik endişelerini öne sürerek barışçıl protestoları yasakladı. İnsanların yasaklara meydan okuyarak sokağa döküldüğü durumlarda, güvenlik güçleri onları dağıtmak için aşırı güç kullandı. Yetkililer ayrıca insan hakları savunucularını susturmaya veya suçlu saymaya devam etti. Hükümetler sivil alanı kapatmak ve basın özgürlüğünü kısıtlamak için adımlar atarak silahlı ayaklanma, terör ve hakaret suçlarını silah haline getirdi.

Afrika ülkelerinde, cinsiyet ayrımcılığı ve diğer eşitsizlik biçimleri kalıcılığını korudu. Başlıca endişeler arasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddette ani artış, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetleri ve bilgilerine sınırlı erişim, erken yaşta ve zorla evlilikler ve gebe kız çocukların okullardan dışlanması yer aldı. Bu arada LGBTI+'lar, gerçek veya atanan cinsel yönelimleri veya toplumsal cinsiyet kimlikleri nedeniyle taciz, tutuklama ve yargılamalarla karşı karşıya kaldı.

Bazı ülkeler iklim değişikliğinin daha da vahim hale getirdiği kuraklıktan özellikle etkilenirken, diğerlerinde çevresel tahribat ile ilgili endişeler ortaya çıktı.

HUKUKA AYKIRI SALDIRILAR VE ÖLDÜRMELER

Bölgedeki tüm çatışmalarda yaygın olarak sivillere ve sivil altyapıya yönelik planlı saldırılar gerçekleştirildi. Kamerun'un Uç Kuzey Bölgesinde, Boko Haram ve Batı Afrika İslam Devleti, 24 Ekim'e kadar yaklaşık 51 saldırıda en az 70 sivil öldürdü. Şubat ayında, Orta Afrika Cumhuriyeti'nde ulusal güçler ve müttefikleri bir camiye hedef alarak 14 kişiyi öldürdü. Orta Afrika Cumhuriyeti'ndeki BM Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu (MINUSCA), Haziran ve Ekim ayları arasında 228 sivilin çatışma sonucunda öldürüldüğünü açıkladı. Etiyopya'da Bora, Edaga Berhe ve Adi Goshu kasabaları dahil çeşitli bölgelerde Tigray Halk Kurtuluş Cephesi, ulusal güvenlik güçleri ve milis gruplar yüzlerce sivilin katledilmesinden sorumlu. Birçok vakada katliamlar etnik kimliğe dayalı olarak işlendi. Nijer'de Büyük Sahra İslam Devleti, Tillaberi ve Tahoua bölgelerindeki köylülere ve tüccarlara saldırdı. Ocak ve Mart ayları arasında gerçekleştirilen üç saldırıda en az 298 sivil öldürüldü. Kuzeydoğu Nijerya'da Boko Haram ve

Batı Afrika İslam Devleti tarafından gerçekleştirilen en az 30 saldırı en az 123 sivilin öldürülmesiyle sonuçlandı.

Bölgedeki çatışmalarda sivilleri öldüren ve yaralayan gelişigüzel saldırılar yaygındı. Yılın ilk yarısında Orta Afrika Cumhuriyeti'nde el yapımı patlayıcılar en az 15 kişiyi öldürdü. Etiyopya'da, Etiyopya ordusunun Tigray'daki Edaga Selus köyündeki bir pazara yönelik düzenlediği hava saldırısında 50'nin üzerinde sivil öldürüldü ve çok sayıda sivil yaralandı. Benzer şekilde, Anhara bölgesindeki Debre Tabor kasabasında bir yerleşim alanına Tigray Halk Kurtuluş Cephesi güçlerinin düzenlediği iddia edilen bir topçu saldırısında altı kişi öldü. Mozambik'teki Cabo Delgado çatışmasında, hükümetin ani müdahale kuvveti olarak tuttuğu özel bir askeri şirket olan Dyck Danışma Grubu, çoğunlukla sivil ve askeri hedefleri ayırmaksızın makineli tüfeklerle ateş açtı ve helikopterlerden gelişigüzel biçimde patlayıcılar attı.

Şubat ayında, Kuzeydoğu Nijerya'da, Boko Haram'ın Borno eyaletinin Maiduguri kentinin bazı bölgelerine roket güdümlü el bombaları atması sonucu en az 16 kişi öldürüldü ve 47 kişi yaralandı. Eylül ayında Yobe eyaletine bağlı Buwari köyüne düzenlenen askeri hava saldırısında dokuz kişi öldü ve çok sayıda kişi yaralandı. BM, Somali'de Şubat ve Temmuz ayları arasında, 241 sivilin öldüğünü ve 295 sivilin yaralandığını belgeledi. Kayıpların %68'ine, gerçekleştirdiği gelişigüzel saldırılarla silahlı grup El Şebab sebep oldu. Geri kalanı ise, devlete bağlı güvenlik güçlerine, kabile milislerine ve Somali'deki Afrika Birliği Misyonu da dahil olmak üzere uluslararası ve bölgesel güçlere atfedildi.

Afrika'daki silahlı çatışmalara dahil olan hemen hemen tüm aktörler, cinsel şiddet bir savaş taktiği olarak kullandı. Orta Afrika Cumhuriyeti'nde, BM Çok Boyutlu Entegre İstikrar Misyonu, Ocak ve Haziran ayları arasında 115'i tecavüz olmak üzere 131 cinsel şiddet vakası belgeledi. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde çatışmalarla bağlantılı cinsel şiddet suçları yaygın bir biçimde işlenmeye devam etti. BM'nin bildirdiğine göre Ocak ve Eylül ayları arasında sadece Kuzey Kivu ve Ituri'de en az 1.100 kadın tecavüze maruz bırakıldı. Etiyopya'nın Tigray ve Amhara bölgelerinde, çatışmanın tarafları kadınları ve kız çocukları tecavüze maruz bıraktı. BM'nin tahminlerine göre, Güney Sudan'da devlete bağlı güvenlik güçleri ve devlet dışı silahlı aktörler, çatışmalar sırasında tecavüz, toplu tecavüz ve zorla çıplak bırakma dahil olmak üzere en az 63 cinsel şiddet suçu işledi. Nijer'de G5 Sahel'in Çad'a bağlı üyeleri, Nisan ayında Tillaberi bölgesindeki Tera'da iki kadını ve 11 yaşındaki bir kız çocuğu tecavüze maruz bıraktı.

Çatışmaların bir kısmında savaş taktiği olarak abluka altına alma ve insani yardımı erişimi sınırlandırma da kullanıldı. Burkina Faso'da İslam ve Müslümanları Destekleme Grubu (GSIM), Yagha eyaletinin Mansila kasabasını ablukaya alarak, bölgede yaşayan kişiler için gıda güvensizliği yarattı. Mali'de GSIM birçok köyü ve topluluğu ablukaya aldı ve orduyla işbirliği yapmalarını engellemek için köylülerin serbest dolaşımını ve tarım arazilerine ve suya erişimini kısıtladı. Kamerun, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya ve Güney Sudan'da silahlı ve saldırgan gruplar veya hükümetler insani yardıma erişimi engellenmeye ve sınırlandırmaya devam etti. BM tahminlerine göre Etiyopya'da 5 milyon, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde 19.6 milyon ve Güney Sudan'da 8.3 milyonu aşkın insan acilen gıda ve ilaç başta olmak üzere insani yardıma ihtiyaç duyuyordu.

Birçok ülkede, topluluklar arası şiddet ve siyasi kargaşa nedeniyle çok sayıda insan öldürüldü. Kamerun'un İngilizce konuşulan kuzeybatı ve güneybatı bölgelerinde sağlık tesisleri ve okullar silahlı ayrılıkçı güçler tarafından hedef alındı. Bu suiistimler, topluluklar arası gerilimlerin arttığı bir bağlamda gerçekleşti. Etiyopya'da etnik şiddet, Afar, Amhara, Benişangul-Gumuz, Oromia ve Somali bölgelerinde en az 1.500 can aldı. Nijerya'da, çoban ve çiftçi toplulukları arası şiddet ve haydut çetelerin saldırıları 3.494'ten fazla ölümlü sonuçlandı. Güney Afrika'da eski Cumhurbaşkanı Jacob Zuma'nın tutuklanmasının ardından başlayan şiddet olayları en az 360 kişinin ölümüyle sonuçlandı.

CEZASIZLIK

Hemen hemen her ülkede, uluslararası hukuk kapsamındaki suçların ve diğer ciddi insan hakları ihlallerinin ve suiistimallerinin failleri cezasız kaldı. Burkina Faso'da, silahlı grup Ensarul Islam'ın iki üyesi terörle bağlantılı suçlardan mahkum edildi; ancak 2019 yılında 50 kişinin hukuka aykırı şekilde öldürülmesi ve 66 kişinin zorla kaybedilmesine ilişkin soruşturmada önemli bir ilerleme kaydedilmedi. Sanmatenga eyaletinin Yirgou köyündeki bu saldırıların silahlı grup Koglweogo tarafından gerçekleştirildiği iddia ediliyor. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Özel Ceza Mahkemesi 25 tutuklama emri çıkardığını açıkladı, ancak bugüne kadar hiçbirini uygulanmadı. Hükümet, Değişim İçin Vatandaşlar Koalisyonu (CPC) adlı silahlı grubun saldırılarının başlangıcından bu yana tüm taraflarca işlenen ihlallerin araştırılması için bir Araştırma Komisyonu kurdu ama raporunu ve atılacak adımları kamuoyuna açıklamadı.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde Kuzey Kivu, Güney Kivu, Ituri, Tanganyika ve Kasai bölgelerinde en az 80 ordu görevlisi ve polis memuru, cinsel şiddet de dahil olmak üzere ciddi suçlardan yargılandı. Kongolu eski silahlı grup lideri Roger Lumbala, Fransız makamları tarafından savaş suçları ve insanlığa karşı işlenen suçlardan tutuklandı. Ancak, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde uluslararası hukuk kapsamında suç işleyen birçok kişi cezasız kalmaya devam etti. Mali'de terör suçlamalarıyla ilgili davalar açıldı. Ancak bunların uluslararası adil yargılamaya standartlarını karşılayıp karşılamadığı konusunda endişeler vardı. Diğer yandan, silahlı gruplar ve ordu tarafından işlenen uluslararası hukuk kapsamındaki suçların soruşturulmasında oldukça sınırlı bir ilerleme kaydedildi.

Ruanda'da, 1994 soykırımı sırasında Kicukiro komünündeki Interahamwe milislerinin lideri olmakla suçlanan Jean-Claude Iyamuremye, soykırımdan suçlu bulunarak 25 yıl hapis cezasına mahkum edildi. İki soykırım zanlısı ABD'den, bir diğer zanlı ise Hollanda'dan yargılanmak üzere Ruanda'ya iade edildi. Güney Sudan'da hükümet, görünüşe göre davalara öncelik vermedi ve Güney Sudan için Karma Mahkeme'nin kurulmasını geciktirmeye ve engellemeye devam etti. Sudan'da bu yıl da 3 Haziran 2019 tarihinde en az 100 protestocunun öldürülmesinden hiç kimse sorumlu tutulmadı. Yetkililer ayrıca Darfur'da Ömer El Beşir ve diğer iki şüpheliyi kendilerine yöneltilen insanlığa karşı suçlar, soykırım ve savaş suçlarını içeren suçlamalara cevap vermek üzere UCM'ye teslim etme yükümlülüklerini yerine getirmedi.

EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

SAĞLIK HAKKI

Covid-19 pandemisi Afrika'ya ağır zarar vermeye devam ederken insan hakları üzerinde de yıkıcı etkiler yarattı. Yıl boyunca yaklaşık 9 milyon vaka ve 220.000'den fazla ölüm kaydedildi. Güney Afrika, bildirilen vakalar ve ölümler açısından pandeminin merkez üssü olmayı sürdürdü. Hükümetlerin Covid-19 dalgasını durdurma çabaları, ilaç şirketleri ve varlıklı ülkelerin sebep olduğu küresel aşı eşitsizliğiyle engellendi. İlaç şirketleri, aşılarda kullanabileceklerinden daha fazla stoklayan yüksek gelirli ülkelere ulaştırmaya öncelik verdi. Varlıklı ülkeler, fikri mülkiyet haklarından geçici olarak feragat etmeyi ve teknoloji ve teknik bilgi paylaşımını artırmayı öngören önerileri desteklemek yoluyla düşük ve orta gelirli ülkelere arzı artırmaya girişimlerini de engelledi.

Covid-19 aşılı Afrika ülkelerine ağırlıklı olarak COVAX girişimi, Afrika Aşı Vakfı (AVAT) ve iki tarafı bağışlar aracılığıyla sağlandı. Genellikle tedarikler yeterli değildi veya varış zamanları belirsizdi. Bu durum, hükümetlerin toplumda güven oluşturmalarını ve etkili tanıtma kampanyalarını yürütmesini zorlaştırdı. Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Malavi ve Güney Sudan gibi ülkelere aşılardan son kullanma tarihlerine yakın teslim edilmesi yetkilileri malzemeleri imha etmek veya başka ülkelere yeniden tahsis edilmek üzere iade etmek zorunda bıraktı.

Tedarik sorunları, aşıların yaşlılar ve kronik rahatsızlıkları olan kişiler de dahil olmak üzere hassas gruplara ulaşmasını sağlamayı daha da zorlaştırdı. Afrika'da etkili aşılama programlarını engelleyen iç faktörler arasında ise eşitsizlik, aşı tereddüdü ve hükümete güvensizlik yer alıyordu. Yıl sonuna kadar Afrika'daki 1,2 milyar insandan sadece %8'inden azı tam olarak aşılandı. Bu dünyadaki en düşük ve DSÖ'nün %40 aşılama hedefinin çok gerisinde bir orandı.

Covid-19 pandemisi, bölgede on yıllardır devam eden sağlık sektörüne yönelik yatırım eksikliğini bir kez daha ortaya koydu. Çoğu ülkede zaten yetersiz olan sağlık sistemi, özellikle pandemiyi üçüncü dalgası ile birlikte ciddi şekilde darbe aldı. Somali'nin başkenti Mogadişu'da, yılın büyük bir bölümünde güney ve orta bölgelerdeki tüm Covid-19 vakalarıyla yalnızca bir hastane baş etmeye çalıştı. Temmuz ayında Güney Afrika'nın Gauteng vilayetindeki özel ve kamu hastanelerinin yataklarının yaklaşık %91'i doluydu ve hastaneler bununla başa çıkmakta zorlandı. Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Nijerya ve Togo'da sağlık çalışanları, sağlık sisteminin işlevsizliğini protesto etmek ve aylarca ödenmeyen maaşlarını talep etmek için grev yaptı ve oturma eylemleri düzenledi. Covid-19 fonlarına ilişkin iddialar dahil olmak üzere yolsuzluk iddiaları Kamerun ve Güney Afrika'nın da aralarında bulunduğu birçok ülkede sağlık sektörünü daha da zayıflattı.

EĞİTİM HAKKI

Pandemi nedeniyle okulların kapanması ve eğitimdeki diğer aksamalar büyük bir endişe kaynağı olmayı sürdürdü. Çad'da okulların kapanması ve erken yaşta ve zorla evlendirme oranlarının yüksek olması nedeniyle kız çocukların ortaokullara kaydolma oranı 2017'de %31'den 2021'de %12'ye düştü. Güney Afrika'da, Mayıs ayına kadar yaklaşık 750.000 çocuk okulu bıraktı. Pandemi öncesinde bu sayı 230.000 civarındaydı. Okulların Şubat ayında aşamalı olarak yeniden açılmaya başladığı ancak Haziran ayında tekrar kapatıldığı Uganda'da, Ulusal Planlama Kurumu, öğrencilerin %30'undan fazlasının okula geri dönmeyeceği tahmininde bulundu.

Çatışmalardan etkilenen ülkelerdeki çocuklar, eğitime erişim konusunda benzersiz güçlükler yaşadı. Burkina Faso, Kamerun ve Nijer'de Boko Haram, İslam ve Müslümanları Destekleme Grubu, Büyük Sahra İslam Devleti ve diğer silahlı grupların "batılı eğitim" yasakları devam etti ve bu gruplar okullara saldırarak savaş suçları işledi. Diğer yandan, tehdit ve şiddet, öğretmenleri işe gitmekten caydırmaya devam etti. UNICEF, Burkina Faso'da 2.682 okulun kapalı kaldığını ve bunun 304.564 öğrenciyi ve 12.480 öğretmeni etkilediğini bildirdi. Ocak ve Haziran ayları arasında, Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde, Değişim İçin Vatanseverler Koalisyonu en az 37 okula saldırdı ve bu okulları işgal etti. Nijer'de Tillaberi bölgesindeki 377 okul Haziran ayına kadar kapanmıştı ve UNICEF'e göre bu süre zarfında ülke çapında 7-16 yaş arası çocukların %50'sinden fazlası okula kayıtlı değildi.

BARINMA HAKKI

Covid-19 pandemisine rağmen birçok ülkede zorla tahliyeler kaydedildi ve on binlerce kişi evsiz bırakıldı. Gana, Kenya ve Nijerya'da, çoğunlukla şehir merkezlerinde, ilgili hükümetlerin yasadışı yerleşimler olarak adlandırdığı yerlerde inşa edilmiş yüzlerce ev yıkılarak zorla tahliyeler gerçekleştirildi. Bölgedeki diğer zorla tahliyeler ekonomik çıkarlar nedeniyle gerçekleşti. Uganda'nın Kiryandongo bölgesinde, endüstriyel tarım projelerine yer açmak için 35.000'den fazla insan evlerinden zorla çıkarıldı. Zimbabve'de binlerce köylü bir yakıt şirketinin şeker kamışı tarlalarını genişletebilmesi için Chisumbanje'deki topraklarından çıkarıldı.

Olumlu bir gelişme olarak, Kenya ve Uganda'daki mahkemeler barınma hakkını onayladı ve zorla tahliyeleri suç olarak değerlendirdi. Kenya Yüksek Mahkemesi, başkent Nairobi'de kayıt dışı bir yerleşim yeri olan City Carton sakinlerinin 2013 yılında tahliye edilmesinin topluluğun konut hakkını ihlal ettiğine hükmetti. Uganda Anayasa Mahkemesi ise Yaban Hayatı

Kurumu'nun Batwa yerlilerini güneybatıdaki Mgahinga ormanında atalarından kalma topraklarından yasadışı bir şekilde tahliye ettiğini tespit etti.

MUHALEFETE YÖNELİK BASKILAR

PROTESTOLAR VE AŞIRI GÜÇ KULLANIMI

Covid-19'un yayılmasını engellemek için alınan tedbirler barışçıl muhalefetin ve diğer hakların bastırılması için bahane edildi. Kamerun, Çad ve Fildişi Sahili de dahil olmak üzere birçok hükümetin ilk hamlesi, sağlık ve güvenlik endişelerini öne sürerek barışçıl protestoları yasaklamak oldu. Güney Sudan ve Esvatini gibi ülkelerde protestoları organize eden kişiler önceden gözaltına alındı ve planlı protestoların yapılmasını engellemek için internet kesintiyi uğrattı. Güvenlik güçleri, yasaklara karşı gelen yüz binlerce kişinin barışçıl protestolarını engellemek için aşırı güç kullandı. Angola, Benin, Çad, Esvatini, Gine, Nijerya, Sierra Leone ve Sudan da dahil olmak üzere 12'den fazla ülkede güvenlik güçleri atış mühimmatı kullandı ve çok sayıda insan öldü. Esvatini'de Mayıs ayında başlayan demokrasi yanlısı protestoları dağıtmak için kullanılan şiddet sonucunda, Ekim ayına kadar 80 kişi öldü ve 200'den fazla kişi yaralandı. Güvelik güçleri Sudan'da Ekim ayında askeri darbeye karşı yapılan protestoları dağıtmak için atış mühimmatı kullandı ve en az 53 kişi öldü.

Barışçıl protestocular ayrıca keyfi gözaltı ve yargılamalara maruz bırakıldı. Çad'da seçim sürecini ve geçiş hükümetinin kurulmasını protesto eden en az 700 kişi gözaltına alındı. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde yerel bir sağlık müdürlüğündeki kötü yönetimi protesto etmek amacıyla barışçıl bir oturma eylemi düzenledikleri için Kuzey Kivu'da gözaltına alınan üç protestocu serbest bırakılmadı. Esvatini'de 38'i çocuk en az 1.000 demokrasi yanlısı protestocu keyfi şekilde gözaltına alındı.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

İnsan haklarını savunmak, cesaret gerektiren bir eylem olmayı sürdürdü. Yetkililer, insan hakları savunucularını susturmaya ve suçlu gibi göstermeye çalıştı. Benin, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Esvatini, Kenya, Nijer, Ruanda, Senegal, Tanzanya, Zambiya ve Zimbabve dahil olmak üzere birçok ülkede insan hakları savunucuları ve muhalif aktivistler gözaltına alındı ve yargısal tacize uğradı.

Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde gizli sayılan bilgileri kamuoyuna açıklayan iki kişi غيابında, uluslararası yaptırımlara tabi olan kişi ve kuruluşlar yararına yapılan finansal işlemleri ortaya çıkarmalarının ardından ölüm cezası verildi. Ruanda'da YouTuber Yvonne Idamange, hükümet politikalarını eleştirdiğini için 15 yıl hapis cezasına mahkum edildi. Kongo, Nijer, Zambiya gibi ülkelerde yetkililer muhalifleri sindirmek ve susturmak için hakareti suç sayan yasaları kullandı. Esvatini'de terör ve isyana tahrik yasaları kapsamında muhaliflere yudurma suçlamalar yöneltilti.

Bazı insan hakları savunucuları amaçları uğruna hayatını kaybetti. Kenya'da çevre aktivisti Joannah Stutchbury, ölüm tehditleri aldıktan sonra Temmuz ayında evinde vurularak öldürüldü. Somali'de iki gazeteci öldürüldü.

Çok sayıda ülkede, sivil toplum örgütlerinin alanını kısıtlayan yasalar ve politikalar yürürlüğe girdi ve uygulandı. Togo'da hükümet sivil toplum örgütlerine çalışma izni verilmesini ve izinlerin yenilenmesini askıya aldı. Uganda hükümeti, sivil toplum örgütleri mevzuatına uymadıkları iddiasıyla 54 örgütün çalışmalarının derhal durdurulmasına karar verdi. Zimbabve'de, sivil toplum örgütlerine başkent Harare'de faaliyet göstermeden önce çalışma planlarını yetkililere sunmaları talimatı verildi. Yüksek Mahkeme, yönergenin anayasaya aykırı olduğuna karar verdi. Ardından, Özel Gönüllü Kuruluşlar Yasası, siyasetçilere fon sağladığı ya da onlar adına

kampanya yürüttüğü düşünülen kuruluşların kapatılmasına izin verecek şekilde yeniden düzenlendi.

BASIN ÖZGÜRLÜĞÜ

Hükümetler basın özgürlüğünü kısıtlamayı sürdürdü. Angola, Burkina Faso, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Madagaskar, Senegal, Tanzanya, Togo ve diğer ülkelerde gazeteler, radyo ve televizyon istasyonları geçici olarak kapatıldı. Gana ve Zambiya gibi bazı ülkelerde yetkililer basın kuruluşlarına baskın düzenleyerek canlı yayınları kesti ve içerideki eşyalara zarar verdi. Örneğin Zambiya’da Haziran ayında kimliği belirsiz kişiler Chiengi bölgesindeki Kalungwishi radyo istasyonunu kundakladı. Nijerya’da basın kuruluşları, basın faaliyetlerini daha sıkı denetim altına alan ve bilgiye erişimi baltalayan yasa tasarısını protesto etmek için “Bilgi Karartma” etiketiyle bir kampanya düzenledi.

Esvatini, Nijer, Nijerya, Senegal, Güney Sudan, Sudan, Uganda ve Zambiya’da internet kesintileri yaşandı, internete erişim engellendi ve sosyal medya mecraları belirli sürelerde kapatıldı. Haziran ayında, Twitter’ın, Başkan Buhari’nin tartışmalı bir tweet’ini topluluk kurallarını ihlal ettiği için silmesinin ardından Nijerya yetkilileri siteyi bir süreliğine kapattı.

MÜLTECİLERİN, GÖÇMENLERİN VE ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLEN KİŞİLERİN HAKLARI

Bölgeyi yakıp yıkan çatışmalar, 2021 yılı boyunca milyonlarca insanı evlerinden ayırmaya devam etti. Sadece Kongo Demokratik Cumhuriyeti’nde 1,5 milyon kişi yerinden edildi ve ülke içinde yerinden edilenlerin sayısı 5 milyona ulaştı. Önceki yıllarda 2,6 milyondan fazla kişinin ülke içinde yerinden edildiği Somali’de Ocak-Ağustos ayları arasında 573.000 kişi evlerini terk etti. Bölgedeki mültecilerin çoğuna Kamerun, Çad, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Etiyopya, Kenya, Nijer, Ruanda ve Sudan gibi az sayıda ülke ev sahipliği yaparken, Uganda 1,5 milyondan fazla kişiyle Afrika’daki en büyük mülteci nüfusuna sahipti. Etiyopya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti gibi bazı ülkeler bir yandan mültecilere ev sahipliği yaparken bir yandan da bu ülkelerin çok sayıda yurttaşı başka ülkelere sığınmak zorunda kaldı.

Bölgedeki neredeyse tüm mülteci kamplarında ve ülke içinde yerinden edilen kişilerin yaşadığı kamplarda insani şartlar ve güvenlik koşulları hâlâ yetersiz. Zaman zaman insani yardıma erişime getirilen engellemeler ve kısıtlamalar nedeniyle gıda, su, eğitim, sağlık ve barınmaya yeterli erişim eksikliği de yaygındı. Mart ayında Kenya hükümeti, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne (BMMYK) Kakuma ve Dadaab mülteci kamplarını kapatması için 14 günlük ultimatom verdi. Tehdit daha sonra geri çekildi ve kampların kapatılması 2022’ye ertelendi. Nijer’in Tahoua bölgesinde yer alan Intikane’de, Büyük Sahra İslam Devleti Malili mültecilerin yaşadığı yerleşim yerlerine saldırdı ve onlarca insanı öldürdü. Tanzanya’da polis ve istihbarat servisleri, Burundi istihbarat servisiyle işbirliği halinde Burundili mültecilere ülkeyi terk etmeleri için baskı yaparak şiddet, keyfi gözaltı, katı kamp politikaları ve sınır dışı etme tehditleri gibi yöntemleri kullanmaya devam etti.

AYRIMCILIK VE ÖTEKİLEŞTİRME

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Afrika ülkelerinde köklü bir sorun olan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliği bu sene de varlığını sürdürdü. Bölgede belgelenen başlıca endişeler arasında toplumsal cinsiyete dayalı şiddette hızlı artış, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ve bilgilere sınırlı erişim, erken yaşta ve zorla evliliklerin devam etmesi ve gebe kız çocukların okullardan dışlanması yer alıyor.

Hükümetler tarafından Covid-19'un yayılmasını engellemek için uygulanan kısıtlayıcı karantina önlemleri, bölge genelinde cinsel ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet oranlarının yükselmesinde rol oynadı. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, resmi suç istatistiklerinin tüm cinsel suçlarda %74,1 artış gösterdiği Güney Afrika'da kriz seviyelerine ulaştı. Ayrıca yılın ilk yarısında en az 117 kadın cinayeti vakası yaşandı.

Bölgedeki toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakaları, halkın öfkesini ve harekete geçme çağrılarını tetikledi. Çad'da 15 yaşındaki bir kız çocuğun toplu tecavüze maruz bırakılması ve görüntülerin kaydedilerek sosyal medyada paylaşılmasının ardından kadınlar cinsel şiddete ve failerin cezasız kalmasına karşı sokağa çıkarak bu durumu protesto etti. Güney Afrika'da 23 yaşındaki hukuk öğrencisi Nosiselo Mtebeni'nin öldürülmesi kamuoyunda büyük tepkilere yol açtı. Mtebeni'nin vücudu parçalara ayrılarak bavula ve plastik torbalara yerleştirilmişti.

Bölge genelinde toplumsal cinsiyete dayalı şiddet artarken, şiddete maruz bırakılan kişilerin koruma ve destek hizmetlerine, cinsel sağlık ve üreme sağlığı hizmetlerine ve bilgilerine erişimi sınırlıydı. Birçok ülkede erken yaşta ve zorla evlilikler devam etti. Namibya'da dört yaşındaki bir kız çocuğun, henüz iki yaşındayken ebeveynleri tarafından 25 yaşındaki bir erkekle evlendirildiği ortaya çıktı. Ekvator Ginesi'nde gebe kız çocukların okula gitme yasağı devam etti. Kasım ayında Tanzania Eğitim Bakanlığı bu yasağı kaldıracağını duyurdu.

Fildişi Sahili ve Madagaskar'da toplumsal cinsiyet ayrımcılığının belirli biçimleriyle mücadele etmeyi öngören yasa teklifleri sunuldu. Sudan'da, Maputo Protokolü ve Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) Bakanlar Kurulu tarafından onaylandı. Diğer olumlu gelişmeler arasında, Nijerya'da cinsel şiddete ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılan kişiler lehine alınan bir yargı kararı ve Ruanda'da kürtaj yaptırdıkları için cezaevinde tutulan 10 kadın ve kız çocuğun cumhurbaşkanı affıyla serbest bırakılması yer aldı.

ALBINİZMLİ KİŞİLER

Doğu ve Güney Afrika'da albinizmliler ve aileleri hayatlarını korku içinde sürdürmeye devam etti. Albinizmlilerle yönelik şiddetli saldırıların kaydedildiği Malavi'de Şubat ayında bir kişi öldürüldü, Ağustos ayında ise başka birinin cesedi bulundu. Zambiya'da iki ve dokuz yaşlarındaki iki çocuk, Haziran ve Temmuz aylarında saldırıya uğradı ve çocukların uzuvları kesildi.

LGBTİ+ HAKLARI

LGBTİ+'lar gerçek veya atanan cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle taciz, gözetim ve kovuşturmalara karşı karşıya kalmaya devam etti. Benin'de yer alan Cotonou'da üç trans kadın, bir grup erkek tarafından kıyafetlerini çıkarmaya zorlandı, dövüldü ve hırsızlığa uğradı. Ayrıca, saldırının görüntüleri kaydedildi ve sosyal medyada paylaşıldı. Muhafazakar grupların onaya dayalı eşcinsel ilişkilerin suç sayılması için protesto düzenlediği Senegal'de de LGBTİ+'lara yönelik videolu saldırılar oldukça yaygındı. Kamerun'da bu tür eylemlerle suçlanan iki trans kadın beş yıl hapis cezasına mahkum edildikten sonra serbest bırakıldı. Namibya'da polis, trans bir kadını yargılanmamak için sahte kimlik kullanmakla suçladı ve gözetimine alarak homofobik tacize maruz bıraktı. Nijerya'nın Taraba eyaletinde çıkan yeni bir yasa, translar için ömür boyu hapis cezası öngören bir hüküm içeriyordu.

Kenya'nın Kakuma ve Dadaab mülteci kamplarında LGBTİ+ mülteciler rutin olarak taciz edildi ve saldırıya uğradı. Chirton Atuherwa'nın Kakuma kampında gerçekleştirilen kundaklama saldırısında vücudunda oluşan ağır yanıklar sonucu ölmesi, hükümetin LGBTİ+ kişileri homofobik saldırılara karşı yeterince korumadığının bir göstergesiydi.

Kamerun'da polis memurları Batı bölgesinde yer alan Bafoussam'daki bir HIV/AIDS önleme ve tedavi grubu olan Colibri'nin ofisine baskın düzenledi ve 13 kişiyi onaya dayalı eşcinsel ilişki suçlamasıyla gözetimine aldı. Bu kişileri HIV testi ve anal muayene olmaya zorlayıp günler sonra

serbest bıraktı. LGBTİ+'ları daha da suçlu hale getiren yasa tasarısının parlamentoya sunulduğu Gana'da, *LGBTİ+ Hakları Gana* ofisleri polisler tarafından arandı ve kapatıldı. Ayrıca bir eğitim sırasında, polis, yasadışı toplantı yaptıkları gerekçesiyle 21 LGBTİ+ aktivisti gözaltına aldı. Bu kişilere yönelik suçlamalar daha sonra reddedildi. Madagaskar İçişleri Bakanlığı her yıl düzenlenen bir LGBTİ+ etkinliğini iptal etti.

Olumlu bir gelişme olarak, Botsvana Temyiz Mahkemesi, onaya dayalı eşcinsel ilişkileri suç sayan yasayı anayasaya aykırı ilan eden yüksek mahkeme kararını onadı. Uganda'da Cleopatra Kambuğu, cinsiyetini tanıyan Uganda kimlik kartı ve pasaportu alan ilk trans kadın olduğunu açıkladı.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ÇEVRESEL TAHRİBAT

Bölgedeki birçok ülke, iklim değişikliğinin daha da ağırlaştırdığı kuraklıktan bilhassa etkilendi. Angola'da düşük yağış, son 40 yılın en vahim kuraklığına neden oldu. Gıda, güvenli su ve hijyen koşullarındaki eksiklik nedeniyle yetersiz beslenme zirveye ulaşarak kadınları, çocukları ve yaşlıları orantısız şekilde etkiledi. Güney Madagaskar'da, ana geçim kaynağı tarım, hayvancılık ve balıkçılık olan kişiler şiddetli kuraklıktan büyük oranda etkilendi. Güney Afrika'da Temmuz ayında Doğu Kap, Kuzey Kap ve Batı Kap illerinde kuraklık afeti ilan edildi.

Botsvana, Kongo, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Gana, Namibya ve Güney Afrika dahil olmak üzere birçok ülkede çevresel tahribatla ilgili endişeler ortaya çıktı. UNESCO Dünya Mirası Komitesi'nin de işaret ettiği üzere, Botsvana ve Namibya'da, Kanada merkezli madencilik şirketi ReconAfrica'ya iklim değişikliği ve yerli halkların hakları üzerindeki tüm olumsuz etkilerine rağmen Okavango Nehri havzasındaki çevresel olarak hassas alanlarda petrol arama ruhsatı verilmeye devam etti. Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nin güneyinde Tshikapa ve Kasai nehirlerinde ve bu nehirlerin kollarında yoğun kirlilik meydana geldi. Hükümet kirliliğin kuzey Angola'da bulunan bir elmas madencilik şirketinden gelen akıntından kaynaklandığını söyledi. Felaket en az 40 ölüme, yüzlerce şiddetli ishal vakasına ve kanıtın yaşamının yok olmasına neden oldu.

TAVSİYELER

Birtakım olumlu gelişmelere rağmen 2021 Afrika'da insan hakları açısından zor bir yıl oldu. Afrika hükümetleri ve diğer ilgili devlet dışı aktörler, yıl içinde ortaya çıkan birçok endişeyi gidermek için aşağıdaki cesur adımları atmalıdır:

Silahlı çatışmaların tüm tarafları, özellikle sivillere ve sivil altyapıya yönelik planlı ve gelişigüzel saldırıları sona erdirerek sivilleri korumalıdır. Mültecileri ve ülke içinde yerinden edilen kişileri korumak ve bu grupların yiyecek, su ve barınmayı içeren insani yardıma eksiksiz erişimini sağlamak için gerekli tüm adımların atılması buna dahildir.

Hükümetler, uluslararası hukuk kapsamındaki suçlara ilişkin kapsamlı, bağımsız, tarafsız, etkili ve şeffaf soruşturmalar yürüterek ve suç şüphesi taşıyan kişileri adalete teslim ederek cezazırlıkla mücadele çabalarını artırmalıdır.

Yeterli Covid-19 aşı stokunun olmaması durumunda, hükümetler, en yüksek risk altındaki grupların yanı sıra ulaşılması zor bölgelerdeki grupların aşılmasına öncelik vermeye devam etmelidir. Ulusal sağlık sistemlerini güçlendirmek ve sağlık bütçeleri ile ilgili şeffaf bilgi sağlamak için bölgesel ve uluslararası düzeyde işbirliği yapmalıdırlar.

Hükümetler, kadınların ve kız çocukların eşitlik, sağlık, bilgi ve eğitim haklarını korumak ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılığa maruz bırakılmaksızın yaşamalarını mümkün kılmak için derhal harekete geçmelidir. Covid-19 kısıtlamaları süresince, şiddete maruz bırakılan kişilerin polis korumasına, adalete, sığınaklara, yardım hatlarına ve topluluk destek hizmetlerine erişiminin güvence altına alınması buna dahildir.

Hükümetler, insan hakları savunucularına ve aktivistlere yönelik taciz ve sindirme politikalarına son vermeli, yargılananlar hakkındaki tüm suçlamaları düşürmeli ve keyfi olarak gözaltına alınan veya hapsedilenleri derhal ve koşulsuz serbest bırakmalıdır. Hükümetler, basın özgürlüğüne saygı göstermeli ve bu kapsamda basın kuruluşlarının bağımsız bir şekilde faaliyetlerini sürdürmesini sağlamalıdır.

AMERİKA KİTASI BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Covid-19 krizinden önce bile Amerika, dünyadaki diğer bölgeler arasında en yüksek gelir eşitsizliği oranlarına sahipti. Yıl boyunca yaşanan düzensiz ekonomik iyileşmenin, onlarca yıllık yapısal eşitsizliğin geniş kapsamlı sonuçları üzerindeki etkisi çok azdı. Pandeminin sonuçlarıyla mücadele etmek için çeşitli programlar uygulanmasına rağmen, birçok hükümet savunmasız toplulukların sosyal, ekonomik ve kültürel haklarını koruyamadı. Çoğu zaman ayrımcı politikalar ve uygulamalarla onları daha da zayıflattı.

2021 yılında Amerika, dünyada Covid-19'dan kişi başına en yüksek ölüm oranına sahip olmaya devam etti. 1,5 milyon kişi Covid-19 nedeniyle hayatını kaybetti. Bunun nedenleri arasında, yeterince kaynak ayrılmadığı için daha da kötüleşen sağlık hizmetlerine erişimin sınırlı ve eşitsiz olması, ötekileştirilen topluluklara yönelik sosyal koruma politikaları ve tedbirlerin yetersizliği ve aşılarla erişimin yetersizliği yer alıyordu. Pandeminin yerli halklar üzerindeki etkileri hijyen koşulları, sağlık hizmetleri ve sosyal yardımlara yetersiz erişim nedeniyle bilhassa sürekliliğe hale geldi.

Birçok hükümet cinsel sağlık ve üreme sağlığına yeterince öncelik vermedi. Temel hizmetler eksikti ve kürtaj hizmetlerine erişim çoğu ülkede suç sayılmaya devam etti.

Kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet, bölge genelinde büyük bir endişe kaynağı olmaya devam etti. Ev içi şiddet, tecavüz, cinayet ve kadın cinayetleri de dahil olmak üzere toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarına yönelik soruşturmalar genellikle yetersizdi.

Birçok ülkede ifade özgürlüğü tehdit altındaydı. Onlarca gazeteci ve muhalif tehdit edildi, sansürlendi, saldırıya uğradı ve gözaltına alındı. Çok sayıda ülkede polis ve diğer güvenlik güçleri aşırı güç kullanımı, keyfi gözaltılar ve bazı durumlarda hukuka aykırı öldürmelerle barışçıl protestoları bastırdı.

Bu ihlaller ile uluslararası hukuk kapsamındaki diğer insan hakları ihlallerinin ve suçların cezasız kalması, bölgedeki ülkelerin yarısından fazlasında ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etti. Yargı bağımsızlığına yönelik saldırılar da arttı.

Şiddet, yoksulluk, eşitsizlik ve iklim değişikliğine bağlı insan hakları ihlalleri nedeniyle on binlerce insan ülkelerini terk etti. Bununla birlikte, birçok hükümet mültecilerin, sığınmacıların ve göçmenlerin ülkeye girişini yasaklamaya devam etti ve sınır ötesi geçiş yapanları, taleplerini uygun şekilde değerlendirmeden zorla geri göndererek uluslararası hukuku ihlal etti.

Dönüm noktası niteliğindeki Latin Amerika ve Karayipler'de Çevresel Konularda Bilgiye Erişim, Kamusal Katılım ve Adalet Hakkında Bölgesel Sözleşme (Escazú Sözleşmesi) Nisan ayında nihayet yürürlüğe girdi. Ancak birçok ülkede çevresel yıkım eylemleri devam etti. Amerika, çevre ve insan hakları savunucuları için dünyanın en tehlikeli bölgelerinden biri olmayı sürdürdü.

EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLAR

Yıl boyunca ekonomik büyümede kaydedilen iyileşmeye rağmen bu kazanımlar, rekor düzeyde işsizlik, gelirlerde azalma ve yoksulluk ve eşitsizlikte artışların yaşandığı 2020 ekonomik gerilemesini tersine çevirmeye yetmedi.

Özellikle Arjantin, Brezilya, Guatemala, Haiti, Nikaragua ve Venezuela'daki güçlükler çok şiddetliydi. Haziran ayına kadar Arjantin nüfusunun %40,6'sı yoksulluk içinde yaşıyordu. Brezilya'da nüfusun %56'sı gıda güvensizliği ile karşı karşıya kaldı. Haiti'de nüfusun neredeyse

yarısı gıda yardımına muhtaçtı. Venezuela'da ise nüfusun %94,5'i gelir yoksulluğu ve %76,6'sı aşırı yoksulluk yaşıyordu.

Eşitsizlik ve ayrımcılık bölge genelinde yaygın olmaya devam etti. BM Latin Amerika ve Karayipler Ekonomik Komisyonu'na (ECLAC) göre, bölgede erkeklerde %9,7 olan ortalama işsizlik oranı kadınlar için %12,7'di.

Birçok hükümet, en savunmasız durumdaki grupların sosyal, ekonomik ve kültürel haklarını korumayı başaramadı, hatta bazıları bu hakları daha da zayıflattı. Örneğin Paraguay'da, özellikle yerli ve kırsal topluluklar arasında etkili yargı yolları veya yeniden yerleşim alternatifleri sunulmaksızın zorla tahliyeler arttı. *Sıfır Tahliye* hareketinin verilerine göre, pandemi sürecinde Mart 2020 ile Ekim 2021 arasında 23.500 Brezilyalı aile evlerinden tahliye edildi. ABD'de Yüksek Mahkeme, tahliyelerle ilgili erteleme süresini uzatmayı reddetti.

Venezuela'da, ülkenin gıda dağıtım sisteminin beslenme ihtiyaçlarını karşılayamaması ve tıbbi yardıma, içme suyuna, gıdaya ve yakıta erişimin daha da kötüleşmesi nedeniyle yılın ilk yarısında 3.000'den fazla protesto gerçekleşti.

SAĞLIK HAKKI

Pandemi, sağlık hizmetlerine ve aşılarla erişimin sınırlı ve eşitsiz olduğu birçok ülkede yıkıcı etkiler yaratmaya devam etti.

Pandeminin başlangıcından bu yana Covid-19 nedeniyle 2,3 milyon kişi hayatını kaybetti. Bölgedeki nüfus, dünya nüfusunun sadece %13'ü olmasına rağmen, bölgedeki ölümler tüm dünyadaki toplam ölümlerin %45'ini oluşturdu.

Kamu sağlık hizmetlerinin ihmalinin yaygın ve finansmanın yetersiz olması, krizin önemli nedenlerinden biriydi. Bazı ülkelerde, kişi başına düşen doktor ve hemşire sayısı, DSÖ'nün dünyanın en yoksul ülkelerinde temel sağlık hizmetlerini sunmak için gerekli gördüğü eşişin çok altındaydı.

Venezuela'da koruyucu ekipman eksikliği vardı. Yerel STÖ'ler Mart 2020'den bu yana 800'ün üzerinde sağlık çalışanının Covid-19'dan öldüğünü bildirdi. Kronik oksijen eksikliği ve yetersiz hastane kapasitesi Peru'nun tüm dünyada kişi başına en yüksek sayıda ölümün meydana geldiği ülke olmasının sebeplerinden biriydi. Brezilya'da Devlet Başkanı Jair Bolsonaro, Covid-19 pandemisine inkar, ihmal, fırsatçılık ve insan haklarını küçümsemeye karşılık verdi.

Ağustos ayı sonlarında, Kuzey Amerika nüfusunun yarısından fazlası, Latin Amerika ve Karayipler'de ise sadece dördte biri Covid-19'a karşı tam aşılandı. Bir ay sonra, veri bilimi şirketi Airfinity, gelişmiş ülkelerin 500 milyondan fazla artık aşı dozunu elinde tuttuğu tahmininde bulundu.

Bazı yüksek gelirli ülkeler, aşı üretiminin artırılmasını etkin şekilde engelledi. Yıl sonu itibarıyla Kanada, Kanada merkezli ilaç şirketi Biolyse'ye, ilk 15 milyonu Bolivya'ya gitmek üzere 20 milyon doz Johnson & Johnson aşısı üretmesi için zorunlu lisansı hâlâ vermemişti.

Yıl sonu itibarıyla aşılama oranları Kuzey ve Güney Amerika'da birbirine yakındı. Her iki bölgede nüfusun yarısından fazlası tam olarak aşılanmıştı. Ancak, bölgedeki ülkeler arasında önemli oranda eşitsizlik devam etti. Kanada, Şili ve Uruguay, nüfuslarının dördte üçünü veya fazlasını tam olarak aşılarken, Guatemala ve Venezuela nüfuslarının yalnızca beşte birini aşılanmıştı. Nikaragua nüfusunun %6'sından, Haiti ise %1'inden azına ulaşabilmişti.

Resmi aşılama programları, birçok durumda göçmenler ve mülteciler dahil olmak üzere Covid-19 riski taşıyan grupları sıklıkla ihmal etti veya bilfiil dışladı. Birçok ülke, yerli halklar için kültürel olarak uygun aşılama programları sağlamaya yönelik özel protokoller oluşturmada başarısız oldu.

Bazı yerlerde sağlık çalışanları aşılama programlarının dışında tutuldu. Örneğin Nikaragua'da sağlık çalışanları aşılanmaya, diğer kişilerden çok sonra, Mayıs ayında başladı. Basında çıkan

bazı haberlere göre, Covid-19 risk profillerine bakılmaksızın, öncelikli olarak hükümet destekçilerinin aşılınması yönünde kayırmacı bir yaklaşım sergilendi.

CİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Birçok hükümet cinsel sağlık ve üreme sağlığına yeterli önceliği vermedi. Temel hizmetler eksikti; güvenli kürtaj hizmetleri çoğu ülkede suç sayılmaya devam etti. Dominik Cumhuriyeti, El Salvador, Haiti, Honduras, Jamaika ve Nikaragua kürtaj yasağını uygulamayı sürdürdü.

Arjantin 2020 yılının sonunda attığı dönüm noktası niteliğindeki bir adımla, gebeliğin ilk 14 haftasında kürtajı suç olmaktan çıkardı ve yasallaştırdı. Fakat diğer ülkeler bu gelişmeyi takip etmedi. Şili'de gebeliğin ilk 14 haftasında kürtajı suç olmaktan çıkarmayı öngören yasa tasarısı reddedildi. Kolombiya'da Anayasa Mahkemesi, geniş bir STÖ koalisyonu olan Causa Justa tarafından kürtajın suç olmaktan çıkarılması için açılan davada kararını açıklamadı. Dominik Cumhuriyeti ve El Salvador'da kürtajı suç olmaktan çıkarmaya yönelik çok daha sınırlı koşullar altında gösterilen çabalar yasama onayını alamadı.

Honduras'ta Ocak ayında Kongre, kürtaj ve eşcinsel evlilik yasaklarını kaldırmayı zorlaştıran bir anayasa değişikliğini kabul etti. Yıl sonu itibarıyla Yüksek Adalet Divanı, kürtaj yasağına karşı yapılan temiz başvurusunu karara bağlamamıştı.

ABD'de eyalet hükümetleri 2021 yılında, önceki kıyasla daha fazla kürtaj kısıtlaması getirdi. Teksas'ta gebeliğin altıncı haftasından itibaren kürtajı suç haline getirerek neredeyse tamamen yasaklayan karar yürürlüğe sokuldu.

Olumlu gelişmelerin nadir bir örneği olarak, Ekvador Anayasa Mahkemesi, Nisan ayında, tecavüz sonucu meydana gelen gebeliklerde yapılan kürtajı suç olmaktan çıkardı.

YERLİ HALKLARIN HAKLARI

Amerika kıtasında yerli halkların su, hijyen, sağlık ve sosyal koruma haklarına erişimi yetersizdi. Aynı zamanda, sağlık ve geçim haklarını korumak için kültürel olarak uygun mekanizmalar da mevcut değildi. Tüm bunlar, Covid-19 pandemisinin etkilerini daha da ağırlaştırdı.

Özellikle Arjantin, Brezilya, Bolivya, Kanada, Kolombiya, Ekvador, Nikaragua, Paraguay ve Venezuela'da yerli halkların yaşadığı zorluklar devamlılık arz etti.

Brezilya'da yerli halklar arazi istilalarına, ormansızlaşmaya, madencilğe ve Covid-19'un yayılmasına karşı korumadan yoksundu. Ağustos ayında, Brezilya Yerli Halklar Birliği (APIB), UCM'de Bolsonaro hükümetini soykırım ve çevre kıyımıyla suçlayan benzeri görülmemiş bir bildiri sundu.

Meksika, Guatemala, Honduras, Paraguay, Peru ve Venezuela dahil birçok ülkede hükümetler geniş çaplı madencilik, tarım ve altyapı projeleri için yerli halkların özgür, önceden ve bilgilendirilmiş onayını almadı; hatta bazı durumlarda, mahkemelerin durdurma kararlarına rağmen projelerin devam etmesine izin verdi.

Bolivya, Peru, Kolombiya, Nikaragua, Paraguay ve Şili'de yerli halklar, devletin güvenlik güçleri veya silahlı siviller tarafından düzenlenen şiddetli ve silahlı saldırılarda yaralandı ve öldürüldü.

Kanada'da, Kanada hükümeti tarafından kurulan ve kilise tarafından yönetilen eski yatılı okullarda gömülmüş yüzlerce yerli çocuğun kalıntıları bulundu. Yerli halklara mensup çok sayıda kişi, dernekler, örgütler ve kabile konseyleri bunu soykırım olarak değerlendirdi ve adalet çağrısı yaptı. Eylül ayında, Kanada Federal Mahkemesi, ailelerinden zorla koparılan ve *İlk Halklardan* (Kanada yerlisi) olan yaklaşık 50.000 çocuğun her birine 40.000 Kanada Doları ödenmesine karar verdi.

İFADE VE TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölgedeki birçok ülkede ifade, örgütlenme ve toplanma özgürlüğü hakları tehdit altına girdi.

Brezilya, Küba, El Salvador, Guatemala, Meksika, Nikaragua, Uruguay ve Venezuela'da gazeteciler ve muhalifler korkutuldu, taciz edildi, tehdit edildi, sansürlendi, suçlu sayıldı veya kamuya açık bilgilere erişimleri engellendi.

Şubat ayında, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu (IACHR) El Salvador'da taciz, tehdit ve yıldırıma maruz bırakılan *El Faro* adlı dijital gazetenin 34 çalışanı lehine ihtiyati tedbirler aldı.

Venezuela'da çok sayıda yayın aracı yasaklandı. Önde gelen bir gazete, üst düzey bir hükümet yetkilisine hakaret ettiği gerekçesiyle para cezasına mahkum edildi. Yerel bir STÖ, gazetecilere 290'dan fazla saldırı yapıldığını bildirdi.

Kolombiya'da Basın Özgürlüğü Vakfı (Foundation for Press Freedom), toplumsal protestolarla ilgili haber yapan basın kuruluşlarına yönelik 402 saldırı raporladı.

Küba'da 11 Temmuz'da gerçekleştirilen on yılların en büyük protestosunun ardından, Amerikalılar Arası İnsan Hakları Komisyonu, polis ve hükümet destekçilerinin basına karşı şiddetli saldırılar düzenlediğine ve en az 10 gazetecinin gözaltına alındığına ilişkin raporlar endindi.

Kolombiya, Küba, Meksika, ABD ve Venezuela'da barışçıl protestolara yönelik kısıtlamalar, baskılar ve yasaklar ifade özgürlüğünü daha da zayıflattı.

Kolombiya hükümeti, 20 Temmuz'da çeşitli şehirlerde yapılması planlanan protestolara katılımı engellemek için ulaşımı ve insanların hareketini kısıtlayan tedbirler aldı. Küba'da, 11 Temmuz'daki tarihi protestolar sırasında yüzlerce kişi gözaltına alındı. Hükümet, Ekim ayında, gözaltına alınan kişilerin serbest bırakılması talebiyle yapılmak istenen yürüyüşü yasakladı. Diğer yandan, ABD'de en az 36 eyalet ve federal düzeydeki milletvekili, toplanma özgürlüğünü sınırlandıran 80'den fazla yasa tasarısı sundu ve dokuz eyalet bu türde 10 yasayı yürürlüğe koydu.

AŞIRI GÜÇ KULLANIMI

Arjantin, Kolombiya, Şili, Honduras, Meksika, Paraguay, Porto Riko ve Venezuela dahil birçok ülkede protestoları bastırmak için aşırı güç kullanıldı.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (BMİHYK), Kolombiya'da Nisan ve Mayıs aylarında düzenlenen Genel Grev protestoları sırasında (44 sivil ve 2 polis memuru olmak üzere) 46 kişinin öldüğünü ve 49 cinsel şiddet ihbarını doğruladı. Venezuela'da polis, ordu ve hükümet yanlısı silahlı gruplar en az 59 protestocuya saldırdı. Bu saldırılar bir protestocunun ölümüne ve yedi kişinin yaralanmasına neden oldu.

Meksika'da polis toplumsal cinsiyete dayalı şiddetli protesto eden kadınları susturmak için gereksiz ve aşırı güç kullandı, protestocuları keyfi olarak gözaltına aldı ve hatta cinsel şiddete maruz bıraktı.

Şili'de Cumhuriyet Savcılığı ve Ulusal İnsan Hakları Enstitüsü'nün yayımladığı güncel sayılara göre, Ekim 2019'da protestoların başlamasından bu yana 8.000'den fazla kişi devlet görevlilerinin şiddetine maruz kaldı.

Polisin suçla mücadelede aşırı güç kullanımına başvurması da çok sayıda kişinin ölümüne neden oldu. Brezilya'da, 6 Mayıs'ta, o tarihe kadar polis tarafından gerçekleştirilen en ölümcül operasyon sonucunda Rio de Janeiro'daki Jacarezinho *favelas*ında yaşayan 27 kişi hayatını kaybetti. Kasım ayında, Rio de Janeiro'nun Complexo do Salgueiro *favelas*ındaki başka bir polis operasyonunda dokuz kişi öldürüldü.

Kasım ayında Arjantin'in Buenos Aires kentinde polis, 17 yaşındaki futbolcu Lucas González'i marketten çıktıktan sonra bindiği arabasında vurarak öldürdü.

ABD'de en az 888 kişinin polis tarafından ateşli silahlar kullanılarak öldürüldüğü ve siyahların polis şiddetinden orantısız etkilendiği bildirildi. Altı ABD eyaletinde hâlâ güç kullanımını düzenleyen yasalar yoktu; olanların da hiçbiri öldürücü güç kullanımına ilişkin uluslararası hukuk ve standartlara uygun değildi. Ayrıca, ABD Senatosu, ABD'de polis faaliyetlerinin belirli yönlerini iyileştirmek için iki taraflı pek çok öneride bulunan *George Floyd Polis Faaliyetlerinde Adalet Yasası* adlı yasa tasarısını onaylamadı.

KEYFİ GÖZALTILAR VE ZORLA KAYBETMELER

Kolombiya, Küba, Meksika, Nikaragua, Venezuela dahil birçok ülkede ve Guantanamo Körfezi'ndeki ABD Deniz Üssü'nde keyfi gözaltı vakaları bildirildi.

Campaign Defending Freedom verilerine göre, Kolombiya'da Genel Greve katılan 3.275 kişi keyfi olarak gözaltına alındı. Zorla Kaybetmeler Hakkında Çalışma Grubu, yıl sonu itibarıyla, kaybedilen 327 kişinin nerede olduğunun hâlâ bilinmediğini ifade etti.

Küba makamları, 11 Temmuz protestolarında ifade özgürlüğü ve barışçıl toplanma haklarını kullandıkları için yüzlerce kişiyi keyfi olarak tutukladı.

Nicaragua'da, Kasım ayında Devlet Başkanı Daniel Ortega'nın yeniden seçildiği seçimlerden önceki aylarda polis, başkan adayı olabilecek yedi kişi de dahil onlarca insan hakları savunucusunu, gazeteciyi ve muhalifi keyfi olarak gözaltına aldı veya zorla kaybetti.

Venezuelalı insan hakları örgütü *Foro Penal*'in verilerine göre, ülkenin güvenlik güçleri yıl boyunca 44 siyasi aktivist, öğrenci ve insan hakları savunucusunu keyfi olarak gözaltına aldı. Siyasi sebeplerle keyfi şekilde gözaltında tutulan üç kişinin de aralarında bulunduğu bazı tutuklular gözaltında öldü.

ABD Başkanı Joe Biden'ın Guantanamo Körfezi'nde bulunan ABD Deniz Üssü'ndeki gözaltı merkezini kapatacağını açıklamasına rağmen 39 erkeğin merkezdeki keyfi ve süresiz tutukluluğu devam etti. Bu kişilerden 10'u ölüm cezasına mahkum edilebilir.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Amerika kıtası, insan haklarını savunucuları için dünyanın en tehlikeli bölgelerinden biri olmayı sürdürdü.

Brezilya, Kolombiya, Guatemala, Haiti, Honduras, Meksika, Peru ve Venezuela dahil birçok ülkede insan hakları savunucuları öldürüldü.

Global Witness adlı sivil toplum örgütü tarafından hazırlanan bir raporda, Kolombiya, dünyada çevre ve insan hakları çalışanlarına yönelik en yüksek sayıda saldırının kaydedildiği ülke olarak tanımlandı.

Bolivya, Şili, Küba, Ekvador, El Salvador, Nikaragua, Guatemala, Honduras, Meksika ve ABD'de insan hakları savunucuları tehditlere, şiddete, yargılamalara, keyfi gözaltılara ve hukuka aykırı gözetime de maruz bırakıldı.

Venezuela, insan hakları savunucularının durumunun en kötüye gittiği ülkelerden biriydi. İnsan Hakları Savunucuları ve Adalet Merkezi'nin verilerine göre, aktivistlere yönelik saldırıların sayısı 2021 yılında, 2020'ye kıyasla %145'lik bir artış göstererek 743'e ulaştı.

CEZASIZLIK VE ADALETE ERİŞİM

İnsan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk kapsamındaki suçlara ilişkin cezasızlık ve adalet, hakikat veya onarıma erişimin olmaması, bölge ülkelerinin yarısından fazlasında ciddi bir endişe kaynağı olmayı sürdürdü.

Brezilya, Bolivya, Paraguay, El Salvador, Guatemala, Honduras, Nikaragua ve Venezuela'da yargı bağımsızlığı sürekli saldırılara maruz bırakıldı.

Örneğin, El Salvador'da yeni parlamento yargı bağımsızlığını sınırlayan uygulamaları kabul etti. Bu uygulamalar arasında Yüksek Adalet Divanı Anayasa Dairesi üyelerinin ve Başsavcının görevden alınması da vardı. Guatemala'da ciddi insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk vakalarındaki cezasızlıkla mücadelede kilit rol oynayan yargı mensupları görevden alındı veya görevlerine başlamaları engellendi.

Kasım seçimleri öncesinde, Nikaragua Devlet Başkanı Daniel Ortega, yargı ve yasama organlarını baskıcı taktikler uygulamak için kullandı. İnsan hakları ihlaline maruz bırakılmış binlerce kişi, Ortega yönetimindeki devlet görevlileri tarafından işlenen suçlar için adalet bekledi.

Venezuela'da yargı sistemi, muhaliflere yönelik devlet baskısında önemli bir rol oynarken, insan hakları ihlalleri ve suçlarına maruz bırakılan kişiler korumasız bırakıldı. Kasım ayında, UCM Savcısı Karim Khan, Venezuela'da insanlığa karşı işlenen suçlar kapsamına girebilecek suçlarla ilgili soruşturma başlatıldığını duyurdu.

Arjantin, Peru ve Uruguay'da 1970'ler, 1980'ler ve 1990'larda işlenen uluslararası hukuk kapsamındaki suçlarda cezai sorumluluk taşıdığından şüphelenilen kişilerin adalet önüne çıkarılmasında belli ölçüde ilerleme kaydedildi.

Nisan ayında ABD hükümeti, UCM Başsavcılığı çalışanlarına karşı önceki iktidar tarafından koyulan yaptırımları feshetti. Ancak UCM'nin, Afganistan, Irak veya diğer ülkelerde ABD askerleri tarafından işlendiği iddia edilen savaş suçlarına ilişkin yargı yetkisini kabul etmemeyi sürdürdü.

KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK ŞİDDET

Bölge genelinde kadınları ve kız çocukları korumaya yönelik önlemler yetersizdi. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet vakalarına yönelik soruşturmalar ise genellikle kusurluydu.

Örneğin Meksika'da kadınlara yönelik şiddet yaygın bir biçimde devam etti. Yıl içinde 3.427 kadının öldürüldüğü kayıtlara geçti ve bunlardan 887'si kadın cinayeti olarak soruşturma altındaydı. Meksika Eyaleti Başsavcılığının öldürülmeden önce kaybedilen kadınlara ilişkin soruşturmaları ciddi derecede kusurluydu. Ayrıca, Meksika güvenlik güçleri kadın protestoculara karşı aşırı güç, keyfi gözaltı ve cinsel şiddete başvurdu.

Kolombiya Kadın Cinayetleri Gözlemevi'nin (Colombian Femicide Observatory) yılın ilk sekiz ayında 432 kadın cinayeti rapor ettiği Kolombiya'da, güvenlik güçleri de düzenli olarak kadınlara yönelik cinsel şiddet eylemlerinde bulundu.

Hem Paraguay hem de Porto Riko, kadına yönelik şiddetin artması nedeniyle olağanüstü hal ilan etti. Peru ve Uruguay'da da kadına yönelik şiddette önemli artışlar oldu. Porto Riko'da Mayıs ayına kadar 511 ev içi şiddet ihbarı yapıldı. Bu, 2020'nin aynı dönemine kıyasla keskin bir artışı. Peru'da 2020'de işlenen 136 kadın cinayetine kıyasla, 2021'de 146 kadın cinayeti işlendi. Buna ek olarak, Ocak ve Ekim ayları arasında 12.084 kadın kaybedildi. Peru'daki kadın cinayetlerinin %25'i hakkında daha önce kayıp ihbarı yapılmıştı.

Venezuela'da Başsavcılık, toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin ceza soruşturmalarında uzmanlaşmış 72 savcılık bulunduğunu açıkladı. Ancak yerel STÖ'lerin bu kurumların ne kadar etkin olduğuna dair şüpheleri vardı. Adalet ve Barış Merkezi Ocak ile Haziran ayları arasında 125 kadın cinayetini belgeledi.

LGBTİ+ HAKLARI

Amerika kıtası, LGBTİ+'ların haklarının tanınmasında sınırlı bir ilerleme kaydetti; ancak kapsamlı mevzuat engellendi ve LGBTİ+'lar birçok ülkede ayrımcılığın, şiddetin ve cinayetlerin hedefi olmaya devam etti.

Arjantin, cinsiyet kimliğini *non-binary* olarak (ikili cinsiyet rejiminin sunduğu kadın ve erkek kategorileri dışında) tanımlayan kişileri tanıyan yeni kimlik kartları çıkardı. Haziran ayında Kongre, transların istihdamını teşvik etmek için bir yasa çıkardı.

ABD'de Biden yönetimi, önceki yönetimin LGBTİ+'lara yönelik ayrımcı politikalarını yürürlükten kaldırmak için adımlar attı. Ama diğer yandan, LGBTİ+ haklarını kısıtlayacak yüzlerce federal yasa tasarısı da sunuldu.

Amerika kıtasının diğer ülkelerinde LGBTİ+'lar öldürücü şiddetle karşı karşıya kaldı. Brezilya Ulusal Travestiler ve Transseksüeller Derneği, yılın ilk yarısında Brezilya'da 80 transın öldürüldüğünü; Kolombiya Trans Topluluk Ağı ise Kasım ayına kadar 30 transın öldürüldüğünü bildirdi.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Yıl boyunca, çoğunluğu Guatemala, Haiti, Honduras ve Venezuela'dan olmak üzere on binlerce kişi şiddet, yoksulluk, eşitsizlik ve iklim değişikliğiyle bağlantılı insan hakları ihlallerinden kaçtı.

Kanada, Şili, Meksika, Peru, Curaçao, Trinidad ve Tobago ve ABD gibi devletler mültecilerin, sığınmacıların ve göçmenlerin girişini yasakladı ve sınırdan geçen kişileri, sığınma taleplerini gerektiği gibi değerlendirmeden zorla geri gönderdi.

ABD sınır kontrol yetkilileri, Covid-19 tedbirlerini bahane ederek ABD-Meksika sınırında bir milyon civarında mülteci ve göçmeni toplu halde geri itti.

Kanada'da göçmenlerin gözaltında tutulmasına ilişkin uygulamalar, engelli ve çocuk hakları dahil olmak üzere uluslararası insan hakları hukukunu ihlal etmeye devam etti.

Meksika, güneydeki Guatemala sınırını kapatmaları için binlerce asker gönderdi. Göç yetkilileri, binlerce kişiyi hukuka aykırı olarak Guatemala'ya geri gönderdi veya sınır dışı etti ve refakatçisi olmayan çocukların haklarını ihlal ederek çocukları durdurmak ve geldikleri ülkelere iade etmek üzere ülke içinde geniş çaplı operasyonlar başlattı.

Çoğu Venezuela'dan binlerce kişi yaya olarak Şili'ye girmeye çalıştı ve en az 20 kişi yolda öldü. Nisan ayında Şili, göçmenlerin düzenli göç statüsü edinme imkanlarına yeni kısıtlamalar getirdi. Yüzlerce kişi yasal süreçten geçmeksizin, toplu halde sınır dışı kapsamına girebilecek şekilde sınır dışı edildi.

Peru'da, beş yüz bin düzenli sığınmacı dahil yaklaşık bir milyon göçmen, sağlık ve benzeri haklarına erişemedi.

On binlerce Haitili mülteci uluslararası koruma talebinde bulundu. Ancak bölgedeki hükümetler onları gözaltı ve hukuka aykırı geri itme, gasp, ırksal ayrımcılık ve silahlı gruplar tarafından uygulanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ve diğer suistimler de dahil olmak üzere bir dizi ihlale karşı korumakta yetersiz kaldı.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNİ ÖNLEMEDEN YETERSİZLİK

Yıl içinde bazı olumlu gelişmeler olsa da iklim değişikliğine yönelik eylemler sınırlı kaldı. Bu durum kıta genelinde insan haklarını zayıflattı.

Escazú Sözleşmesi 22 Nisan'da yürürlüğe girdi; ancak yıl sonu itibarıyla Küba ve Venezuela henüz sözleşmeyi imzalamamış, 12 ülke de onaylamamıştı.

Şubat ayında, yeni ABD yönetimi Paris Anlaşması'na yeniden dahil oldu ve önceki yönetim sırasında, çevre ve enerji sektörleri üzerindeki denetimi kaldırmak için çıkartılan yüzlerce yasayı ve politikayı tersine çevirmeye çalıştı.

Bununla birlikte, diğer ülkelerde iklim değişikliğiyle mücadelede kaydedilen ilerleme hayal kırıklığı yarattı. Brezilya Devlet Başkanı Bolsonaro, Amazon'daki ormansızlaşmayı ve doğal kaynak madenciliğini teşvik ederek, iklim krizinin yerli halkların toprakları ve bölgeleri

üzerindeki etkilerini şiddetlendirdi ve geriye bir çevresel yıkım mirası bıraktı. Sivil toplum örgütü *Imazon*'a göre, Brezilya Amazonu son 10 yıldaki Ağustos ayları içinde en yüksek ormansızlaşma oranına sahipti. Bolivya, ağaç kesimini ve ormanların yakılmasını teşvik eden düzenlemeleri kabul etti. Kanada fosil yakıt endüstrisini desteklemeye devam etti. Yeni ABD yönetimi, dünyayla iklim değişikliği konusunda yeniden ilişkileneşmesine rağmen, federal topraklarda petrol sondaj projelerini onaylamayı sürdürdü. Dünyanın en fazla sera gazı yayan 11. ülkesi olan Meksika, iklim değişikliği konulu BM konferansında herhangi bir yeni emisyon azaltma hedefi sunmadı.

TAVSİYELER

Devletler sağlık hakkını ayırım gözetmeksizin güvence altına almakla yükümlüdür. Ötekileştirilen ve Covid-19'a yakalanma konusunda daha büyük risk altında bulunan diğer gruplara özel dikkat göstermelidirler. Devletler, yerli halkların tarihsel olarak ötekileştirilmesinden ve ayrımcılığa maruz bırakılmasından kaynaklanan ihlaller dahil olmak üzere, pandeminin çeşitli ayrımcılık ve ötekileştirme biçimleriyle karşı karşıya kalan kişiler üzerindeki orantısız etkileriyle mücadele etmek için özel çaba sarf ederek ekonomik, sosyal ve kültürel haklara erişimi güvence altına almalıdır. Ayrıca, güvenli kürtaj hizmetlerine erişim dahil cinsel sağlık ve üreme sağlığı haklarına erişimi sağlamalıdır.

Devletler, ifade ve toplanma özgürlüğü haklarına saygı göstermeli ve bu hakların kullanılmasını kolaylaştırmalıdır. Gazetecilerin meşru işlerini taciz ve şiddete maruz kalmadan yapabilmelerinin sağlanması buna dahildir. İnsan hakları savunucularının meşru çalışmalarını tanımalı, hak savunucularının çalışmalarını güvenli bir şekilde yürütmelerini sağlayacak elverişli bir ortam yaratmalıdır. Toplumsal protestolara veya eleştirilere baskıyla karşılık vermeye ve muhalifleri susturmak için keyfi gözaltı ve zorla kaybetmeye başvurmaya son vermelidirler.

Devletler, kolluk protokolleri ve uygulamalarının uluslararası standartlarla uyumlu olmasını, bu tür standartların ihlallerinin gerektiği gibi soruşturulmasını ve cezai sorumluluk taşıdığından şüphelenilen kişilerin hukuk mahkemelerinde adil yargılanmak üzere adalet önüne çıkarılmasını sağlamalıdır. Yetki sınırlarındaki kişiler açısından adalet, hakikat ve onarıma erişim hakkının anlamlı olabilmesi için yargı bağımsızlığını zayıflatmaktan kaçınılmalıdır. Ayrıca toplumsal cinsiyete veya cinsel yönelim ve cinsiyet kimliğine dayalı şiddeti çevreleyen cezasızlıkla mücadele etmelidirler. Kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetle ve şiddetin temel nedenleriyle mücadele etmek, LGBTİ+'ları her türlü şiddete karşı korumak ve yaşadıkları çeşitli insan hakları ihlallerinin temelinde yatan ayrımcılığı ortadan kaldırmak için acil adımlar atmalıdır.

Devletler, uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişileri koruma, haklarına saygı gösterme ve haklarını güvence altına alma ve bu kişilerin kalıcı bir çözüm bulunana kadar topraklarında uygun koşullarda kalmalarını sağlama yükümlülüklerini yerine getirmelidir.

ASYA-PASİFİK BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Asya-Pasifik bölgesindeki birçok ülke, 2021 yılında tam anlamıyla bir insan hakları krizi yaşadı. Myanmar'da, Şubat ayında gerçekleşen askeri darbeye yönelik geniş çaplı muhalefet karşısında ordu, yüzlerce kişinin ölümüyle ve binlercesinin keyfi olarak gözaltına alınmasıyla sonuçlanan şiddetli bir tepki gösterdi. Ağustos ayında Taliban'ın Afganistan'da yönetimi ele geçirmesiyle çok sayıda savaşa suçlu işlendi. Kadınların ve kız çocukların büyük mücadeleler sonucu kazanılmış temel hak ve özgürlükleri aniden kısıtlandı. Çin'de, Sincan'da yaşayan Müslümanlara yönelik insanlığa karşı suçlar devam etti ve özellikle Hong Kong'da insan haklarının durumu oldukça kötüleşti. İnsan hakları bakımından ortaya çıkan bu felaketlerde, insan haklarına saygıyı kalıcı hale getirme ve insan hakları ihlallerinin faillerinden hesap sorma konusunda uzun yıllardır devam eden başarısızlıkların payı büyüktü.

Birçok hükümet, Covid-19 salgınına hakları bastırarak için bahane etmeye devam etti. Covid-19 hakkında "yalan" veya "yanlış" bilgilerin yayılmasının suç sayılması için birçok ülkede yeni yasalar çıkarıldı. Mevcut yasalar muhalefeti susturmak, protestoları önlemek ve dağıtmak için kullanıldı.

Bu durum, bölgede muhalefete karşı artan tahammülsüzlüğün bir yansımasıydı. Birçok ülkede medya ve internet üzerindeki denetimler sıkılaştırıldı. Muhafiz siyasetçiler ve hükümet politikalarını veya uygulamalarını eleştiren diğer kişiler, giderek daha sert kısıtlamalara ve cezalara maruz bırakıldı. Barışçıl protestoculara karşı sıklıkla aşırı güç kullanıldı. Bölgedeki hükümetler insan hakları savunucularının haklarını korumamakla kalmadı, hak savunucularının hayatı önemdeki çalışmalarını sürdürülebilmesini de etkin bir şekilde engelledi.

Birçok hükümet, Covid-19 enfeksiyonundaki yeni dalgalara hazırlıksız yakalandı. Hükümetlerin sağlık sektörüne yeterli kaynak tahsis etme, yolsuzlukla mücadele etme ve sağlık çalışanlarının çalışma hayatına ilişkin haklarını korumadaki yetersizliği, binlerce insanın sağlık hizmetlerine yeterli erişiminin engellenmesiyle ve önlenemez ölümlerle sonuçlandı.

Afganistan dışında diğer birçok ülkede de pandemiyle ilgili kısıtlamalar sebebiyle kadınların ve kız çocukların durumu kötüye gitti. Yeterli sosyal destek olmadığından, kayıt dışı sektörde çalışan kadınlar daha da yoksullaştı. Bölge genelinde, kadınlar ve kız çocuklar, yüksek seviyede cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz bırakılmaya devam etti. Bu şiddete ilişkin hesap verebilirlik sağlanmadı veya sınırlı kaldı. Birçok ülkede LGBTI+'lara karşı kampanyalar yürütüldü. Yerli halklar, bölge genelinde çevresel tahribatin etkilerinden giderek daha fazla zarar gördü.

Afganistan ve Myanmar'da on binlerce kişi zorla yerinden edildi veya sınır ötesine sığındı. Ancak bu kişilerin birçoğu komşu ülkelerden, hukuka aykırı bir şekilde, ciddi insan hakları ihlallerine maruz kalabilecekleri ülkelere geri gönderildi. Kimi ülkelerde ise hükümetler sığınmacıların girişini engelledi, göçmenleri ve mültecileri gözaltına aldı ve kötü muameleye maruz bıraktı.

MUHALEFETE YÖNELİK BASKILAR

Asya Pasifik bölgesinde muhalefet alanı daraldı. Myanmar'daki yeni askeri yönetim, ülke çapındaki protestoları şiddetle bastırarak ve eski iktidar partisinin üyeleri ile demokrasi yanlısı eylemcileri tutuklayarak darbeye karşı muhalefeti susturmaya çalıştı. Taliban, Afganistan'da

yönetimi ele geçirmesinin hemen ardından basın özgürlüğünü kısıtladı ve yürüttüğü politikalara karşı yapılan protestoları dağıtmak için güç kullandı. Kuzey Kore'de, ülkenin yönetimine veya siyasi sistemine tehdit oluşturduğu düşünülen herkes cezaevlerine kapatıldı veya "ağır işlerde çalışma" cezasına mahkum edildi. Başka birçok ülkedeki yetkililer de muhalif siyasetçileri veya iktidarı eleştiren diğer kişileri taciz etti, gözaltına aldı, tutukladı ve hatta bazı durumlarda öldürdü.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Hükümetler, ifade özgürlüğünü gereksiz yere kısıtlayan baskıcı yasaları ve diğer uygulamaları, Covid-19 hakkındaki yanlış bilgilerin yayılmasını önlemek için gerekliymiş gibi haklı göstermeye devam etti. Malezya hükümeti, Covid-19 hakkında "yalan haberleri" önleme kisvesi altında muhalefeti susturmak için hükümete sınırsız yetkiler tanıyan bir kararname çıkardı. Çin, Bangladeş, Fiji ve Vietnam'da yetkililer, Covid-19'la mücadele tedbirlerini eleştiren kişileri tutukladı ve yargıladı. Sri Lanka yetkilileri, yapılan müdahalelerle ilgili endişeleri hakkında medyada açıklama yapan sağlık sektörü çalışanlarına karşı disiplin cezası tehdidinde bulundu.

Bölge genelinde bağımsız medya saldırı altındaydı. Myanmar'da askeri yönetim haber yayınlarını kapattı, medya kuruluşlarının lisanslarını iptal etti ve gazetecileri tutukladı. Yeni medya düzenlemelerinin Taliban'a yönelik herhangi bir eleştiriyi fiilen yasakladığı Afganistan'da da gazeteciler gözaltına alındı, dövüldü ve taciz edildi; Ekim ayına kadar 200'den fazla medya kuruluşu kapatıldı.

Singapur yetkilileri tarafından blog yazarlarına ve gazetecilere karşı hakaret davaları açıldı ve *The Online Citizen* adlı bağımsız haber sitesini kapatmak için temelsiz mali usulsüzlük suçlamaları kullanıldı. Hindistan yetkilileri, Covid-19'dan ölen kişilerin cesetlerinin toplu halde Ganj Nehri'ne atıldığına ilişkin haber yapan, Hintçe yayın yapan bir haber kanalının ofislerine baskın düzenledi. Filipinler'de, Nobel Barış Ödülü almasıyla tanınan gazeteci Marie Ressa, hükümeti eleştirdiği için hakkında açılan davalar nedeniyle onlarca yıl hapis cezasıyla karşı karşıya kaldı.

Birçok hükümet, çevrimiçi bilgilere erişimi ve bu bilgilerin paylaşımını kontrol etmeye çalıştı. Singapur hükümeti, çevrimiçi bir içeriğin "yabancı müdahale" şüphesi olduğunda kaldırılması veya engellenmesi için hükümete geniş yetkiler tanıyan yeni bir yasa çıkardı. Kamboçya'daki yeni mevzuat, tüm internet trafiğinin çevrimiçi etkinliği "izlemekle" görevli bir denetleme kurumundan geçmesini gerektiriyordu. Çin'de yetkililer, internet hizmet sağlayıcılarından "ulusal güvenliği tehlikeye atan" web sitelerine erişimi kismelerini istedi ve Sincan ve Hong Kong gibi tartışmalı konuların konuşulduğu uygulamaları engelledi. Pakistan'da da çevrimiçi içeriği sansürlmeye yönelik aşırı sert yasalar çıkarıldı.

Birçok ülkede yetkililer, gazeteciler, aktivistler ve eğitimciler de dahil olmak üzere muhalif sesleri tutuklamak ve yargılamak için mevcut yasaları kullandı. Endonezya'da, resmi politikalar ve uygulamalar hakkındaki meşru eleştirileri nedeniyle en az 100 kişiye karşı altı yıla kadar hapis cezası öngören Elektronik Bilgi İşlem Yasası kullanıldı. Uluslararası Af Örgütü Hindistan Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı Aakar Patel, Ghanchi Müslüman topluluğuna yönelik düşmanlığa dair kaygılarını ifade eden bir tweet atmasının ardından gözaltına alındı ve "toplumsal uyumsuzluk yaratmakla" suçlandı. Nepal makamları, Elektronik İşlemler Yasasını kullanarak hükümeti ve iktidar partisi liderlerini eleştirenleri keyfi olarak gözaltına aldı. Tayland yetkilileri iki yıl aradan sonra, *lèse majeste* (hükümdara karşı işlenen suç, hakaret) yasalarını yeniden kullanmaya başladı. Bu yasalara göre, monarşiyi eleştirmekle suçlanan en az 116 kişi arasında yer alan eski bir memur 87 yıl hapis cezasına mahkum edildi.

TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Siyasi gelişmelere, Covid-19'a yönelik müdahalelerdeki yanlışlara, işçi haklarına ve diğer konulara tepki olarak bölge genelinde protesto dalgaları yaşandı.

Bazı ülkelerde Covid-19'un yayılmasını önlemek için yapılan düzenlemeler, barışçıl protestoları önlemek ve dağıtmak için kullanıldı. Malezya'da yetkililer, Covid-19 denetim yasalarını ve ilgili diğer mevzuatı barışçıl toplanma hakkı üzerindeki baskıyı yoğunlaştırmak için kullandı. Covid-19 nedeniyle hayatını kaybedenler için tutulan nöbetler ve benzeri barışçıl toplanmalar keyfi olarak dağıtıldı, protestocular taciz edildi, gözaltına alındı ve para cezalarına mahkum edildi. Maldivler'de yetkililer, siyasi muhalefet grupları tarafından düzenlenen protestolar başta olmak üzere genel anlamda protestoları dağıtmak için Covid-19 ile ilgili sağlık yönergelerini öne sürdü. Moğolistan'da, Covid-19 kısıtlamaları bağlamında uygulanan protesto yasakları, barışçıl protestoları keyfi olarak dağıtmak ve protestoları organize eden kişileri gözaltına almak, tutuklamak ve cezalandırmak için de kullanıldı.

Bölgedeki en az 10 ülkede barışçıl protestoculara karşı aşırı güç kullanıldı. Myanmar'da ordu, ülke çapında darbeye karşı yapılan protestolara aşırı şiddetle karşılık vererek, barışçıl protestoculara karşı yalnızca savaş alanında kullanıma uygun öldürücü taktikler ve silahlar kullandı. Yıl sonunda öldürülen protestocuların sayısı 1400'e yaklaşmıştı.

Hindistan'da polis, Ağustos ayında tartışmalı tarım yasalarını barışçıl bir şekilde protesto eden çiftçileri coplarla dövdü. Endonezya'da güvenlik güçleri, Temmuz ayında Papua Özel Özerklik Yasası'nın süresinin uzatılmasına karşı gerçekleştirilen barışçıl protestoları dağıtmak için tazyikli su, cop ve plastik mermi kullandı.

Tayland'da çevik kuvvet polisi, siyasi reform ve pandemiyle mücadelenin geliştirilmesi çağrısında bulunan protestolara defalarca şiddetle karşılık verdi. Protestoculara, protestoları izleyen kişilere ve gazetecilere kısa mesafeden gelişigüzel biçimde plastik mermi ve göz yaşartıcı gaz kapsülleri atıştı. Bir olayda, protestoculara karşı atış mühimmatı kullanılması sonucu bir çocuk hayatını kaybetti ve çok sayıda çocuk yaralandı. Pakistan'da kolluk kuvvetlerinin Peştun haklarını desteklemek için yapılanları da kapsayan protestolara karşı aşırı güç kullanımı, çok sayıda kişinin yaralanmasına ve en az bir kişinin ölümüne neden oldu.

Bölgedeki hükümetlerin siyasi partilere, aktivistlere, sendikalara ve sivil toplum örgütlerine karşı her zamankinden daha kapsamlı uygulamalara başvurmaya birlikte örgütlenme özgürlüğü hakkına da yeni darbeler vuruldu.

Kamboçya'da, yasaklı muhalefet partisi Kamboçya Ulusal Kurtuluş Partisi'nin üyeleri toplu halde yargılandı. Partinin dokuz kademli lideri gıyabında suçlu bulundu ve 25 yıla kadar hapis cezasına mahkum edildi. Vietnam'da yurttaş gazeteciliği yapan bir kişi Ulusal Meclis seçimlerinde bağımsız aday olmak için başvurmasının ardından tutuklanarak beş yıl hapis cezasına mahkum edildi.

Hong Kong'un 2020 Ulusal Güvenlik Yasası'nın caydırıcı etkileri yıl içinde tam anlamıyla görünür hale geldi. Hong Kong'un en büyük meslek birliği dahil en az 61 sivil toplum örgütü yasa uyarınca yasaklandı. Ocak ayında onlarca muhalefet partisi üyesinin tutuklanmasının ardından örgütlü siyasi muhalefet ihtimali fiilen sona erdi. Ekim ayında Uluslararası Af Örgütü, Ulusal Güvenlik Yasası kapsamında oluşan misilleme riski nedeniyle Hong Kong'daki iki ofisinin kapatıldığını duyurdu.

Hindistan'da da ulusal ve uluslararası STÖ'ler üzerindeki baskı arttı. İnsan hakları ve çevreyle ilgili konularda çalışan onlarca kuruluşun çalışma izinleri askıya alındı, kayıtları iptal edildi veya alınan ya da ödenen tüm fonlar için hükümetten izin almaları zorunlu hale getirildi. Maldivler'de yetkililerin, saygın bir STÖ olan Maldivler Demokrasi Ağı (Maldivian Democracy Network) hakkında açtığı soruşturma devam etti.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Birçok ülkede insan hakları savunucuları öldürüldü. Afganistan'da insan hakları savunucularının devlet dışı aktörler tarafından hukuka aykırı biçimde öldürülmesi de buna dahildi. Taliban'ın yönetimi ele geçirmesinin ardından, Afgan Bağımsız İnsan Hakları Komisyonu üyeleri ve personeli de dahil olmak üzere birçok kişi ülkeden kaçtı ya da saklandı. Filipinler'de insan hakları ve çevre savunucuları, güvenlik güçlerinin öldürme yetkisi olduğu komünist gruplarla bağlantılı veya "kızıl etiketli" olmakla suçlanan kişiler arasındaydı.

Çin yetkilileri, insan hakları savunucularına yönelik baskılarını artırdı. Çok sayıda hak savunucusu uzun süre gözaltında tutuldu. Bu kişilere yönelik işkence ve diğer türde kötü muamele ihbarları yaygındı. Önceki yıllarda gözaltına alınan çok sayıda insan hakları avukatı ve aktivisti hâlâ kayıptı. Diğer yandan, Hong Kong'da, 1989'da Tiananmen Meydanı'ndaki şiddet sonucu öldürülenler için barışçıl bir anma düzenleyen 24 kişiye hapis cezası verildi.

Bangladeş, Kamboçya, Hindistan, Endonezya, Malezya, Moğolistan, Nepal, Singapur, Sri Lanka, Tayland ve Vietnam gibi ülkelerde insan hakları savunucuları taciz edildi, tehdit edildi, gözaltına alındı, yargılandı ve/veya hapsedildi. Endonezya'da yıl boyunca en az 357 insan hakları savunucusuna yönelik fiziksel saldırılar, dijital saldırılar, tehditler ve diğer türde saldırılar rapor edildi. Bangladeş'te Dijital Güvenlik Yasası uyarınca hapis cezası verilen yüzlerce kişi arasında insan hakları savunucuları, gazeteciler ve aktivistler de vardı. Nepal'de polis, Ekim ayında Banke bölgesinde bir kadının ölümü ve başka bir kadının kaybolmasıyla ilgili barışçıl bir şekilde tarafsız soruşturma talep eden 13 aktivisti gözaltına aldı.

Bazı hükümetler tarafından insan hakları savunucularına yönelik gözetimin boyutu da giderek daha belirgin hale geldi. Çok sayıda insan hakları aktivistinin resmi olarak "devlet düşmanı" ilan edildiği Hindistan'da, insan hakları savunucularına karşı kitlesel boyutta hukuka aykırı bir gözetim operasyonu başladı. Vietnam'da, Uluslararası Af Örgütü tarafından yürütülen bir araştırma hem ülke içinde hem de yurtdışında insan hakları savunucularını hedef alan hukuka aykırı bir gözetim girişimini ortaya çıkardı.

Olumlu bir gelişme olarak, Moğolistan, insan hakları savunucularının hukuki güvencelerini güçlendiren bir yasa çıkardı. Buna karşılık, çevre ve toprak hakları üzerine çalışan çobanlar dahil hak savunucuları meşru faaliyetleri nedeniyle tehdit, korkutma ve yargılamalarla karşı karşıya kalmaya devam etti.

SAĞLIK HAKKI

Bölgedeki kamu sağlık sektörleri, yetersiz yatırımlar ve yolsuzluk nedeniyle Covid-19 pandemisine yeterince yanıt veremedi. Bazı ülkelerde ciddi personel, yatak ve ekipman sıkıntısı, Covid-19 hastalarının yeterli sağlık hizmetlerine erişememesine yol açtı. Bunun sonucunda, yıl boyunca ani vaka artışlarının yaşandığı Hindistan ve Nepal gibi ülkelerde binlerce önlenebilir ölüm kaydedildi. Hindistan'da ve Filipinler'de, pandemiyle mücadelede kullanılan devlet fonlarında usulsüzlük ve şeffaflık sorunu endişe yarattı.

Afganistan ve Myanmar'daki siyasi kargaşa, zaten hassas olan sağlık sistemlerini çöküşün eşiğine getirdi. Uluslararası bağışçılar tarafından Afganistan'ın sağlık sektörüne yapılan yardımın askıya alınmasıyla Covid-19 hastaneleri de dahil olmak üzere en az 3.000 sağlık tesisi kapatıldı. Myanmar'da sağlık tesislerine ve personeline yönelik saldırılar nedeniyle sağlık hizmetlerine erişim engellendi.

Bazı ülkelerde Covid-19 aşılarna erişimde sorunlar yaşandı. Kuzey Kore yetkilileri, ülkede Covid-19'un var olduğunu inkar etti ve COVAX girişimi aracılığıyla yapılan milyonlarca doz aşı teklifini geri çevirdi. Nepal beklenen aşı tedarikini sağlayamadı ve 1,4 milyon insan aşının ikinci dozu için aylarca beklemek zorunda kaldı.

Bazı ülkelerde aşı olma oranının düşük olmasında yanlış bilgilerin de etkisi vardı. Örneğin, yıl sonuna kadar nüfusun sadece %3'ünün aşılanmış olduğu Papua Yeni Gine'de hükümet, virüs ve aşı programı hakkında zamanında ve erişilebilir bilgi sağlayamadı.

Bazı ülkelerde yetkililer, Covid-19'un yayılmasını sınırlandırmak için cezaevlerinin nüfusunu azaltmaya yönelik çağrılarını görmezden gelmeye devam etti. Tayland'ın hijyenik olmayan ve aşırı kalabalık cezaevlerinde tutuklular arasında yaklaşık 87.000 vaka kaydedildi. Pakistan'da mahkumlar için aşılar öncelik verildiği ve Sind eyaletindeki bazı mahkumların önleyici tedbir olarak tahliye edildiği bildirildi. Ancak, diğer eyaletlerdeki cezaevi yetkilileri tutuklular arasındaki vaka oranlarını bildirmeyi durdurdu.

Sert karantina önlemleri, bazı ülkelere sağlık ve yeterli gıda haklarını da baltaladı. Vietnam'da Ho Chi Minh Şehri sakinlerinin evlerinden çıkmalarına aralıksız haftalarca izin verilmedi, birçok kişi şiddetli gıda güvensizliği ve açlığa maruz kaldı. Kamboçya'da yetkililerin çeşitli şehirlerde uyguladığı benzer önlemler, bölge sakinlerinin gıda, sağlık hizmetleri ve diğer temel mal ve hizmetlere erişimini ciddi şekilde etkiledi.

İŞÇİ HAKLARI

Pandemi, bölgedeki sağlık çalışanları üzerinde büyük bir baskı oluşturmaya devam etti. Pek çok ülkede, yeterli koruma ya da ücret olmaksızın dayanılması zor koşullarda çalıştılar. Moğolistan'da sağlık çalışanları, yetkililer tarafından tacize; bıkkın ve çaresiz hastalar tarafından ise fiziksel saldırılara maruz kaldı. Hindistan'da toplum sağlığı çalışanlarına yeterli ücret veya kişisel koruyucu ekipman verilmedi. Endonezya'da, sağlık çalışanlarına Covid-19 pandemisi sırasında çalışmalarına karşılık ödenmesi beklenen teşvik ödemeleri geciktirildi.

Pandeminin sosyo-ekonomik etkileri ve kısıtlamalar da can sıkıcı olmaya devam etti. Güvenli bir işi ve düzenli geliri olmayanlar dahil halihazırda ötekileştirilen kişiler orantısız etkilendi. Örneğin Nepal'de Dalitler ve yevmiyeli çalışanlar ve benzeri yoksul kişiler, kötüleşen ekonomik durumdan çok ağır etkilendi. Vietnam'da, sokak satıcılarını da kapsayan göçmen kadın işçiler şiddetli etkilere maruz kaldı; birçoğu gıda güvensizliği yaşadığını ve temel ihtiyaçlarını karşılayamadığını bildirdi.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Afganistan ve Myanmar'daki olaylar bölgede yeni göç dalgalarına yol açtı. Ağustos ayında Kabil havaalanından yapılan kaotik tahliyenin ardından birçok kişi kara yoluyla Pakistan'a ve İran'a kaçtı; ancak Taliban'ın çıkışlara kısıtlamalar getirmesi ve sınırları kapatması nedeniyle üçüncü ülkelerde sığınma talep etme hakları tehlikeye girdi. Yıl sonuna kadar, çoğu zorla olmak üzere bir milyonun üzerinde belgesiz Afgan, İran ve Pakistan'dan geri gönderildi.

Myanmar'dan gelen sığınmacılar ve göçmenler de bölgedeki diğer ülkeler tarafından zorla geri gönderildi veya ülkeye girmelerine izin verilmedi. Tayland'da sınır koruma görevlileri, askeri hava saldırılarından kaçan 2.000 civarında Karen köylüyü geri itti. Malezya'da yetkililer, zulüm ve diğer ciddi insan hakları ihlalleri riskine rağmen binden fazla kişiyi Myanmar'a sınır dışı etti.

Myanmar'da insan haklarının durumu, Bangladeş'teki Arakanlı mültecilerinin gönüllü geri dönüşlerini de imkansız hale getirdi. Bununla birlikte, Arakanlı mülteciler Bangladeş'te de şiddete karşı savunmasız kaldı ve hakları kısıtlanmaya devam etti. 19.000'in üzerinde mülteci uzak bir ada olan Başan Çar'a gönderildi ve burada dolaşım özgürlüğü hakları engellendi.

Diğer bazı ülkelere mülteciler ve göçmenler uzun süreli gözaltı ve kötü muameleye maruz bırakıldı. Japonya'da sığınmacılar ve düzensiz göçmenler süresiz gözaltında tutuldu. Gözaltında ölen göçmen Sri Lankalı bir kadının ölümüne ilişkin açılan soruşturmada kadının yeterli tıbbi bakımdan faydalanmadığı ortaya çıktı.

Australya yetkilileri, mültecileri ve sığınmacıları hem ülke içinde hem de açık denizde süresiz ve keyfi olarak gözaltında tutmaya devam etti. Yeni Zelanda'da gözaltına alınan sığınmacılar kötü muameleye maruz kaldı. Yine de, olumlu bir gelişme olarak hükümet, sığınmacıların gözaltı merkezlerinde yalnızca göçmenlik gerekçesiyle alıkonulmasına ilişkin uygulamanın bağımsız bir incelemeye alındığını duyurdu.

Malezya, Singapur, Güney Kore, Tayvan ve Vietnam gibi ülkelerde ise Covid-19'u önleyici tedbirler göçmen işçilere ayrımcılık yaptı.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Bölgede kadınların ve kız çocukların hakları konusunda ciddi engeller vardı. Afganistan'da, kadın haklarının daha iyi korunmasına ve desteklenmesine yönelik 20 yıllık ilerleme bir gecede geri alındı. Yeni Taliban yönetiminde kadınların temsil edilmeleri ve birçok sektörde çalışmalarını engellendi. Kız çocukların eğitime erişimi ciddi şekilde kısıtlandı ve kadın insan hakları savunucuları, gazeteciler, hakimler ve savcılar tehdit ve yıldırma politikaları ile karşı karşıya kaldı. Taliban, kadın haklarını destekleyen protestolara şiddetle karşılık verdi.

Bölgenin birçok ülkesinde zaten yaygın olan cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, devletlerin Covid-19'la mücadele tedbirleri bağlamında daha da arttı. Örneğin Bangladeş, Fiji, Papua Yeni Gine ve Sri Lanka'da toplumsal cinsiyete dayalı şiddet oranlarının arttığı bildirildi.

Kadınlara yönelik şiddete ilişkin hesap verebilirlik ve daha güçlü koruma talepleri sınırlı bir ilerleme kaydedebilirdi. Çin hükümeti, daha önce Sincan'da "yeniden eğitim merkezleri" adı verilen kamplarda gözaltında tutulan ve kurtulduktan sonra kamplardaki cinsel şiddeti anlatan sürgündeki kadınlara karşı bir karalama kampanyası yürüttü. Pakistan'da ev içi şiddetle mücadeleyle yönelik yasa tasarısı meclisten geçti, ancak muhafazakar partilerin yasaya karşı çıkması sonucunda hükümetin dini bir danışma organından yasayı gözden geçirmesini talep ettiği bildirildi. Bölgede cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddete ilişkin hesap verebilirliğin olmaması bu yıl da yaygın bir eksiklikti. Nepal'de, kadınların eşit vatandaşlık haklarını reddeden anayasa maddelerinde değişiklik yapılması veya tecavüz suçu için öngörülen aşırı dar zaman aşımı süresinin kaldırılması konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmedi.

LGBTİ+ HAKLARI

Bölgedeki birçok ülkede LGBTİ+'lar zulme uğramaya ya da yasalarda ve uygulamada ayrımcılığa maruz kalmaya devam etti. Bazı ülkelerde onaya dayalı eşcinsel ilişkiler bu yıl da suç sayıldı.

Birçok ülkede LGBTİ+ karşıtı kampanyalar yürütüldü. Malezya'da en az 1.700 kişi, LGBTİ+'ların "yaşam tarzını" ve "cinsel yönelimini" değiştirmek için tasarlanmış, devlet tarafından işletilen rehabilitasyon kamplarına gönderildi. Çin yetkilileri interneti LGBTİ+ temsilinden "temizleme" politikalarını sürdürdü. Kadınsı görünen erkeklerin televizyona çıkması yasaklandı ve LGBTİ+ örgütlerinin sosyal medya hesapları kapatıldı. Afganistan'da Taliban, LGBTİ+ haklarına saygı göstermeyeceklerini açıkça ifade etti.

Tayvan'da eşcinsel evliliklerin tanınması konusunda sınırlı ilerlemeler kaydedildi, ancak LGBTİ+'lar ayrımcılığa maruz kalmaya devam etti.

YERLİ HALKLARIN HAKLARI

Ticari çıkarlar ve çevresel tahribat, bölgedeki yerli halkların geleneklerine ve geçim kaynaklarına giderek daha fazla zarar verdi. En az bir ülkede yerli halklara yönelik hukuki güvenceler seyreldi. Bangladeş'te yerli halklar, artan ormansızlaşma ve arazi gaspı nedeniyle

kaynak sıkıntısı yaşadı. Papua Yeni Gine'deki yerli halklar, derin sularda mineral ve metal madenciliğinin geçim kaynakları ve kültürleri üzerindeki etkilerini protesto etti. Malezya'da bir yerli topluluk, Selangor eyalet hükümetine, bir turizm projesine yer açmak için onları topraklarından çıkarma planına karşı adli inceleme başvurusunda bulundu. Nepal ve Tayland'da, önceki yıllarda zorla tahliye edilen yerli halkların geri dönmesine izin verilmedi; alternatif arazi veya geçim kaynağı sağlanmadı.

Fiji'de parlamento, yerli halkların sahip olduğu araziler üzerinde ipotek ve kiralamalar için onay zorunluluğunu kaldıran iTaukei Arazi Tröst Yasası'ndaki değişiklikleri kabul etti. Karara karşı düzenlenen protestolarda en az on kişi gözaltına alındı. Tayvan'da mahkemeler, yerli halkların toprakları ve geleneksel avlanma biçimlerine ilişkin hakları için bazı adımlar attı, ancak yürürlükteki mevzuat yeterli güvencelerden yoksun olmaya devam etti.

Kamboçya'da, yerli halkların ve tabandan gelen orman savunucularının çevre koruma faaliyetleri için geleneksel topraklarına erişimleri engellendi. Kamboçya'da ve başka yerlerde topraklarını korumaya çabalayan insanlara gözaltı ve şiddetle karşılık verildi. Endonezya'da Kuzey Sumatra ve Riau illerinde yerli halk, topraklarına okaliptüs ağaçlarının dikilmesini durdurmaya çalışırken kağıt şirketlerinin istihdam ettiği özel güvenlik görevlileri tarafından şiddetli saldırıya uğradı.

Filipinler'de yerli halklar ve yerli halkların hakları için çalışan aktivistler gözaltına alındı ve öldürüldü.

Kimliği belirsiz saldırganlar, Aralık 2020'de Tumandok topluluk liderlerinin tutuklandığı ve diğer kişilerin öldürüldüğü polis baskınıyla ilgili davada tanık olan köy muhtarı Julie Catamin'i vurarak öldürdü. Hindistan'da özellikle Dalit ve Adivasi (yerli) kadınlar, egemen sınıflardan erkekler tarafından cinsel şiddete maruz bırakılma riski altındaydı.

ULUSLARARASI HUKUK SUÇLARI

Uluslararası Af Örgütü, Çin hükümetinin, Sincan'da yaşayan ağırlıklı olarak Müslüman etnik gruplara karşı hapsedme veya başka bir biçimde fiziksel özgürlüğünden yoksun bırakma, işkence ve zulmü de kapsayan insanlığa karşı suçlar işlediğine dair kesin kanıtlar topladı. Aksini iddia etmesine rağmen, hükümet, İslami dini inançları ve Türkü Müslüman etno-kültürel uygulamaları yok etmek için şiddet, korkutma ve keyfi olarak toplu halde gözaltına alma politikalarına devam etti.

Afganistan'da çatışmanın tarafları, savaş suçları da dahil olmak üzere uluslararası insancıl hukuka yönelik ciddi ihlaller işledi. Etnik Hazaralar, Taliban'ın saldırıları ve yönetimi ele geçirmesi sırasında da sık sık saldırılara maruz bırakıldı. 100'den fazla eski güvenlik güçleri mensubu Taliban tarafından zorla kaybedildi veya yargısız infaz edildi. Teslim olan dokuz Hazara asker Daykundi'de öldürüldü. Taliban, Gazne ve Daykundi vilayetleri de dahil birçok yerde Hazara sivillere yönelik çok sayıda katliam gerçekleştirdi.

Myanmar'da ordu, gelişigüzel saldırılardan ve doğrudan sivilleri hedef alan saldırılardan sorumlu. Ayrıca, ordu, ülke içinde yerinden edilen gruplara yönelik insani yardıma erişimi engelledi. Save the Children'dan iki insani yardım çalışanı, Aralık ayında doğudaki Kayah Eyaletinde ordu tarafından öldürülen kişiler arasındaydı.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Bölgedeki pek çok ülkede yaygın olan işkence ve diğer türde kötü muamelelerin önlenmesi konusunda sınırlı ilerleme kaydedildi. Hem Pakistan'da hem de Tayland'da işkenceyi suç sayan adımlar atıldı. Ancak, Tayland'da önerilen mevzuat, uluslararası standartlarla tam olarak uyumlu değildi. Sri Lanka'da Terörle Mücadele Yasası kapsamında çıkarılan yeni düzenlemelerle, tutuklulara yönelik işkence riski potansiyel olarak arttı.

Bölgedeki ülkelerde işkence ve kötü muamele bildirilmeye devam etti. Myanmar'da, darbeye karşı çıktıkları için gözaltına alınan kişilere işkence veya diğer türde kötü muamele uygulandığı ve bazı durumlarda ölümlerle sonuçlandığı belgelendi. Çin yetkilileri, Sincan'da ve diğer bölgelerde alınılan kişilere işkence uygulamaya devam etti ve yaşadıklarını dile getiren kişiler hakkında kovuşturma başlattı. Nepal'de tutukluluk sürecinde "itiraf" elde etmek ve tutukluları korkutmak için yaygın olarak işkence ve diğer türde kötü muamele baş vuruldu. 2017 tarihli Ceza Kanunu kapsamında bu uygulamaları suç sayan herhangi bir mahkumiyet kararı hâlâ alınmamıştı. Malezya'da, gözaltındayken veya serbest bırakıldıktan kısa bir süre sonra yaşanan ölümler yaygındı. Ölümlerin en azından bir kısmı, gözaltındayken maruz kalınan dayak ve diğer türde kötü muamelelerin sonucuydu.

CEZASIZLIK

Ciddi insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuk kapsamındaki suçlara ilişkin cezasızlık, pek çok ülkede ciddi bir endişe kaynağı olmayı sürdürdü.

Nepal ve Sri Lanka'da geçmişteki silahlı çatışmalar sırasında işlenen uluslararası hukuk kapsamındaki suçların ve diğer ağır insan hakları ihlallerinin mağdurları için bu yıl da adalet sağlanmadı. Nepal'de geçiş dönemi adaleti mekanizmaları hiçbir davayı çözemedi. Sri Lanka hükümetinin ülke içinde adaleti iyileştirme konusundaki başarısızlıklarının ardından, BM İnsan Hakları Konseyi, çatışmanın taraflarının işlediği uluslararası suçlara ilişkin kanıt toplamakla görevli bir mekanizmanın oluşturulması yönünde bir karar çıkardı.

Ulusal düzeyde ilerleme kaydedilmediği için Uluslararası Ceza Mahkemesi (UCM) iki ülkede de soruşturmalara devam etti. Ancak, Filipinler'de "uyuşturucuyla mücadele" bağlamında işlenen insanlığa karşı suçlarla ilgili soruşturma askiya alındı ve UCM hükümetin erteleme talebini değerlendirdi. UCM ayrıca Afganistan'daki soruşturmalara da devam etti. Ancak Afgan hükümetine bağlı güvenlik güçlerinin ve ABD ordu ve istihbarat personelinin işlediği savaş suçlarını görmezden gelerek yalnızca Taliban ve Horasan Eyaleti İslam Devleti tarafından gerçekleştirilen eylemlere odaklanması hem UCM'nin itibarını zedeledi hem de cezasızlığı daha da kalıcı hale getirdi. Avustralya makamları, 2020'de, Afganistan'da işlendiği iddia edilen savaş suçlarıyla ilgili haklarında soruşturma açılması istenen Özel Kuvvetler üyelerine karşı herhangi bir işlemde bulunmadı.

Cezasızlık; zorla kaybetme, işkence ve diğer türde kötü muamelelerin yaygın ve sistematik olarak uygulandığı Hindistan gibi ülkelerde insan hakları ihlallerini kolaylaştırmaya devam etti. Pakistan'da, Pakistan Ceza Kanunu'nda zorla kaybetmeleri suç sayacak değişiklikler öneren bir yasa tasarısı meclise sunuldu, ancak bu adım, zorla kaybetmeye karşı koruma sağlamak konusunda yetersizdi. Bangladeş'te hükümet, kaybetme ve hukuka aykırı öldürme ihbarlarını soruşturmak yerine sorumluluğunu reddetti veya güvenlik güçlerinin "meşru müdafaa" kapsamında hareket ettiğini öne sürdü. Endonezya güvenlik güçleri Papua ve Batı Papua'da hukuka aykırı öldürmelere devam etti ve cinayetler büyük ölçüde cezasız kaldı.

TAVSİYELER

Birkaç olumlu gelişmeye rağmen, Asya-Pasifik bölgesinde insan haklarına saygı ve insan hakları güvenceleri zayıflamaya devam etti. Afganistan ve Myanmar'ın trajik bir biçimde krize doğru sürüklenmesi; insan haklarının çok sık göz ardı edildiği, hükümetlerin eleştirilere karşı giderek daha tahammülsüzleştiği, kadınlara, kız çocuklara ve ötekileştirilen gruplara yönelik ayrımcılığın ve cezasızlığın yaygın olduğu bir bölge için şartırtıcı değildi.

Devletler ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarına saygı göstermeli ve bu hakların kullanılmasını kolaylaştırmalıdır. Medya, internet erişimi ve STÖ'ler üzerindeki kısıtlayıcı düzenlemeler de dahil, bu hakları sınırlayan yasalara iptal edilmeli ve hükümeti

eleştiren kişilerin keyfi olarak gözaltına alınmasına ve tutuklanmasına son verilmelidir. İnsan hakları savunucularının meşru çalışmalarına saygı gösterilmeli ve hak savunucuları korunmalıdır.

Devletler, Covid-19 pandemisiyle mücadele sürecinde karşılaşılan zorluklardan dersler çıkarmalı ve sağlık sistemlerine daha fazla yatırım yapmak ve sağlık hakkını korumak konusunda kararlı davranmalıdır.

Pandemi sürecinde kadınların ve kız çocukların haklarında yaşanan geriye gidişi tersine çevirmek ve cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadele etmek için bölge genelinde devletler ortak çabalarını artırmalıdır. Afganistan'da Taliban hükümeti üzerinde, kadınların ve kız çocukların hak ve özgürlüklerini geri almasını engellemek için daha yoğun bir baskı oluşturulmalıdır.

Dünya çapında hükümetler, insan hakları güvence altına alınana kadar göçmen statüsü her ne olursa olsun herhangi bir kişiyi Afganistan'a veya Myanmar'a geri göndermekten kaçınmalıdır. Sığınmacıların yalnızca göçmen statüsü nedeniyle gözaltına alınmasına son verilmelidir.

Devletler, uluslararası hukuk kapsamındaki suçlara ilişkin kapsamlı, bağımsız, tarafsız, etkili ve şeffaf soruşturmalar yürüterek ve şüpheli failleri adalete teslim ederek cezasızlıkla mücadele çabalarını artırmalıdır. Uluslararası adalet süreçlerinde eksiksiz işbirliği yapılmalıdır.

AVRUPA VE ORTA ASYA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Otoriter rejimler 2021 yılında Avrupa ve Orta Asya'da hız kazandı. Bazı devletler insan haklarını hiçe saymada eşi görülmemiş bir utanmazlık sergiledi. Bu durum, insan hakları vaatlerini hükümsüz kılmaya ve bölgesel örgütleri boş "diyaloglar" kuran anlamsız forumlara dönüştürme riski yarattı. Bazı ülkelerde bu tür eğilimler; devamlılık arz eden aşırı devlet müdahalesi, yargı bağımsızlığının aşınması, özgürlüklerin kısıtlanması ve muhalif seslerin bastırılmasıyla görünür oldu. Bölgedeki insan hakları savunucuları kısıtlamalar, haksız yargılamalar ve tehditlerle karşı karşıya kaldı.

Bölge genelinde göçle ilgili politikalar gitgide daha da sert bir hale gelirken, yabancı düşmanlığı içeren söylemler halk arasında gündün güne yayıldı. AB'nin dış sınırları hızla güçlendirilirken, birçok ülke sınırlarında yaşanan hukuka aykırı geri itmelerin sayısını açıkça ilan etti. "Geri itme" korkunç derecede şiddet içeren uygulamaların etkisini azaltan bir terim. AB'nin bir parçası olan çok sayıda ülke, AB yönetimine mülteci koruma kurallarını hafifletmesi için çağırıda bulundu.

Siyahlara, Müslümanlara, Romanlara ve Yahudilere yönelik ırkçılık arttı. Birçok ülkede Siyahlar 2020 yılındaki *Black Lives Matter* protestoları nedeniyle tepkilerle karşı karşıya kaldı; göç korkusu Müslümanlara yönelik önyargıları körükledi, Romanlar Covid-19 pandemisi boyunca sosyal dışlanmaya daha fazla maruz kaldı ve Yahudileri hedef alan sözlü ve fiziksel saldırılar önemli oranda arttı. Avrupa ülkelerinin dünyanın geri kalanına yönelik aşı ve iklim politikalarına bakıldığında ırkçılığı fark etmemek elde değildi. Avrupa'da aşılama oranları nispeten yüksekken, bazı Doğu Avrupa ve Orta Asya ülkelerinde sayılar yıl boyunca düşük kaldı.

İrkçilik genellikle cinsiyetçilik ve homofobi ile birlikte görüldü. Bazı ülkeler kadın haklarında ilerleme kaydederken, bazıları ise gerilemeye devam etti. Otoriter eğilimler, LGBTİ+ları yaffalayan ve LGBTİ+ların haklarını kısıtlayan mevzuat girişimlerinde belirgin hale geldi. Otoriteliğe dönüş, Covid-19'un etkileri ve Taliban'ın Afganistan'ı ele geçirmesiyle birleştiğinde, bazı ülkelerde kadın ve LGBTİ+ haklarını onlarca yıl geriye götürmüş olabilir.

Ülke içindeki gerilemelere, uluslararası ilişkilerdeki saldırgan tutum eşlik etti. Ermenistan ve Azerbaycan arasındaki çatışma, sona erdikten sonra bile ölümcül bir bedel ödetmeye devam etti. Yıl sonunda Rusya, Ukrayna sınırına asker yığmıştı; Avrupa kıtasında savaş giderek daha olası görünüyordu.

AŞIRI DEVLET MÜDAHALESİ

Devletin aşırı müdahalesi ve geleneksel güçler ayrılığı ilkesini dikkate almaması, otoriter eğilimin bir parçasıydı. Rusya'da ülkenin ana muhalefet lideri Aleksey Navalni, siyasi saiklere dayalı suçlamalarla uzun süreli hapis cezasına mahkum edildi ve Rusya, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AIHM) Navalni'nin derhal serbest bırakılması yönündeki kararını görmezden geldi. Belarus'ta hükümet, sürgün gazeteci Raman Prataseviç'i tutuklayabilmek için, bulunduğu uçağa yönelik sahte bir bomba ihbarında bulundu.

Bazı hükümetler Covid-19, göç "krizleri" ve terörle/aşırılıkla mücadele kisvesi altında meşru eylem sınırlarını aşmaya devam etti. Böylelikle Polonya, Litvanya ve Letonya, uluslararası standartları karşılamaksızın olağanüstü hal ilan etti ve sınır bölgelerindeki basın ve STÖ çalışmalarını büyük ölçüde engelledi.

Hükümetler, muhalif kişilerin aleyhine kullanmak üzere gelişmiş teknik imkanlara başvurdu. Pegasus Projesi Macaristan, Polonya, Azerbaycan ve Kazakistan'ın, gözetim şirketi NSO Group'a ait Pegasus casus yazılımını insan hakları savunucularına, gazetecilere ve diğerlerine karşı kullandığını ortaya koyarken, Almanya hükümeti de bu teknolojiyi satın aldığını kabul etti. Gürcistan'da devlet güvenlik güçlerinin gazetecileri, sivil aktivistleri, politikacıları, din görevlilerini ve diplomatları gözetlediğini gösteren binlerce dosya kamuoyuna sızdırıldı.

Bazı kişiler geçmişte yaptıklarından ötürü hesap verdi. Kuzey Makedonya'da, eski gizli polis teşkilatı başkanı ve diğerleri yasadışı şekilde telefon dinleme suçundan mahkum edildi. AİHM, Birleşik Krallık hükümetinin iletişim araçlarına yönelik yetkilerinin kötüye kullanıma karşı güvenlik mekanizmalarından yoksun olduğuna hükmetti. İsviçre'de ise polise geniş kapsamlı yetkiler sağlayan yeni bir terörle mücadele yasası referandum ile onaylandı. Afganistan'dan çekilme süreci, gözetim alanında aşırı devlet müdahalesi veya terörle mücadeledeki diğer suistimler ile ilgili yeniden durup düşünmeye vesile olmadı.

YARGI BAĞIMSIZLIĞININ ZEDELLENMESİ

Aşırı devlet müdahalesinin en önemli sonuçlarından biri de yargı bağımsızlığının zedelenmesi oldu. Polonya, Avrupa örgütlerinin ülkedeki yargı bağımsızlığının zedelenmesini engelleme çabalarına karşı çıkmaya devam ederek AB'yi bugüne kadarki en büyük hukuk devleti kriziyle karşı karşıya bıraktı. AİHM ve Avrupa Adalet Divanı aldıkları bir dizi kararda, Polonya yargısında yapılan değişikliklerin adil yargılama şartlarını karşılamadığına hükmetti. Polonya Anayasa Mahkemesi ise Polonya hukukunun AB hukuku üzerinde önceliğe sahip olduğuna ve Avrupa Sözleşmesi uyarınca adil yargılanma hakkının Anayasa ile bağdaşmadığına karar verdi. Bunun üzerine Avrupa Konseyi Genel Sekreteri eşine az rastlanır bir soruşturma başlattı.

İşkenceye maruz bırakılan kişileri ve insan hakları ihlallerinin tanıklarını cezalandırmak için adalet sistemini silah haline getiren Belarus'ta durum daha da kötüydü. Gürcistan'da eski Cumhurbaşkanı Mihail Saakaşvili de dahil, önde gelen muhalefet liderlerinin tutuklanması ve aşağılayıcı muameleye maruz bırakılması, yargı bağımsızlığı konusundaki endişeleri artırdı. Çok taraflı kuruluşlar, Kırgızistan'daki yeni anayasanın yargı bağımsızlığına zarar verebileceğini kaydetti.

Türkiye yargı konusunda yalnızca yüzeysel adımlar attı ve sistemdeki derin kusurları gideremedi. AİHM'in önemli kararlarını uygulamaya yönelik baskıya direnerek yıl sonunda nadiren başvuru ihlal prosedürüyle karşı karşıya kaldı.

İFADE, TOPLANMA VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Birçok hükümet eleştirileri susturmaya, mağduriyetleri ortaya koyan sivil toplum örgütlerini sindirmeye ve sokaklardaki protestoları engellemeye çalıştı. Bazı ülkelerde basın özgürlüğüne yönelik en önemli tehlikeler; karalama kampanyaları, başta kadın gazeteciler olmak üzere gazetecilerin internet ortamında tehdit edilmesi ve tehditlerdi. Bosna-Hersek'te gazeteciler, çoğunluğu siyasetçiler tarafından açılan yaklaşık 300 hakaret davasıyla karşı karşıya kalırken, Hırvatistan'da toplam dava sayısı 900'ün üzerindeydi. Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya'da yetkililer, kamu hizmeti yayıncılığına ilişkin ihlallerde bulundu.

Polonya'da kadın ve LGBTI+ hakları aktivistleri tacize uğramaya ve suçlu gibi görülmeye devam etti. Romanya'da yolsuzluğu araştıran gazeteciler, sadece gazetecilik çalışmalarını nedeniyle kolluk kuvvetleri tarafından sorgulandı. Kosova'da Avusturya merkezli bir enerji şirketi, hidroelektrik santrallerinin inşasının ülkenin nehirleri üzerindeki etkisi hakkında açıklamalar yapan çevre aktivistlerine karşı sindirme amaçlı davalar açtı.

Daha doğuda ise, muhalif görüşlerini ifade etmeye çalışan çok sayıda sivil toplum aktivisti ve gazeteci hakkında meşru faaliyetleri nedeniyle davalar açıldı. Kamuya mâl olmuş kişilere hakaret, gittikçe daha fazla sayıda ülkede suç olarak kabul edildi. Kazakistan ve Rusya, muhalefeti bastırmak için aşırılıkla mücadele yasasını artan bir sıklıkla kullandı.

Belarus'ta yetkililer, bağımsız ifade ve barışçıl muhalefete dair tüm kalıntıları ortadan kaldırarak aktivistleri ve gazetecileri hapsedmeye devam etti. Birçok kez, Belarus yetkililerinin sürgündeki muhalifleri gittikleri yerlerde de takip ettiği iddia edildi. Kanıtlar, gazeteci Pavlo Sheremets cinayetini Belaruslu yetkililerin planladığına ve sürgündeki Vital Shyshou'nun Belarus güvenlik servisi tarafından tehdit edildiğine ilişkin ihbarının ardından Ukrayna'nın başkentinde bir parkta asılmış halde bulunduğuna işaret ediyordu. Türkmenistanlı internet kullanıcılarının bir kısmı internete erişmek için özel sanal ağları kullanmayacaklarına dair Kuran üzerine yemin etmeye zorlandıklarını bildirdi.

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Pek çok ülke barışçıl toplanmalara orantısız kısıtlamalar getirdi veya halihazırdaki kısıtlamaları sürdürdü. Polis hukuka aykırı güç kullanımına veya protestoculara karşı ayrımcı uygulamalara başvurdu. Yunanistan, barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını gereksiz yere kısıtlamak için pandemiye bahane etmeye devam etti. Açık havada yapılan kamusal toplantılara üçüncü bir genel yasak daha getirdi ve çok sayıda barışçıl protestoyu dağıttı. Kıbrıs ise bu tür faaliyetleri tamamen yasaklamaya devam etti. Türkiye yetkilileri barışçıl toplanma özgürlüğünü keyfi olarak kısıtlamayı, yüzlerce insanı gözaltına almayı, hukuka aykırı güç kullanımına maruz bırakmayı ve sadece haklarını kullandıkları için haklarında kovuşturma açmayı sürdürdü.

Belarus'ta barışçıl protesto hakkı fiilen ortadan kalktı ve binlerce kişi misillemeyle karşılaşacağı korkusuyla ülkeyi terk etti. Rusya'da protesto amacıyla tek başına nöbet tutan kişiler hakkında bile devamlı dava açıldı ve Moskova'da barışçıl protestocuları tespit etmek ve cezalandırmak için yüz tanıma teknolojisinin kullanıldığı bildirildi. Kazakistan'da kısıtlayıcı mevzuat nedeniyle barışçıl protesto düzenleme talepleri sık sık reddedildi.

Sırbistan'da 2020'de bir protesto sırasında polis tarafından yaralanan 40 kişinin suç duyurusuna ilişkin ilerleme kaydedilmedi. Birleşik Krallık'ta savcılar *Black Lives Matter* protestocularına dava açmama kararı aldı ve Kuzey İrlanda'da polis 72 protestocuya para cezalarını iade etmek için adım attı. Bununla birlikte, tartışmalı Polis Yasası taslağı protestoları gereksiz yere kısıtlamak için polisin yetkilerini önemli ölçüde genişletmeyi ve ihlaller için aşırı sert cezalar verilmesini öngördü.

2021'in sonunda Covid-19 ile ilgili kısıtlamalar Belçika, Hollanda, Avusturya, İtalya ve Hırvatistan'da geniş çaplı protestolara yol açtı. Bazı protestolara şiddet damga vurdu; onlarca kişi gözaltına alındı ve protestocular ile kolluk görevlileri arasında yaralananlar oldu.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Örgütlenme özgürlüğü bölge genelinde tehdit altında olmaya devam etti. Macaristan'da sivil toplum örgütlerine keyfi kısıtlamalar getiren bir yasa yürürlükten kaldırıldı; fakat yeni mevzuat yeni endişelere yol açtı. Avrupa Adalet Divanı, göçmenlere yardım etmeyi suç sayan başka bir mevzuatın AB hukukunu ihlal ettiğine karar verdi. Yunanistan'da göçmenler ve mültecilerle çalışan STÖ'lerin izinlerine ilişkin kısıtlayıcı düzenlemeler yürürlükte kalmaya devam etti. Türkiye makamları, STÖ'lerin taciz edilmesini kolaylaştıran yeni mevzuat için Mali Eylem Görev Gücü'nün tavsiyelerini bahane etti.

Doğu'da yetkililer sivil toplum faaliyetlerini gitgide artan bir sıklıkla siyasi faaliyetlerle ilişkilendirdi ve örgütlenme özgürlüğü ile ilgili kısıtlayıcı kuralların ihlalini hapisle cezalandırılabilir hale getirdi. Rusya, çok sayıda sivil toplum ve medya örgütünü zayıflatmak veya bunları yasaklamak için sistematik olarak "yabancı casus" ve "istenmeyen örgüt"

mevzuatını devreye soktu. Ülkenin en saygın insan hakları örgütlerinden Memorial'ı “yabancı casus” yasasını ihlal ettiği iddiasıyla tasfiye etti.

Belarus'ta yıl sonuna kadar 270'ten fazla sivil toplum örgütü keyfi olarak veya zorla kapatıldı. Aleksandr Lukaşenko, BBC'ye verdiği röportajda STÖ'leri siyasi muhalefetle aynı kefeye koydu ve “sizin [Batı'nın] finanse ettiğiniz tüm pislikleri katletme” sözü verdi. Özbekistan'da “yasadışı dernek veya dini örgüt kurulmasına” ilişkin kısıtlayıcı kuralların ihlali hapis cezasıyla cezalandırılmaya devam etti.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Devletler, insan hakları savunucuları için güvenli ve elverişli bir ortam sağlama yükümlülüklerini ihlal etmeye devam etti. Hareket halindeki insanların savunucuları idari kısıtlamalar, yargılamalar ve polis taciziyle karşılaştı. Kadın ve LGBTİ+ hakları savunucuları taciz, haksız yargılama, tehditler ve karalama kampanyalarıyla karşı karşıya kaldı.

Kıbrıs, Fransa, Yunanistan, İtalya ve Malta'nın da aralarında bulunduğu ülkeler göçmen hakları savunucularını suçlu saymayı sürdürdü. İtalya ve Yunanistan'da kişilere ve STÖ'lere karşı açılan davalar devam etti. Buna karşılık 2021'de, Birleşik Krallık'ta görülen Stansted davasında olduğu gibi bazı göçmen hakları savunucuları beraat etti.

Polonya'da yetkililer, Meryem Ana'yı gökkuşağı renklerinde bir haleyle gösteren posterler nedeniyle “dini inançlara hakaret” ile suçlanan üç kadın savunucunun beraatına itiraz etti. Güvenli ve yasal kürtaja erişim hakkını savunan kadın savunucular, karalama kampanyalarına ve ölüm tehditlerine maruz kaldı.

Türkiye'de insan hakları savunucuları temelsiz soruşturmalar, yargılamalar ve mahkumiyet kararlarıyla karşı karşıya kaldı. En simgesel dava, AİHM'in derhal serbest bırakılması yönündeki kararına rağmen dört yıllık tutukluluğunun ardından yeni suçlamalar yöneltilerek tahliye edilmeyen Osman Kavala'nın davasıydı.

Rusya'da insan hakları savunucularına karşı yaygın bir şekilde korkunç misillemeler yapıldı. İnsan hakları avukatı İvan Pavlov keyfi olarak “hazırlık soruşturmasının sonuçlarını ifşa etmekle” suçlanmasının ardından Rusya'yı terk etti ve “arananlar” listesine alındı. AİHM, yetkililerin Natalia Estemirova'nın kaçırılması ve öldürülmesi olayını gerektiği gibi soruşturmadığına karar verdi. Belarus'ta toplumun tüm kesimlerinden aktivistler zulüm gördü. Yıl sonunda, ülkenin önde gelen insan hakları örgütü Viasna'nın yedi üyesi keyfi olarak gözaltına alınmış, uzun süreli cezalara mahkum edilmiş ya da alacakları cezayı bekliyordu. Azerbaycan hükümetine yönelik eleştirel söylemlerde bulunan Hüseyin Abdullayev, BM Keyfi Tutuklamalar Çalışma Grubu'nun tutukluluğunu keyfi bularak serbest bırakılmasını talep etmesine rağmen cezaevinden tahliye edilmedi.

MÜLTECİLERİN VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

2021'de sınırlar yeni tel örgütlerle kaplandı. Koruma rejimi zedelendi ve sınırlarda ölüm ve işkencenin düzensiz göçe karşı caydırıcı olduğu görüşü yaygın bir şekilde benimsendi.

Yunanistan, Türkiye'yi Afganistan, Somali ve diğer ülkelere gelen sığınmacılar için güvenli bir ülke olarak belirledi. Danimarka'nın Suriyeli mültecilerin oturma izinlerini iptal etme ve onları Suriye'ye geri gönderme girişimleri yeni bir dip noktası oldu. Birçok ülke, Taliban'ın Afganistan'ın kontrolünü ele geçirmesinden kısa bir süre öncesine kadar Afgan sığınmacıları geri göndermeye devam etti.

Belarus yetkilileri, AB'ye Belarus üzerinden yeni göç yollarının oluşturulmasını kolaylaştırdı, şiddet kullanarak göçmenleri ve mültecileri Polonya, Litvanya ve Letonya sınırlarına itti. Böylece sınırda sığınma talep etme hakkı kaldırılmış ve geri itmeler yasallaştırılmış oldu. Yıl sonu itibarıyla çok sayıda insan sınırlarda mahsur durumdaydı, birçoğu ise hayatını kaybetti.

Türkiye'den Yunanistan'a, Orta Akdeniz'den İtalya'ya ve Fas'tan İspanya'ya giden “eski” göç yolları şiddetli geri itmelere sahne olurken, denizde kurtarılan kişiler karaya çıkmadan önce uzun süre bekletildi.

Birçok ülke, girişte “engellenen” kişilerin sayısını açıkça ilan etti. Bu, genellikle insanların koruma ihtiyaçları değerlendirilmeden sebepsiz şekilde geri gönderildiği anlamına geliyordu. Türkiye ve Macaristan'da açıklanan sayılar on binlere ulaşırken, Belarus'un Polonya, Letonya ve Litvanya sınırlarında 40.000'i aştı.

Yunanistan, Kuzey Makedonya, Bosna-Hersek ve Hırvatistan dahil pek çok ülke, mülteci ve göçmenleri bireysel koşullarını dikkate almaksızın sebepsiz, zorla ve hukuka aykırı bir şekilde geri gönderdi ve ardından yaptıklarını inkar etti. Çin'in Sincan bölgesinden kaçan Kazaklar, Kazakistan sınırını yasadışı yollardan geçtikleri gerekçesiyle kovuşturmalara karşı karşıya kaldı.

Bazı mahkemeler bu tür eylemlerin hukuksuzluğunu kabul etti. Sırbistan ve Hırvatistan Anayasa Mahkemeleri, polisin geri itme uygulamalarında insanların haklarını ihlal ettiğine hükmetti. AİHM, Hırvatistan'ın, 2017'de Sırbistan'a geri itildikten sonra bir trenin çarpması sonucu ölen Afgan kızın haklarını ihlal ettiğine karar verdi. İtalya ve Avusturya'da mahkemeler, sığınmacıların Slovenya ve Hırvatistan'a sınır dışı edilmelerinin uluslararası hukuku ihlal ettiğine karar verdi. Ancak bu kararlara rağmen geri itmeler veya kötü muameleyle ilişkin hesap verebilirlik oldukça sınırlıydı.

AB ve İtalya, göçmenlerin ciddi hak ihlalleriyle karşı karşıya kaldığı Libya'ya “geri alınması” için Libya sahil güvenliğine fon sağlayarak suç ortağı olmaya devam etti. Ekim ayına kadar Orta Akdeniz'de 27.000'den fazla mülteci ve göçmen yakalandı ve Libya sahil güvenlik görevlileri tarafından Libya'ya geri götürüldü.

AYRIMCILIK

Siyahlara, Müslümanlara, Romanlara ve Yahudilere karşı ırkçılık ve ayrımcılık birçok bağlamda daha görünür hale geldi. Birleşik Krallık'ta hükümetin hazırladığı bir rapor kurumsal ırkçılığa ilişkin endişeleri görmezden gelirken, yeni çıkan polis yasası Siyahlara, Çingenele, Romanlara ve göçebe topluluklara karşı ayrımcılığın habercisiydi. Danimarka yetkilileri mevzuattan “gettolara” yapılan atıfları kaldırdı, ancak “Batı kökenli olmayan” sakinlerin sosyal konut erişimini sınırlandırmaya devam etti. Avusturya ve Fransa, radikalleşme ve terörizmle mücadele gerekçesiyle atılan adımlarla Müslüman toplulukların üzerindeki gözetimi artırdı, camilere baskınlar düzenledi ve/veya İslamofobi konusunda çalışmalar yürüten örgütleri kapattı. Almanya'da 5 Kasım 2021'e kadar resmi makamlara 1.850 antisemitizm vakası ve Yahudilere karşı diğer nefret suçları bildirildi. Bu sayı, 2018'e kadarki tüm yıllarda kaydedilenin üzerindeydi. Birleşik Krallık, Avusturya, Fransa ve İtalya'da da benzer olaylara ilişkin ihbarlarda ani bir artış kaydedildi.

ROMANLAR

Romanlar eğitim, barınma ve istihdam dahil birçok alanda ayrımcılık ve tacizle karşı karşıya kalmayı sürdürdü. Roman topluluklar aşırı denetime maruz kaldı ve eğitim olanaklarından yeterli kadar faydalanamadı. Çek Cumhuriyeti ve Yunanistan'da iki Romanın polis tarafından öldürülmesi büyük yankı uyandırarak ABD'de işlenen George Floyd cinayetini hatırlattı.

Aktivistler tarafından yıllarca sürdürülen kampanyaların sonucunda, Çekya Senatosu 1966 ile 2012 yılları arasında yetkililer tarafından hukuksuz bir biçimde kısırlaştırılan binlerce Roman kadına tazminat ödenmesini öngören yasa tasarısını oyladı. Slovakya hükümeti binlerce Roman kadının zorla kısırlaştırılması konusunda resmi olarak özür diledi, ancak hâlâ etkili bir tazminat mekanizması oluşturmadı.

LGBTİ+ HAKLARI

LGBTİ+'lar bölge genelinde ayrımcılığa ve şiddete maruz kalmaya devam etti. Polonya ve Macaristan gibi ülkeler LGBTİ+'ları yaftalayan veya ayrımcılığa maruz bırakan yasaları gündeme aldı, hatta kabul etti. Sırbistan'da Cumhurbaşkanı medeni birliktelikler ilgili yasayı imzalamayı reddetti. Bulgaristan ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu ülkelerde bazı siyasetçiler homofobik söylemlerde ve eylemlerde bulundu.

Erkekler arasında onaya dayalı cinsel ilişkiler Türkmenistan'da, eşcinsel ilişkiler ise Özbekistan'da suç sayıldı. Rusya'nın "eşcinsel propaganda" yasası LGBTİ+'lara karşı ayrımcılığı körükledi. Gürcistan'da bir grubun Tiflis Onur Haftası ofislerine yönelik saldırısında bir gazeteci öldü.

KADIN HAKLARI

ÇİNSEL SAĞLIK VE ÜREME SAĞLIĞI HAKLARI

Güvenli ve yasal kürtaja erişim Polonya, Andorra, San Marino ve Malta gibi ülkelerde temel bir insan hakları sorunu olmayı sürdürdü. Polonya'da fetüste ciddi sakatlık nedeniyle kürtaj uygulanmasının anayasaya aykırı olduğuna dair bir Anayasa Mahkemesi kararı yürürlüğe girdi. Kararı takip eden yıl içinde 34.000 kadın, kürtaj bakımı için yurtdışına seyahat etmeyi kolaylaştıran ve tavsiyelerde bulunan Sınır Tanımayan Kürtaj adlı sivil toplum örgütü ile temasa geçti.

Andorra'da, ülkedeki kürtaj yasağıyla ilgili endişelerini BM nezdinde dile getiren bir aktiviste açılan hakaret davası devam etti. Olumlu bir gelişme olarak ise, San Marino'da yapılan halk oylaması ile kürtaj yasallaştırıldı.

KADINLARA VE KIZ ÇOCUKLARA YÖNELİK ŞİDDET

Kadınlara yönelik şiddet konusunda karmaşık bir tablo vardı. Türkiye kadına yönelik şiddetle mücadelede çığır açıcı bir sözleşme olan İstanbul Sözleşmesi'nden çekilirken, Moldova ve Lihtenştayn sözleşmeyi onayladı. Ayrıca Slovenya, tecavüzü suç sayan yasayı onayı esas alacak şekilde değiştirdi; Hollanda, İspanya ve İsviçre'de ise tecavüzü suç sayan yasalarda öngörülen değişiklikler devam ediyordu.

Tüm bunlara karşılık, kadınlara yönelik şiddet bu yıl da yaygındı. Rusya Kadın STÖ'leri Konsorsiyumu, 2011-2019 yılları arasında öldürülen kadınların %66'sının ev içi şiddet mağduru olduğunu ortaya çıkardı. Özbekistan İçişleri Bakanlığı, NeMolchi adındaki STÖ'nün kadınlara yönelik şiddetin yargılanmasına dair talebini "gereksiz" olduğu gerekçesiyle reddetti. Azerbaycan'da kadın hakları aktivistleri ve gazeteciler şantaj ve toplumsal cinsiyete dayalı karalama kampanyalarına maruz bırakılırken, kadınların ev içi şiddete karşı düzenlediği yürüyüşler şiddet kullanılarak dağıtıldı. Afganistan'da Taliban'ın kontrolü ele geçirmesi, Orta Asya'da "geleneksel" değerleri teşvik etme çabalarını güçlendirdi. Ukrayna'da homofobik saldırılar devam etti ve Donbas'ta hükümetin kontrolü dışındaki bölgelerde ev içi şiddetten hayatta kalan kadınlara yönelik hizmetlerin bulunmadığına ilişkin haberler çıktı.

SAĞLIK VE SOSYAL GÜVENLİK HAKKI

Covid-19 pandemisi, başta AB olmak üzere bölgedeki birçok ülkenin yüksek aşılama oranlarıyla belirli ölçüde azalsa da etkisini göstermeye devam etti. Pandemi, yetersiz finanse edilen ve aşırı yüklü sağlık sistemleri üzerinde büyük bir baskı yarattı.

Bazı devletler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ihlal etti. Bazı devletler ise yeni enfeksiyon dalgaları ve mutasyonlar ortaya çıktıkça genişletilmiş tıbbi acil durum ilan ederek yeni karantina tedbirleri ve diğer türde kısıtlamalar getirdi.

Bölgedeki aşı eşitsizliği, çoğunlukla yüksek seviyelerdeki aşı tereddüdü nedeniyle daha da belirgin hale geldi. İzlanda, Malta, Portekiz ve İspanya'da nüfusun %80'den fazlası aşılanırken, Ermenistan, Belarus, Bosna-Hersek, Gürcistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Ukrayna'da aşılanma oranı %30'dan azdı. Bazı durumlarda, düzensiz göçmenler ve geçmişten beri ayrımcılığa maruz kalan gruplar aşılarla erişimde zorluklarla karşılaştı. Ölümler yaşlıları orantısız bir şekilde etkilemeye devam etti.

Avrupa, aşı bağışları konusunda önemli taahhütlerde bulundu; ancak Birleşik Krallık, Norveç, İsviçre ve AB'nin, özellikle küresel Güneyde üretilen aşılardan sayısını önemli oranda artırması beklenen fikri mülkiyet haklarından (TRIPS) feragat önerisini engellemeye devam etmesi küresel aşı eşitsizliğini artırdı.

Ukrayna'nın Donbas bölgesinde yerel tıbbi tesislerin personel, aşı ve malzeme eksikliği nedeniyle hastalarla dolup taşıdığı bildirildi. Türkmenistan'da yetkililer Covid-19 vakalarını inkar etmeyi sürdürdü, ancak Temmuz ayında yetişkinler için zorunlu aşılanma başlatıldı.

Kapsamlı bir sosyal koruma planı olmadığından Covid-19 gitgide artan sayıda işçiyi güvencesiz koşullara itti. Kadın ve göçmen işçiler özellikle savunmasızdı. Avusturya'da göçmen kadın yatılı bakım çalışanları istismara, ayrımcılığa, haksız ücretlere ve aşırı çalışma saatlerine maruz bırakıldı. İtalya'da bakım evlerinde güvensiz çalışma koşulları hakkında endişelerini dile getiren veya sendikalaşmaya çalışan sağlık ve bakımevi çalışanları, disiplin cezalarına ve misillemelere maruz kaldı. Ermenistan'da salgın, ücretsiz bakım emeğinin kadınlar ve kız çocuklar üzerindeki yükünü daha da ağırlaştırdı.

ÇATIŞMA BÖLGELERİNDE İNSAN HAKLARI

Geçmişte Sovyetler Birliği'ne bağlı olan ülkelerdeki çatışma bölgelerinde kayda değer bir değişim olmaması nedeniyle kalkınmanın önündeki engeller devam etti ve temas hattının her iki tarafında yaşayanların dolaşım özgürlüğü ve sağlık hakkı büyük ölçüde etkilendi.

2020 yılındaki Ermenistan-Azerbaycan çatışmasında, yıl boyunca Ermeni kuvvetlerinin Azerbaycan'a devredilen bölgelere yerleştiği mayınlar nedeniyle 100'ün üzerinde kişi öldü veya yaralandı. Bu çatışma sırasında işlenen savaş suçlarının mağdurları için hesap verebilirlik veya adalet sağlanmadı. Ateşkesten sonra yakalanan 40'in üzerinde Ermeni'nin insanlık dışı koşullarda esaret altına alındığı bildirildi. 2020'deki çatışma sırasında yerinden edilen 40.000 Azerbaycanlı sivilin çoğu evine döndü; ancak mayınlar, altyapının tahrip edilmesi ve geçim kaynaklarının yok edilmesi 1990'larda yerinden edilen 650.000'in üzerinde kişinin geri dönmelerini engelledi. Yaklaşık 36.000 Ermeni ülke içinde yerinden edildi.

Ukrayna'nın Donbas bölgesinde devam eden çatışmada, hükümet ve Rusya destekli ayrılıkçılar birbirlerini ateşkes ihlalleriyle suçladı. BM gözlem misyonu, Ukrayna Gizli Güvenlik Servisi tarafından gerçekleştirilen en az dokuz yeni keyfi gözaltı vakası bildirdi. Yıl sonunda Rusya, Ukrayna sınırına çok sayıda asker toplayarak olası bir işgal korkusu yarattı.

Gürcistan'ın Abhazy ve Güney Osetya/Şinval özerk bölgelerinde hükümetin kontrolündeki topraklarda giriş ve çıkışlar kısıtlandı. İşkence ve diğer kötü muameleler devam etti. Güney Osetya/Şinval bölgesinde İnal Dzhabiev'in 2020 yılında gözaltında ölümüyle ilgili etkin bir soruşturma yürütülmedi. Anri Ateiba, Abhazy'da gözaltına alındıktan sonra hayatını kaybetti.

İKLİM KRİZİ İLE MÜCADELEDE BAŞARISIZLIK

Avrupa, bugüne kadarki küresel emisyonlardaki rolü ve zenginliği nedeniyle iklim kriziyle mücadele konusunda dünyanın geri kalanına karşı özel bir sorumluluğa sahiptir. Ancak Avrupa ülkeleri ve Avrupa Birliği bu yıl da sorumluluk düzeylerine ve küresel sıcaklık artışını 1,5°C'de tutma zorunluluğuna uygun olarak, fosil yakıtın aşamalı olarak kaldırılması politikalarını da kapsayan emisyon azaltma hedefleri belirlemedi. Yıllık BM iklim değişikliği müzakerelerinde

(COP26) Avrupa ülkeleri, iklim krizinin sonucu olarak kayıp ve zararlar karşı karşıya kalan gelişmekte olan ülkelere finansal destek sağlamak için küresel bir finansal yapının kurulmasına da karşı çıktı. Yine de İskoçya ve Belçika'nın Valonya bölgesi, kayıp ve zararlar için fon sağlamayı taahhüt etti.

Aktivistler, hükümetleri emisyonları azaltmaya ve iklim değişikliğiyle mücadele etmeye zorlamak için davalar açtı ve Almanya, Fransa ve Belçika'da hukuki zaferler elde etti. Sivil toplum örgütleri tarafından açılan dönüm noktası niteliğindeki bir davada, Hollanda Mahkemesi Shell'in küresel karbon emisyonlarını 2030'un sonuna kadar 2019 seviyelerine kıyasla %45 oranında azaltmasına karar verdi ve bu kararı, diğer argümanların yanı sıra, ticari işletmelerin insan haklarına saygı gösterme yükümlülüğüne dayandırdı. Gürcistan'da bir hidroelektrik santralinin inşaatı, çevreye karşı oluşturduğu tehdit sebebiyle yapılan protestoların ardından iptal edildi.

BÖLGEDE VE DÜNYADA İNSAN HAKLARI

Otoriter rejimlerin yeniden yükselmesine, çok taraflı örgütlerin çözülmesi eşlik etti. AĞİT, çatışmalara kayma eğilimini durdurmak konusunda yeterli güce sahip değildi. Ülkelerin çoğu AĞİT'in tavsiyelerini görmezden geldi ve izleme faaliyetlerine izin verdikleri durumlarda dahi sonuçları göz ardı etti. Avrupa Konseyi, üye devletleri AİHM kararlarını uygulamaya ve yükümlülüklerini yerine getirmeye zorlayamadı. AB, hukukun üstünlüğü ilkesinde yaşanan krizler nedeniyle çıkmaza girdi ve göçmenlerin ve mültecilerin haklarına ilişkin konularda kendi kurallarını bile uygulamaya yanaşmadı.

Rusya ve Çin, özellikle doğuda nüfuz oluşturmaya ve bu nüfuzu kullanmaya devam etti. İki ülke de uluslararası insan hakları çerçevesini zayıflattı. Rusya, Belarus'un kendi halkına uyguladığı baskıları destekledi. AB'nin Rusya ve Belarus'a karşı uyguladığı ekonomik ve siyasi yaptırımlar, süreklilik kazanan baskı eğilimini durdurmayı başaramadı.

Birleşik Krallık'ta, yurtdışında işlenen suçların cezasız kalmasını kolaylaştırabilecek bir mevzuat kabul edildi. Denizaşırı Operasyon Yasası ile denizaşırı askeri operasyonlarla ilgili yasal kovuşturmalara, hukuk davalarına süre sınırı getirilmesi ve beş yıldan uzun bir süre önce işlenen suçlar için kovuşturma muafiyetini kapsayan birtakım kısıtlamalar getirildi.

Diğer yandan, bazı olumlu gelişmeler de kaydedildi. Mart ayında Avrupa Konseyi, ölüm cezası, işkence ve diğer türde kötü muamelede kullanılan malzemelerin ticaretine karşı alınacak önlemlere ilişkin bir Tavsiye Kararı kabul etti. Bazı ülkeler, sorumsuzca gerçekleştirilen silah transferlerini engellemek için adımlar attı. Almanya, Yemen'deki çatışmalara karışan ülkelere Suudi Arabistan'a silah ihracatını askıya alan düzenlemenin süresini uzattı; ancak diğer ülkeler için böyle bir düzenleme yapmadı. Fransa'da sivil toplum örgütleri, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri'ne yapılan silah transferlerinde şeffaflığın sağlanması için yasal işlemler başlattı. İsviçre, iç çatışma halindeki veya ciddi ya da sistematik insan hakları ihlalleri riski taşıyan devletlere silah ihracatını düzenleyen yasayı kabul etti.

TAVSİYELER

Bu rapor, hükümetlerin insan haklarına bağlılıklarını yeniden göstermeleri ve yükümlülüklerini kolektif olarak yerine getirmeleri için bir çağrıdır. Şimdiye kadar, özellikle iklim aktivistleri ve insan hakları savunucuları bir aciliyet duygusu oluşturdu fakat iki grup da hükümetlerin ve şirketlerin baskısı altında. İnsan haklarının şimdi daha fazla savunucuya ihtiyacı var. Aksi takdirde onlarca yılın kazanımı yok olabilir.

Devletler, insan hakları savunucularını yaftalamak ve faaliyetlerini suç saymak yerine insan hakları savunucularının oynadığı önemli rolü kabul etmelidir. Tüm insanların ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanma alanı, devletin çeşitli

bahanelerle müdahalesinden korunmalıdır. Devletler, gözetim toplumu yaratma eğilimini durdurmalı, hukukun üstünlüğüne saygı göstermeli ve yargı bağımsızlığını zedelemeye son vermelidir.

Devletler aynı zamanda Siyahlara, Müslümanlara, Romanlara ve Yahudilere karşı ayrımcılığı önleme çabalarını artırmalı ve devlete bağlı aktörlerin, bu grupları yaftalayan söylemleri ve onları hedef alan politikaları anaakımlaştırmaktan kaçınmasını sağlamalıdır.

Covid-19 pandemisinin devam ettiği bir dönemde, hem bölge ülkelerinin hem de diğer ülkelerin acilen aşılara eşit erişimini sağlanmalıdır. Tedavi ve aşuların herkes için kabul edilebilir, uygun maliyetli, erişilebilir ve mevcut olmasını sağlamak adına devletler arası işbirliği zorunludur.

Çatışmalardan ve yoksulluktan kaçan insanlar güvenli bir yere ulaşmaya çalışırken karada ve denizde ölmeye devam etmektedir. Bu nedenle, devletler, özellikle Avrupa'ya gelme ihtiyacı olan kişilerin Avrupa'ya ulaşabilmesi için insani vizeler, yeniden yerleştirme, topluluk finansal destek sistemi ve aile birleşimi dahil mevcut tüm yöntemlerle daha kapsamlı şekilde güvenli ve düzenli göç yolları sağlamalıdır.

Devletler, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin ortadan kaldırılmasına öncelik vermeli, bu türde şiddetin temel nedenlerini ele almalı ve kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddetin genellikle gizli kalan aciliyetiyle mücadele etmelidir. Yasalarda ve uygulamada her türlü ayrımcılığı ortadan kaldırmak için daha fazla adım atılmalıdır.

Devletler, emisyon azaltma hedeflerini artırmalı ve yeterli ve insan haklarıyla tutarlı politikalar uygulamalıdır. Adil geçiş yoluyla fosil yakıt kullanımının ve üretiminin aşamalı olarak sonlandırılması buna dahildir. Ayrıca, devletler, düşük gelirli ülkelere yönelik iklim finansmanı acilen artırmalı ve düşük gelirli ülkelerdeki kayıp ve zararlar için ek finansman sağlamayı taahhüt etmelidir.

ORTA DOĞU VE KUZAY AFRIKA BÖLGESEL DEĞERLENDİRMESİ

Pandeminin ikinci yılı da bazı Körfez ülkelerinin oluşturduğu kayda değer istisnalar dışında bölgedeki birçok devletin, halklarının Covid-19 aşılıları dahil sağlığa yeterli erişimine öncelik vermediğini ortaya koydu.

Devletlerin ifade özgürlüğünü suç haline getiren aşırı sert yasaları artırdığı bir dönemde ifade özgürlüğü ciddi kısıtlamalara tabi olmayı sürdürdü. Devletler, interneti sansürlemeye ve dijital gözetim ekipmanlarına yatırım yapmaya devam etti. İnsan hakları savunucuları kovuşturular, hapis cezaları, idari kısıtlamalar, tehditler ve yıldırma politikalarıyla karşı karşıya kaldı. Sivil toplum örgütleri, faaliyetlerinin suç sayıldığına tanık oldu. Bölgedeki güvenlik güçleri barışçıl protestoları bastırmak için hukuka aykırı güç kullandı.

Aşırı kalabalık ve sağlıksız koşullar bölgedeki mahpusları daha yüksek Covid-19 riski altına soktu. Cezaevlerinde sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve işkence ve diğer türde kötü muamele bu durumu daha da ağırlaştırdı. Uluslararası hukuk suçları ve ciddi insan hakları ihlalleri işlediğinden makul biçimde şüphe edilen güvenlik güçleri, milisler ve silahlı grupların üyeleri için cezasızlık devam etti.

Silahlı çatışmaların tarafları, savaş suçları ve uluslararası insancıl hukuka yönelik diğer ciddi ihlaller işledi. Yetkililer, Suriye ve Yemen'de insani yardımı kısıtlayarak halihazırda bitkin olan sağlık sistemlerinin durumunu daha da vahim hale getirdi. Diğer askeri güçler, yasadışı silah transferleriyle ve savaşan taraflara doğrudan askeri destek sağlayarak ihlalleri körükledi.

Yetkililer, mültecileri ve göçmenleri çoğu zaman hukuki bir gerekçe olmaksızın gözaltına almaya ve süresiz alıkoymaya devam etti. Ürdün ve Lübnan, Suriye'den gelen 3 milyonun üzerinde mülteciye ev sahipliği yapmayı sürdürdü; ancak binlerce mülteci ve göçmen sınır dışı edilmeye veya bir dizi itici etken sonucunda ülkesine geri dönmeye devam etti. Bölgedeki yetkililer, düşük ücretli işçilerin iş veya ücret kaybını engellemeyemedi. Kafala (sponsorluk) sistemi birçok ülkede ikameti istihdama bağladığından, göçmen işçiler bilhassa savunmasız kaldı.

Cinsel tacizden sözde "namus" cinayetlerine kadar kadınlara yönelik şiddete ilişkin cezasızlık, hiçbir devletin faillerden hesap sormayı taahhüt etmemesi sonucunda denetimsiz kalmayı sürdürdü. Yetkililer, LGBTI+'ların haklarına ağır baskılar uygulayarak, birçoğunu gerçek veya varsayılan cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözaltına aldı ve bazı erkekleri zorla anal muayeneye maruz bıraktı. Bölge genelinde, dini ve etnik azınlık mensupları köklü ayrımcılıkla karşı karşıya kaldı.

SAĞLIK HAKKI

Mısır, İran, Tunus ve Libya'da Covid-19 aşısının dağıtımında şeffaflık ve istişare eksikliği ve risk altındaki grupların önceliklendirilmesinin gecikmesi gibi sorunlar yaşandı. Mülteciler ve göçmenler, ülke içinde yerinden edilen kişiler, mahpuslar, evsizler ve diğer belgesiz kişiler gibi ötekileştirilen gruplar için eşitlikçi ve adil erişim sağlanamadı. Aşılar erişim siyasi kaygıların etkisi altındaydı. İran'da aşı dağıtımındaki gecikmeler büyük ölçüde Dini Lider'in Ocak ayında İngiltere ve ABD'de üretilen aşılıları yasaklama kararına bağlandı. Ağustos ayında yasak kaldırıldığında aşılıların dağıtımı hızlandı ve yıl sonu itibarıyla ilk doz aşı olanların oranı %80'in üzerine ulaştı. Tunus'ta Temmuz ortasına kadar günlük teyit edilen bir milyon kişi başına ölüm sayısı, dünyadaki en yüksek ikinci sayıydı ve aşı yokluğu nedeniyle nüfusun sadece %6'sı aşılanmıştı. Ancak Başkan Kays Said'in parlamentoyu feshetmesinin ve olağanüstü yetkiler

talep etmesinin ardından, aşı dağıtımı hızlandı ve yıl sonuna kadar nüfusun %46'sı aşılandı. İsrail, kurumsal ayrımcılığa dayalı bir uygulamayla, Batı Şeria ve Gazze'de askeri işgal altındaki 5 milyon civarında Filistinliyi aşılama programının dışında bıraktı.

Tunus ve Fas, kamu veya özel işyerlerine giren ve ülke dışına seyahat eden herkes için zorunlu aşı kartı uygulaması başlattı. Tunus'ta aşı kartına ilişkin kararname diğer hakları ihlal ederek işverenlerin aşısız işçileri ücretsiz olarak işten uzaklaştırmasına izin verdi.

Pandeminin ikinci yılı, Körfez ülkeleri ve İsrail dışındaki bölge ülkelerinde, sağlık sistemlerinin eksikliklerini ve yeterli sağlık hizmetlerinin erişilebilir ve karşılanabilir olmasının önündeki engelleri ortaya koydu. Lübnan'da hükümet, hastaneler ve diğer kritik sağlık tesislerinin yakıtı erişimini sağlamak ve ekonomik çöküş döneminde herhangi bir sosyal koruma planını uygulamaya koymakta yetersiz kaldı. Kasım ayında, ciddi kronik rahatsızlıkları olan hastalar da dahil olmak üzere, artan fiyatları karşılayamayan kişiler için temel malzemelere erişim sağlamaksızın ilaç yardımlarını kaldırdı. Mısır'da, Haziran'da kabul edilen ulusal bütçe, anayasanın gerektirdiği şekilde gayri safi yurt içi hasılanın %3'ünün sağlığa tahsis edilmesini sağlamadı ve sağlık sigortası ve ilaç harcamalarını azalttı.

Suriye hükümeti, kuzeydoğu Suriye'de insani yardım dağıtımını kısıtlayarak sağlık sektöründe yaşanan eksikliklerde bilfiil rol oynadı. Kanser ve diyabet hastaları bu durumdan olumsuz etkilendi. Silahlı grupların ve milislerin sağlık ve insani yardım çalışanlarına saldırmaya devam ettiği Libya'da, hasar veya ekipman ve atıyapı eksikliği nedeniyle çok sayıda Covid-19 izolasyon tesisi kapatıldı.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölge genelinde yetkililer, pandemi tedbirleri dahil yetkililere yöneltilen eleştirileri soruşturmak ve muhalif kişileri hapse atmak için "hakareti" suç sayan özne Ceza Kanunu hükümlerini kullandı ve kişileri yalnızca barışçıl ifadeleri nedeniyle gözaltına almaya, tutuklamaya ve kovuşturmaya devam etti. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nde bir mahkeme, beş aktivist ve gazeteciyi sosyal medya kullanımları ve gazetecilik faaliyetleri nedeniyle muğlak ifadeler içeren yasalar kapsamında altışar yıl hapis cezasına mahkum etti. Hükümet ise ifade özgürlüğü ile ilgili bu kovuşturmaları "ulusal güvenlik" açısından gerekli olduklarını öne sürerek haklı gösterdi. Suudi Arabistan'da aleni olarak gerçekleşen bir olayda, Abdulrahman El Sadhan, hükümetin ekonomi politikalarını eleştiren tweetleri nedeniyle 20 yıl hapis cezası ve aynı süre boyunca seyahat yasağına mahkum edildi. Fas'ta bir mahkeme, yetkilileri fuhuş ağırları ve insan kaçakçılığını örtbas etmekle suçlayan videolar yükleyen YouTuber Jamila Saadane'yi devlet kurumlarına "hakaret" etmekten üç ay hapis cezasına mahkum etti. Cezayir'de yetkililer, insanları meşru siyasi ifadeleri veya aktivizmleri nedeniyle kovuşturmak için artan bir biçimde terörle bağlantılı muğlak suçlamaları kullandı.

Bölgedeki hükümetler, ifade özgürlüğünü suç sayan aşırı sert yasalara yenilerini ekledi. Libya'da parlamento, çevrimiçi ifade özgürlüğünü ciddi şekilde sınırlandıran, devlet gözetimine ve sansüre izin veren ve "ahlaksız" olarak görülen içeriklerin yayınlanmasına hapis cezası verilmesini öngören bir siber suçlar yasası çıkardı. Mısır'da Cumhurbaşkanı, pandemiyle ilgili bilgilerin yayınlanmasını suç sayan ve muğlak ifadelerle dayanan bir yasayı onayladı. İran yetkilileri, hükümetin Covid-19 aşılara erişimi güvence altına almamasına yönelik yasal işlemler hakkında tartıştıkları için altı kişiyi tutukladı ve yargıladı. Tunus sağlık bakanlığı, kamuda görev alan sağlık çalışanlarından oluşan bir liste dışındaki sağlık çalışanlarının Covid-19 pandemisi hakkında alenen konuşmasını yasakladı ve uymadıkları takdirde disiplin cezası veya kovuşturma ile tehdit etti.

Bölge genelinde hükümetler interneti sansürlenmeye devam etti. Mısır ve Filistin'de yetkililer web sitelerine erişimi engellemeyi sürdürdü. İranlı yetkililer sosyal medya platformlarını engelledi.

ÖZEL HAYATIN GİZLİLİĞİ HAKKI

Hükümetler, insan hakları savunucularını hedef almak için gözetim şirketi NSO Group tarafından geliştirilen Pegasus casus yazılımı gibi pahalı dijital gözetim ekipmanlarına yatırım yapmaya devam etti. Temmuz ayında, bir gazeteciler koalisyonu olan *Forbidden Stories*, Uluslararası Af Örgütü'nün desteğiyle, bölge hükümetlerinin Pegasus casus yazılımını ne ölçüde kullandığını ortaya çıkardı ve Fas, BAE, Suudi Arabistan ve Bahreyn'i potansiyel müşteriler olarak tanımladı. Temmuz'da Fas'ta bir mahkeme, hükümeti eleştiren gazeteci Ömer Radi'yi, uluslararası adil yargılama standartlarını karşılamayan bir yargılamanın ardından casusluk ve tecavüz suçlamalarıyla altı yıl hapis cezasına mahkum etti. Ocak 2019 ile Ocak 2020 arasında Radi, iPhone'a yapılan "ağ enjeksiyonu" aracılığıyla Fas yetkilileri tarafından gözetlenmek üzere hedefe alınmıştı.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI VE ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Bölgedeki insan hakları savunucuları, çalışmalarını nedeniyle onları susturmaya ve cezalandırmaya çalışan yetkililerin girişimleriyle cesaretlerinin bedelini ağır ödemeye devam etti. Suudi Arabistan makamları, muhaliflere yönelik amansız baskılarını çeşitli cezalarla devam ettirdi: Mahkemeler, beş savunucuyu, yalnızca insan hakları çalışmalarıyla bağlantılı suçlamalarla 20 yıla kadar hapis cezasına mahkum etti ve çoğu hakkında uzun süreli seyahat yasakları getirildi. İsrail/İşgal Altındaki Filistin Toprakları'nda, İsrail Savunma Bakanlığı, önde gelen altı Filistinli sivil toplum örgütünü, görmelerine ve itiraz etmelerine izin verilmeyen gizli bilgilere dayanarak "terörist" ilan etti, bu örgütleri bilfiil suçlu haline getirdi ve faaliyetlerini engelledi. Bu sırada İsrail, Birleşmiş Milletler dahil olmak üzere uluslararası insan hakları gözlemcilerinin ve soruşturma görevlilerinin ülkeye girişini engellemeyi sürdürdü.

Mısır'da insan hakları savunucuları, siyasi güdümlü ceza soruşturmalarına, yargılama olmadan adli kontrol hükümlerine, haksız hapis cezalarına ve seyahat yasaklarına maruz bırakıldı, mal varlıkları donduruldu ve keyfi şekilde "terörist listesi"ne dahil edilerek kamu işlerinde çalışmaları yasaklandı. Libya'da milisler ve silahlı gruplar, cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde sivil toplum aktivistlerine yönelik saldırılarını kaçırma, tehdit ve korkutma yoluyla artırdı. Seçimler, yapılması planlanan tarihten iki gün önce, 22 Aralık'ta süresiz olarak ertelenmişti.

PROTESTOLAR VE HUKUKA AYKIRI GÜÇ KULLANIMI

Hükümetler Covid-19 önlemleri kapsamında kamusal toplantıları sık sık yasaklasa da bölgedeki birçok ülkede insanlar genellikle sosyo-ekonomik haklar talep etmek için yıl boyunca protestolar düzenledi. Tunus'ta polis, Ocak ayındaki protestolar sırasında 1.500'ün üzerinde kişiyi gözaltına aldı. Cezayir, Irak ve Lübnan'da yıl boyunca devam eden protesto hareketlerinde, protestocular yalnızca barışçıl protestolara katıldıkları için gözaltı, dayak ve zaman zaman kovuşturmalarla karşı karşıya kaldı.

Bölgedeki güvenlik güçleri, protestoları dağıtmak için hukuka aykırı ve genellikle aşırı veya gereksiz güç kullandı. İran'da güvenlik güçleri, çoğunlukla barışçıl olan protestoları dağıtmak için atış mühimmatı ve saçma dahil olmak üzere hukuka aykırı güç kullandı ve en az 11 ölüme, görme kaybı ve benzeri yüzlerce yaralanmaya yol açtı. Güvenlik güçleri ayrıca protestocuları ve protestoları izleyen kişileri keyfi olarak toplu halde gözaltına aldı ve protestolar sırasında internet erişimini engelledi. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi yetkilileri protestolara katıldıkları için 100'ün üzerinde kişiyi tutukladı. Irak güvenlik güçleri, Ocak ve Mayıs ayları arasında protestoları dağıtmak için atış mühimmatı da dahil olmak üzere aşırı güç kullanımına

başvurdu. Lübnan'da Ocak ayında ender rastlanan bir olayda, güvenlik güçleri ekonomik çöküş üzerine çıkan çatışmaların ardından kuzeydeki Trablus kentinde atış mühimmatı kullandı, onlarca kişiyi gözaltına aldı ve ardından askeri yargı sisteminin karşısına çıkardı. Ürdün makamları, kötüleşen ekonomik koşullara karşı harekete geçen protestoculara yoğun göz yaşartıcı gaz kullanımı da dahil olmak üzere güç kullanarak yanıt verdi ve bir dayanışma yürüyüşünü engellemek için öğretmenler sendikasının üyelerini gözaltına aldı.

Mayıs ve Haziran aylarında İsrail polisi, Doğu Kudüs'teki tahliyeleri ve Gazze'ye yönelik askeri saldırıları protesto eden Filistinli İsrail vatandaşlarına karşı aşırı güç kullandı. Protestoları organize edenleri ve katılımcıları toplu halde gözaltına aldı. Gözaltına alınanların çoğu, şiddetle ilgisi olmayan kabahatlerle suçlandı. Batı Şeria'da Filistinli yetkililere yönelik eleştirileriyle bilinen bir muhalifin gözaltında ölümü, Filistin şehirlerinde protestolara yol açtı. Protestolarda aşırı ve gereksiz güç kullanıldı, protestocular ve izleyen kişiler gözaltına alındı ve bu kişilerin işkenceye maruz bırakıldıkları öne sürüldü.

TUTUKLU KİŞİLERİN HAKLARI

Birçok ülkede mahpuslar, zalimane ve insanlık dışı gözaltı koşullarında tutuldu. Başlıca özelliği aşırı kalabalık ve havalandırma, hijyen, yiyecek ve su yetersizliği olan bu koşullar mahpusların Covid-19 ve diğer bulaşıcı hastalıklara yakalanma riskini artırdı. Mısır'daki gibi etkili itiraz yolu olmaksızın uzun süreli tutukluluk, Libya'daki gibi göçmen statüsü nedeniyle süresiz gözaltı veya İsrail ve Filistin'deki gibi idari gözaltını kapsayan keyfi gözaltı uygulamaları nedeniyle cezaevlerinde aşırı kalabalık yaygındı. Bazı ülkelerde cezaevi ziyaretleri, ülke çapındaki karantınalar sırasında ve bazen daha uzun sürelerle, mahpuslara aileleriyle iletişim kurmaları için alternatif bir yol sağlanmaksızın yasaklandı.

Bölge genelinde yetkililer, zaman zaman muhalifleri cezalandırmak için kasıtlı olarak tutuklulara yeterli sağlık hizmeti vermedi. Birçok hükümet mahpusların zamanında açılanmasını sağlayamadı: İran'da mahpusların açılanması Ağustos ayına kadar başlamadı. Mısır'da, yaşları veya kronik rahatsızlıkları nedeniyle risk altında olanlar da dahil olmak üzere siyasi nedenlerle tutulan bazı mahpuslar, mahkumlara yönelik aşı hizmetinin dışında tutuldu.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Resmi ve gayri resmi gözaltı yerlerinde işkence veya diğer türde kötü muamele en az 18 ülkede devam etti. "İtiraf" elde etmek için yapılan sorgulamalar sırasında uygulananlar ve zorlu koşullarda süresiz hücre hapsi buna dahildi. Mısır, İran, Libya ve Suudi Arabistan'da yetkililer, kasıtlı olarak sağlık hizmetinden mahrum bırakma gibi işkence ihbarlarının ardından gözaltında şüpheli ölümlerin nedenleri ve koşulları hakkında soruşturma yapmadı. Lübnan'da, askeri istihbarat görevlileri ve diğerleri tarafından, terörle bağlantılı suçlardan tutuklu bulunan, aralarında dört çocuğun da bulunduğu Suriyeli mültecilerin işkenceye maruz bırakıldığına dair 26 vaka bildirildi. Yetkililer, tutukluların mahkemede işkence gördüklerini söylemelerine rağmen işkence iddialarını soruşturmadı. Önde gelen siyasi muhalif Nizar Banat, Batı Şeria'nın güneyindeki El Halil'de Filistin Önleyici Güvenlik Güçleri tarafından gözaltına alınarak işkenceye maruz bırakıldıktan sonra gözaltında öldü. Yapılan otopside, vücudunun her yerinde kırıklar, morluklar ve sıyrıklar bulundu.

Bölgedeki birçok ülkede kırbaçlama, uzuv kesme, kör etme, taşlama ve çarpmıha germe dahil olmak üzere bedensel cezalara devam edildi. İran ve Libya'da kırbaçlama cezası uygulandı.

ÖLÜM CEZASI

Bölgedeki ülkeler, kasten öldürme içermeyen suçlar ve onaya dayalı eşcinsel ilişkiler gibi uluslararası hukuk kapsamında korunan eylemler dahil çeşitli eylemler için ölüm cezasını

sürdü. Mısır, İran, Libya ve Suudi Arabistan'da terörle mücadele, olağanüstü hâl ve devrim mahkemeleri veya askeri mahkemeler tarafından yapılan ve kesinlikle adil olmayan yargılamaların ardından ölüm cezaları verildi. En az altı ülkede infazlar son aile görüşmesi olmaksızın gizlice gerçekleştirildi.

İran ve Suudi Arabistan'da yetkililer, 18 yaşından küçükken işledikleri suçlardan hüküm giyen gençlerin ölüm cezasını uyguladı.

CEZASIZLIK

Uluslararası hukuk suçları ve hukuka aykırı öldürme, işkence, zorla kaybetme ve tecavüz dahil ciddi insan hakları ihlallerinde makul suç şüphesi taşıyan güvenlik güçleri, milisler ve silahlı gruplar bölge genelinde cezasız kalmayı sürdürdü. Libya'da yetkililer, BM Güvenlik Konseyi tarafından yaptırım uygulananlar dahil olmak üzere ihlallerde bulunan milis ve silahlı grup komutanlarını ve üyelerini devlet kurumlarına dahil etmeye, atamaya ve terfi ettirmeye devam etti. 2011'de babasının yönetimine karşı protestoların şiddetle bastırılmasındaki rolü nedeniyle UCM tarafından aranan Seyfülislam Kaddafi serbest kaldı ve cumhurbaşkanlığı seçimlerinde adaylığını açıkladı. İran'da İbrahim Reisi, 1988'deki kitlesel zorla kaybetmeler ve yargısız infazlar gibi insanlığa karşı işlenen suçlardan dolayı soruşturulmak yerine cumhurbaşkanlığına yükseldi. Lübnan'da yetkililer, siyasetçileri ve yetkilileri sorgu hakiminin çağrısından korumak için çok sayıda adım atarak, 2020'de Beyrut limanında meydana gelen patlamaya ilişkin soruşturmayı yıl boyunca defalarca engelledi.

Tunus'ta, Cumhurbaşkanı Kays Said'in Temmuz ayında parlamentoyu feshetmesinin ardından sivillerin yargılandığı 10 yeni askeri dava açıldı. Bu kişilerin dördü cumhurbaşkanına hakaret ile suçlanıyordu. Bu konuda önceki yıllara göre belirgin bir artış söz konusuydu. Geçiş dönemi adaleti sürecinin bir parçası olarak güvenlik güçleri mensuplarına karşı insan hakları ihlalleri nedeniyle açılan on dava üçüncü yılında da sonuçlanmadı.

Uluslararası düzeyde hesap verebilirlik yolunda bazı adımlar atıldı. Ekim ayında, BM İnsan Hakları Konseyi, 2016'dan bu yana Libya'da işlenen uluslararası hukuk suçlarını soruşturmak üzere kurulan Veri Toplama Misyonu'nun görev süresini uzattı. Ağustos ayında, evrensel yargı yetkisi ilkesi çerçevesinde, 1988'de cezaevi katliamlarında rol oynadığı iddiasıyla İsveç'te tutuklanan İranlı eski yetkili Hamid Nuri'nin davası başladı.

En az dört Avrupa devleti, Suriye'de savaş suçları veya diğer uluslararası hukuk suçları işlediğinden şüphelenilen kişiler hakkında ulusal mahkemeler aracılığıyla soruşturma ve kovuşturma yürüttü. Şubat ayında, Almanya'da Suriyeli eski bir güvenlik görevlisi, Şam'da gözaltına alınan protestoculara işkence uygulanmasına yardım ve yataklıktaki rolü nedeniyle insanlığa karşı işlenen suçlardan hüküm giydi.

Bununla birlikte, olumsuz bir gelişme olarak, Suudi Arabistan ve Bahrein'in yoğun lobi faaliyetleri sonucu, Yemen'deki uluslararası insancıl hukuk ihlalleri için tek uluslararası, tarafsız soruşturma mekanizması olan BM'nin Yemen Uluslararası ve Bölgesel Uzmanlar Heyeti feshedildi.

“APARTHEID” REJİMİ

İsrail, bölgesel parçalama, ayrıştırma ve denetim; arazi ve mülklere el koyma ve ekonomik ve sosyal haklardan yoksun bırakma gibi insan hakları ihlalleri ve uluslararası hukuka aykırı apartheid fiili kapsamına giren uygulamalar yoluyla Filistinliler üzerindeki baskı ve tahakküm sistemini sürdürdü. İsrail, bu sistemi sürdürmek amacıyla, Filistinlilere karşı zorla tahliye, idari gözaltı ve işkence, hukuka aykırı öldürme, temel hak ve özgürlüklerin engellenmesi ve zulüm dahil olmak üzere insanlığa karşı işlenen apartheid suçu teşkil eden hukuka aykırı eylemler gerçekleştirdi.

SİLAHLI ÇATIŞMALAR

Yıllarca süren silahlı çatışmalar ve güvensizlik, devlet ve devlet dışı aktörler tarafından uygulanan şiddet seviyelerinin, sahadaki değişen ittifakların ve dış destekçilerin çıkarlarına göre değiştiği Irak, Libya, Yemen ve Suriye'de sivillerin hayatlarını etkilemeye devam etti. Çatışmaların çeşitli aktörleri, savaş suçları ve uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukukuna yönelik ciddi ihlaller işledi.

Hemen hemen tüm taraflar, sivilleri öldüren ve yaralayan gelişigüzel saldırılar gerçekleştirdi. Hava gücüne sahip olanlar hava saldırıları, diğerleri ise yerleşim yerlerinin toprak, havan topları ve roketlerle vurulması şeklinde saldırılar gerçekleştirdi. Libya'da ulusal ateşkes büyük ölçüde korunurken, yerleşim bölgelerinde silahlı gruplar ve milisler arasında zaman zaman meydana gelen yerel çatışmalar siviller arasında can kaybına ve sivil altyapının zarar görmesine neden oldu. Yemen'de, Suudi Arabistan liderliğindeki koalisyonun yanı sıra Husi güçleri, ülke içinde yerinden edilenlerin yaşadığı kamplara ve gıda dağıtım tesisleri gibi sivil yapılara yönelik saldırılar dahil çok sayıda sivil öldüren ve yaralayan hukuka aykırı saldırılar düzenlemeye devam etti. Suriye'de, Rusya güçlerinin desteklediği hükümet, kuzeybatı Suriye'de konutları, pazarları ve hastaneleri hedef alan saldırılar düzenledi.

Savaş suçları ve diğer ihlallerin işlenmesinde kullanılan silahların nakline devam edildi. Rusya, Türkiye ve BAE, Libya'da yabancı savaşçıları ve askeri teçhizatı elde tutarak BM'nin Libya'ya yönelik silah ambargosunu ihlal etti. BAE'de üretilen ve ihraç edilen zırhlı araçlar, Ekim ayında Trablus'ta mülteci ve göçmenlere yönelik baskınlarda kullanıldı.

Libya ve Suriye'de bazı aktörler, insani yardıma erişimi kısıtlamayı bir taktik olarak kullanmaya devam etti. Libya'da silahlı aktörler tarafından su altyapısına zaman zaman yapılan siyasi güdümlü saldırılar, milyonlarca Libyalının suya erişimini olumsuz etkiledi. Suriye'de hükümet güçleri Haziran ve Eylül ayları arasında Dera El Balad'da binlerce sivil kuşattı ve bu süre zarfında yardım kuruluşlarının bölgeye gıda, tıbbi malzeme ve diğer hayat kurtarıcı yardımları ulaştırmasını engelledi.

Mayıs ayındaki silahlı çatışmalar sırasında İsrail, Gazze Şeridi'nde açıkça savaş suçları işledi. 63'ü çocuk en az 242 Filistinli öldürüldü ve binlercesi yaralandı. 74.000'den fazla Filistinli yerinden edildi. Gazze Şeridi'ndeki Filistinli silahlı gruplar hukuka aykırı saldırılar düzenleyerek İsrail'e gelişigüzel şekilde binlerce roket fırlattı; bunların çoğu İsrail tarafından durduruldu ancak saldırılar sonucunda İsrail'de 13 kişi hayatını kaybetti.

MÜLTECİLERİN, GÖÇMENLERİN VE ÜLKE İÇİNDE YERİNDEN EDİLEN KİŞİLERİN HAKLARI

Yetkililer, mültecileri ve göçmenleri, çoğu zaman hukuki bir gerekçe olmaksızın veya gözaltı işlemine itiraz etmelerine izin vermeden gözaltına almaya ve süresiz olarak gözaltında tutmaya devam etti. Ekim ayında, Libya güvenlik güçleri ve Trablus merkezli milisler, Sahra Altı Afrika'dan 5.000'in üzerinde erkek, kadın ve çocuğu keyfi olarak yakalamak için hukuka aykırı öldürücü güç ve diğer şiddet türlerini kullandı.

Libya, Yemen ve Suudi Arabistan'da devlete bağlı ve devlet dışı aktörler, mültecileri ve göçmenleri hukuka aykırı öldürmeler, yaşamı tehdit eden koşullarda süresiz keyfi gözaltı, işkence ve diğer türde kötü muamele, tecavüz ve diğer türde cinsel şiddet gibi bir dizi suça maruz bırakmaya devam etti. Libya'da binlerce kişi AB destekli Libya sahil güvenlik görevlileri tarafından karaya çıkarıldıktan sonra zorla kaybedilirken, en az 2.839 kişi yasal işlem yapılmadan zorla sınır dışı edildi ve Çad, Mısır ve Sudan ile kara sınırlarına bırakıldı. Yemen'de fiili Husi yetkilileri, çoğunluğu Etiyopya ve Somali uyruklu olan yüzlerce göçmen erkek, kadın ve çocuğu kötü koşullarda keyfi ve süresiz olarak alıyordu. Mart ayında yetkililer, yapılan açlık

grevine 350 göçmenin yaşadığı bir binaya ateş açarak yanıt verdi ve alıkonulan 46 erkeğin ölümüne neden olan bir yangın çıkardı. Haziran ayında BAE, en az 375 Afrikalı göçmen işçiyi keyfi olarak gözaltına aldı, altı haftaya kadar hiç kimseyle görüşmelerine izin vermeden kötü koşullarda alıyordu, tüm eşyalarını ellerinden aldı ve ardından sınır dışı etti. Suriye hükümet güçleri, 2017 ile 2021 yılları arasında Suriye'ye dönen, aralarında çocukların da bulunduğu mültecileri keyfi gözaltı, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimleri dahil işkence ve diğer türde kötü muameleye maruz bıraktı ve zorla kaybettirdi.

Katar'da yetkililer, ülkeye girmeden önce zorunlu tıbbi testlerden geçmelerine rağmen son on yılda binlercesi aniden ve beklenmedik bir şekilde ölen göçmen işçilerin ölümlerini gerektiği gibi soruşturamadı. Ölümünün işle ilgili olup olmadığına dair herhangi bir değerlendirmeyi engelleyen bu eksiklik, işçilerin yaşlı ailelerini işverenlerden veya yetkililerden tazminat alma imkanından yoksun bıraktı. Mısır'da yetkililer, 40 Eritreyi yasal süreç veya sığınma talebinde bulunma fırsatı vermeden Eritre'ye zorla geri gönderdi.

Libya, Suriye ve Irak'ta, ülke içinde yerinden edilen on binlerce kişi güvensizlik, misilleme korkusu veya temel hizmetlerin eksikliği nedeniyle evlerine dönemedi. Covid-19 aşılı dahil sağlık hizmetlerine, eğitime, barınmaya ve istihdam fırsatlarına erişimde ilave engellerle karşılaştılar. Irak hükümetinin yıl başında ülke içinde yerinden edilen kişilerin yaşadığı neredeyse tüm kampları kapatma girişimi, binlerce kişiyi ikinci kez yerinden etti veya evsiz bıraktı.

İŞÇİ HAKLARI

Bölgedeki yetkililer, düşük ücretli işçileri pandeminin ekonomik etkileriyle de oluşan iş veya ücret kaybına karşı koruyamadı. Hükümetler ayrıca işçilerin grev hakkını da bastırdı ve greve katıldıkları için haksız yere işten çıkarılan işçileri koruyamadı. Mısır'da yetkililer, fikirlerini ifade ettikleri için veya muhalif oldukları iddiasıyla işçileri cezalandırmaya devam etti. Yeni mevzuat, "terörist listesi"ndeki kamu sektörü çalışanlarının otomatik olarak işten çıkarılmasına izin verirken, bir mahkeme bir kamu çalışanının "siyasi görüşlerini alenen ifade ettiği" için tazminatsız işten çıkarılmasına onay verdi. Diğer yandan, özellikle göçmen işçilerin işgücünün çok büyük bir bölümünü oluşturduğu Körfez'de ve diğer birçok ülkede göçmen işçilerin daha iyi korunmasını öngören reformlar açıklandı.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

Bölge genelinde, kadınlara ve kız çocuklara yönelik şiddet, ceza adalet sistemleri tarafından çoğunlukla cezасız bırakıldı. Ürdün, Irak, Kuveyt ve Filistin'de sözde "namus" cinayetleri devam etti ve yetkililer failleri yargılamak için harekete geçmedi. İran'da kadınlara yönelik şiddetle mücadele için önerilen mevzuat, güvenli evlerin kurulması gibi bazı olumlu maddeler içeriyor; ancak ev içi şiddeti ayrı bir suç olarak tanımlamıyor, evlilik içi tecavüzü ve çocuk evliliğini suç haline getirmiyor ve ev içi şiddet vakalarında hesap verebilirlik yerine uzlaştırmayı destekliyordu.

İran'daki yasal değişiklikler, kadınların üreme sağlığı haklarını daha da zayıflatarak doğum kontrolüne, gönüllü kısırlaştırma hizmetlerine ve ilgili bilgilere erişimi ciddi ölçüde kısıtladı. Libya'da yetkililer, kadınları ve kız çocukları milisler, silahlı gruplar ve diğer devlet dışı aktörler tarafından gerçekleştirilen tecavüz ve diğer türde cinsel şiddet ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin yanı sıra öldürme, işkence ve hukuka aykırı olarak özgürlüğünden yoksun bırakmaya karşı korumakta veya onarım sağlamakta başarısız oldu. Yemen'de, Husi yetkilileri, dayatıkları toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuduğu varsayılan kişileri hedef alarak, kadınların ve kız çocukların alıkonulduğu ve zorla kaybedildiği planlı bir politika yürüttü.

Bölgenin dört bir yanında kadınlar evlilik, boşanma, çocuk velayeti, miras ve ayrıca Suudi Arabistan ve İran'da istihdam ve siyasi makam konularında yasalarda yerleşik hale gelen ayrımcılığa maruz kalmaya devam etti. Mısır'da kişisel statü yasalarında önerilen yasal değişiklikler, kadınların özerkliğini daha da zayıflattı ve ayrımcı hükümleri korudu.

LGBTİ+ HAKLARI

Bölge genelinde, LGBTİ+'lar, gerçek veya varsayılan cinsel yönelimleri veya cinsiyet kimlikleri nedeniyle gözetli ve kovuşturmalara, zaman zaman da işkence kapsamına giren anal testlere maruz bırakıldı. Ceza mahkemeleri, onaya dayalı eşcinsel cinsel ilişkileri suç saymaya devam etti ve genellikle erkeklerle ve bazen de kadınlara karşı kamu ahlaki yasaları ya da özel hükümler uyarınca cezalar verdi. Mısır'da bir mahkeme, dört erkeği eşcinsel ilişki yaşamaktan suçlu buldu ve altı ila dokuz yıl arasında değişen hapis cezalarına mahkum etti. Yetkililer ayrıca LGBTİ+'ları devlet dışı aktörlerin şiddetine karşı koruyamadı. İran'da kendini *non-binary* (ikili cinsiyet rejiminin sunduğu kadın ve erkek kategorileri dışında) bir eşcinsel olarak tanımlayan genç bir erkek, askerlikten muafiyet kartında "sapkınlığı" olduğunun belirtilmesinin ardından öldürüldü. Tunus'ta iki polis memuru, Tunus'un önde gelen LGBTİ+ hakları grubu DAMJ'nin başkanı olan LGBTİ+ aktivisti Badr Baabou'ya hakaret etti ve şiddetle saldırdı. Polisler, aşağılayıcı bir dil kullanarak, uyguladıkları şiddetin, Baabou'nun polisler hakkında şikayette bulunmasına ve "fahişeleri" ve eşcinselleri savunmasına misilleme olduğunu söyledi.

Kısmen olumlu bir adım atan Fas parlamentosu, "hermafrodit" (çift cinsiyetli) doğan ve doğumda bir cinsiyet atanan kişilerin bu cinsiyeti daha sonra değiştirilebileceğini belirten bir yasayı kabul etti; ancak yasa, transların cinsiyet geçişine izin verecek kadar genişlemedi.

DİNİ VE ETNİK AZINLIKLAR

Bölge genelinde, dini azınlıklar, ibadet hakları da dahil olmak üzere, yasalarda ve uygulamada köklü bir ayrımcılığa maruz kaldı. Mısır ve İran gibi bazı ülkelerde, dini azınlıkların üyeleri ve yetkililer tarafından Müslüman olarak tanımlanan ebeveynlere sahip kişiler, inançlarını veya devlet tarafından onaylanmayan inanışlarını ifade ettikleri için gözetilme altına alındı, yargılandı ve keyfi olarak tutuklandı. İran'da, din değiştirerek Hristiyan olan üç kişi, "semavi dinlere" hakaret etmek veya "dinini yaymaya çalışmak" suçlamalarıyla beş yıla kadar hapis cezası öngören yeni yasa uyarınca hapis cezasına mahkum edildi.

İran ve Libya'daki etnik azınlıklar istihdam, siyasi görev ve eğitim ve sağlık gibi temel hizmetlere erişimlerini kısıtlayan, dil ve kültürel haklarını ihlal eden ayrımcılığa maruz kaldı. Libya'da, El Kufra'daki Tabu aşiretine mensup öğrenciler, rakip silahlı gruplar tarafından kontrol edilen bir mahallede bulunan şehrin tek üniversitesine erişemedi. İran'da etnik azınlıklar, "Allah'a düşmanlık" gibi muğlak ifadeler içeren suçlar için verilen ölüm cezalarından orantısız etkilenebilecek şekilde devam etti.

TAVSİYELER

Yetkililer, aşular dahil olmak üzere sağlık hizmetlerinin ayrımcılık yapılmadan sunulmasını ve sağlık çalışanlarının yeterince korunmasını sağlamalıdır. Pandemi ile mücadele etmek adına haklara getirilen kısıtlamalar mutlaka gerekli ve orantılı olmalıdır.

Devletler, barışçıl ifadelerle bağlantılı tüm soruşturma ve yargılamaları durdurmalı, "hakareti" suç sayan özne hükümleri kaldırmalı ve hakareti suç olmaktan çıkarmalıdır. Ayrıca, insan hakları savunucularının keyfi gözetli ve yargılama, tehdit, saldırı ve tacizden uzak bir şekilde çalışabilmelerini sağlayarak, insan haklarını savunma hakkına saygı gösterme ve bu hakkı güvence altına alma yükümlülüklerini kabul etmelidirler.

Devletler, mültecilere ve göçmenlere karşı işlenen suçlara son vermelidir. Mülteci ve göçmenlerin yalnızca göçmen statülerine dayalı olarak gözetilmesine alınmalarına ve keyfi şekilde alıkonulmalarına son vererek, sığınma hakkına saygı göstermeli ve bu hakkı korumalıdır. Mültecilerin sınır dışı edilmelerine son vermeli ve geri gönderilmeye karşı korunmalarını sağlamalıdır. Devletler ayrıca göçmen ev işçileri de dahil olmak üzere göçmen işçilerin iş kanunu güvencelerini genişletmeli ve “kafala” sistemini kaldırmalıdır.

Silahlı çatışmaların tarafları, özellikle doğrudan sivilleri veya sivil altyapıyı hedef alan saldırıları ve gelişigüzel saldırıları sona erdirerek, uluslararası insancıl hukuka uymalıdır. Askeri güçler, bölgede devam eden çatışmalarda olduğu gibi, silahların uluslararası hukuka aykırı olarak kullanılma riskinin söz konusu olduğu durumlarda silah transferlerini durdurmalıdır.

Yetkililer, kolluk kuvvetlerinin, ateşli silahların ve öldürücü olmayan silahların kullanımına ilişkin uluslararası standartlara uymasını sağlamalı, hukuka aykırı güç kullanımını soruşturmalı, bu türde güç kullanımına başvuran kolluk kuvvetlerinden hesap sormalı ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakkını korumalıdır.

ULUSLARARASI

AF ÖRGÜTÜ

RAPORU 2021/22

ÜLKE BİLGİLERİ

TÜRKİYE

Türkiye Cumhuriyeti

Cumhurbaşkanı: **Recep Tayyip Erdoğan**

Yargı sistemindeki derin kusurlar giderilmedi. Muhalif siyasetçiler, gazeteciler, insan hakları savunucuları ve diğer kişiler temelsiz soruşturmalar, yargılamalar ve mahkumiyet kararlarıyla karşı karşıya kalmaya devam etti. Türkiye İstanbul Sözleşmesi'nden çekildi. Hükümet yetkilileri LGBTİ+'ları homofobik söylemlerle hedef aldı. Barışçıl toplanma özgürlüğü sert bir biçimde sınırlandırıldı. Yeni bir yasa, sivil toplum örgütlerinin örgütlenme özgürlüğünü aşırı derecede kısıtladı. İşkence ve diğer türde kötü muameleyle ilişkin ciddi ve güvenilir iddialarda bulunuldu. Türkiye 5 milyon 200 bin göçmen ve mülteciye barınma sağladı ancak binlerce sığınmacının ülkeye girişi engellendi. Mülteci karşıtı söylemin yükselişiyse mültecilere ve göçmenlere yönelik fiziksel saldırılar arttı.

ARKA PLAN

Adalet Bakanlığı'nın hazırladığı yeni İnsan Hakları Eylem Planı ve iki Yargı Reformu Paketi, yargı sistemindeki derin kusurları gidermekte yetersiz kaldı.

Ekim ayında meclis, Türkiye'nin Suriye ve Irak'ta [askeri] operasyon yapma yetkisini iki yıl daha uzattı. Cumhurbaşkanı'nın, batılı 10 büyükelçiyi, sivil toplum lideri Osman Kavala'nın derhal serbest bırakılması yönünde çağrı yapmalarının ardından sınır dışı etme tehdidi birkaç gün sonra geri çekildi.

AŞIRI DEVLET MÜDAHALESİ

YARGI VE AVUKATLAR

Ocak ayında Adalet Bakanlığı, Ankara Barosu'nun 12 yöneticisi hakkında soruşturma açılmasına izin verdi. Baro yöneticileri, Diyanet İşleri Başkanı'nın 2020'deki bir Cuma hutbesinde yaptığı homofobik ve ayrımcı açıklamaları eleştirdikleri için "kamu görevlisine hakaret"

ile suçlandı. Nisan ayında iddianame kabul edildi. Temmuz'da İstanbul ve İzmir Baroları mensupları hakkında da "dini değerleri aşağılamak" suçlamasıyla soruşturma açılmasına izin verildi. Yıl sonu itibarıyla soruşturmalar devam ediyordu.

Temmuz ayında, olağanüstü hal yetkilerini bir yıl daha uzatarak hakim ve savcılar dahil kamu görevlilerinin "terör" örgütleriyle bağlantılı oldukları iddiasıyla yargı denetimi olmaksızın ihraç edilmesine izin veren torba yasa meclisten geçti.

MUHALEFETE YÖNELİK BASKILAR

Ocak'ta Ankara 22. Ağır Ceza Mahkemesi, Halkların Demokratik Partisi'nin (HDP) eski üyeleri ve halen üyesi olan kişiler ile eski eş başkanı Selahattin Demirtaş'ın da aralarında bulunduğu 108 kişi hakkındaki iddianameyi kabul etti. İddianame, "kasten öldürme" ve "devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak" dahil 29 ayrı suç içeriyor. 108 kişi, PKK'nın talimatlarıyla 6-8 Ekim 2014'te düzenlenen protestolar sırasında halkı şiddete başvurmaya teşvik etmekle suçlanıyor. "Kobani Davası" olarak bilinen davada yargılama yıl sonu itibarıyla devam ediyordu.

Mart ayında, 2016'da paylaştığı bir tweet nedeniyle iki buçuk yıl hapis cezasına mahkum edilen insan hakları savunucusu ve muhalefet milletvekili Ömer Faruk Gergerlioğlu'nun cezasının Yargıtay tarafından onanması üzerine milletvekilliği TBMM Genel Kurulu'nda düşürüldü ve Gergerlioğlu cezaevine gönderildi. Temmuz'da Anayasa Mahkemesi Gergerlioğlu'nun kişi hürriyeti ve siyaset yapma hakkının ihlal edildiğine hükmetti. Bunun üzerine Gergerlioğlu yaklaşık üç ay tutuklu kaldıktan sonra serbest bırakıldı.

Nisan ayında Yargıtay, Selahattin Demirtaş hakkındaki başka bir davada "terör örgütü propagandası yapmak" suçundan dört yıl sekiz ay hapis cezasına mahkum edilen Demirtaş'ın cezasını onadı. Eylül'de ve Aralık'ta, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) Aralık 2020 tarihli *Demirtaş/Türkiye Kararı*'nin uygulanmasını izleyen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi,

Demirtaş'ın derhal serbest bırakılması çağrısını yineledi.

Eylül ayında Eruh Asliye Ceza Mahkemesi, vicdani retçi ve İnsan Hakları Derneği (İHD) Siirt Şubesi'nin eski başkanı Zana Aksu'yu "yoklama kaçağı" olduğu gerekçesiyle 18 ay hapis ve 10 bin TL para cezasına mahkum etti. Karar yapılan itiraz yıl sonu itibariyle Diyarbakır Bölge Adliye Mahkemesi'nde sonuçlanmamıştı. Zana Aksu 2018'de aynı suçtan mahkum edilmiş ve 2020'de aynı suçtan daha önce ceza aldığı gerekçesiyle beraat etmişti.

İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ

Nisan ayında AİHM, gazeteci Ahmet Altan'ın ifade özgürlüğü ve kişi hürriyeti ve güvenliği haklarının ihlal edildiğine hükmetti. Ertesi gün Yargıtay, Altan hakkındaki hükmü bozdu ve tutuklulukta geçirdiği uzun süreye dayanarak derhal tahliye edilmesine karar verdi. Aynı davada ceza alan Nazlı Ilıcak hakkındaki hüküm de bozuldu ve dava yeniden yargılama için yerel mahkemeye gönderildi. Aralık'ta, AİHM, Nazlı Ilıcak'ın da kişi hürriyeti ve güvenliği ve ifade özgürlüğü haklarının ihlal edildiğine hükmetti.

Eylül ayında Diyarbakır 9. Ağır Ceza Mahkemesi, insan hakları avukatı Nurcan Kaya'yı 2015'te IŞİD'in Kobani kuşatması hakkında attığı bir tweet nedeniyle "terör örgütü propagandası yapmak" suçundan bir yıl üç ay hapis cezasına mahkum etti ve hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verdi.

Ekim'de Malatya 2. Ağır Ceza Mahkemesi, Kürt yazar ve Kürt PEN üyesi Meral Şimşek'i yazıları, aldığı ödül plakelerini ve dinlenen telefon konuşmaları nedeniyle "terör örgütü propagandası yapmak" suçundan bir yıl üç ay hapis cezasına mahkum etti. Temmuz ayında Meral Şimşek, Yunanistan sınır güçleri tarafından işkenceye maruz bırakıldı ve şiddet kullanılarak geri itildi.

Ekim'de AİHM, *Vedat Şorli/Türkiye Davası*'nda verdiği emsal bir kararla Cumhurbaşkanı'na hakareti suç sayan Türk Ceza Kanunu Madde 299'un ifade özgürlüğü hakkıyla bağdaşmadığına hükmetti ve hükümeti ilgili mevzuatı Avrupa İnsan Hakları

Sözleşmesi Madde 10'a uygun hale getirmeye çağırdı.

İNSAN HAKLARI SAVUNUCULARI

Ocak ayında İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi, Gezi Parkı Davası'nda Şubat 2020'de Osman Kavala ve diğer sekiz sivil toplum çalışanı hakkında verilen beraat kararını bozdu. Şubat ayında, "anayasal düzeni ortadan kaldırmaya teşebbüs" ve "casusluk" suçlamalarıyla yargılanan Osman Kavala'nın davası "hükümeti ortadan kaldırmaya teşebbüs" suçlamasıyla Gezi Parkı Davası ile birleştirildi. Ağustos ayında, birleştirilmiş dava bu kez de 35 futbol taraftarının 2013'teki Gezi Parkı protestolarına katıldıkları gerekçesiyle yargılandığı Çarşı Davası'yla birleştirildi. 35 kişi Aralık 2015'te beraat ettiği halde Mart ayında Yargıtay beraat kararlarını bozarak, davanın Gezi Parkı Davası ile birleştirilmesini tavsiye etti. Aralık ayında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Türkiye'ye, Osman Kavala'nın serbest bırakılması yönündeki AİHM kararına uymadığı için hakkında ihlal prosedürü başlatılacağını resmen bildirdi.

Şubat'ta insan hakları avukatı ve savunucusu Eren Keskin, Özgür Gündem Davası'nda gazeteyle dayanışma kampanyasına katıldığı gerekçesiyle "terör örgütü üyeliği" suçundan altı yıl üç ay hapis cezasına mahkum edildi. Yıl sonu itibariyle karara yapılan itiraz henüz sonuçlanmadı.

Özgür Gündem'le dayanışmak için gazetenin bir günlük yayın yönetmenliği yaptıkları gerekçesiyle yargılandıkları davada 2019'da verilen beraat kararının İstinaf Mahkemesi tarafından bozulmasının ardından Şebnem Korur Fincancı ve Erol Önderoğlu hakkındaki yeniden yargılama Şubat ayında başladı.

Mart'ta İHD Eş Genel Başkanı Öztürk Türkoğan, "terör örgütü üyeliği" şüphesiyle evine yapılan polis baskınıyla gözaltına alındı. Türkoğan aynı gün adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı.

Yine Mart ayında Yargıtay Savcısı hazırladığı tebliğnamede herhangi bir gerekçe sunmaksızın Uluslararası Af Örgütü Türkiye Şubesi Onursal Başkanı Taner Kılıç'a verilen

cezanın onanmasını; Özlem Dalkıran, İdil Eser ve Günal Kurşun hakkındaki mahkumiyet kararlarının ise bozulmasını istedi. Yıl sonu itibarıyla dava Yargıtay'da henüz karara bağlanmadı.

IHD Diyarbakır Şubesi'nin eski başkanı Raci Bilici, Bölge Adliye Mahkemesi'nin Aralık 2020'de hakkındaki mahkumiyet kararını bozmasının ardından Eylül ayında yeniden yargılandı. Diyarbakır 5. Ağır Ceza Mahkemesi Raci Bilici'yi terör örgütü üyeliği suçlamasıyla tekrar altı yıl üç ay hapis cezasına mahkum etti. Yıl sonu itibarıyla karara yapılan itiraz sonuçlanmadı.

Ekim'de insan hakları savunucusu Mehmet Selim Ölçer, yoksulluğa karşı mücadele eden ve 2016'da KHK ile kapatılan Diyarbakır merkezli Sarmaşık Derneği'ne üye olduğu gerekçesiyle "terör örgütüne yardım etmek" suçundan iki yıl bir ay hapis cezasına mahkum edildi.

İnsan hakları avukatı Tahir Elçi'yi öldürmekle suçlanan üç polis memuru ve PKK üyesi olduğu iddia edilen bir kişinin davası Diyarbakır'da devam etti. Polis memurları "bilinçli taksirle ölüme sebebiyet vermek"ten yargılanıyor.

KADINLARIN VE KIZ ÇOCUKLARIN HAKLARI

20 Mart'ta Türkiye, Cumhurbaşkanı kararı ile Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi'nden (İstanbul Sözleşmesi) çekilerek kadınları ve kız çocukları ayırım gözetmeksizin tüm şiddet biçimlerine karşı koruyan hayati önemdeki bir sözleşmeden yoksun bıraktı. Karar, Covid-19 pandemisi sürecinde ev içi şiddet vakalarının arttığı bir dönemde açıklandı ve ülke çapında protestolara yol açtı. Çekilme kararı 1 Temmuz'da yürürlüğe girdi. Bağsız kadın hakları örgütlerinin bildirdiğine göre yıl boyunca 280 kadın toplumsal cinsiyete dayalı şiddet sonucunda öldürüldü, 217 kadının ölümü ise şüpheli bulundu.

LGBTİ+ HAKLARI

İçişleri Bakanı Ocak ayında attığı bir tweette Boğaziçi Üniversitesi öğrencilerine "LGBT

sapkınları" dedi. Bakan, öğrencilerin, kampüste düzenlenen bir sergide, üzerinde LGBTİ+ topluluğun sembollerinin yer aldığı Kâbe görseli nedeniyle gözaltına alınmasından söz ediyordu.

Mart ayında hükümet, İstanbul Sözleşmesinin 'Türkiye'nin toplumsal ve ailevi değerleriyle bağdaşmayan eşcinselliği normalleştirmek' için kullanıldığını öne sürerek çekilme kararını haklı göstermeye çalıştı.

TOPLANMA ÖZGÜRLÜĞÜ

Polis, Cumhurbaşkanı tarafından Prof. Melih Bulu'nun Boğaziçi Üniversitesi'ne rektör olarak atanmasını protesto etmek için barışçıl biçimde toplanan yüzlerce öğrenciyi gerekiz ve aşırı güç kullanarak gözaltına aldı. En az 11 öğrenci tutuklandı, 31 öğrenci ev hapsine alındı, yüzlerce öğrenci hakkında ise Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet ettikleri gerekçesiyle adli kontrol şartları uygulandı ve davalar açıldı. Yedi öğrenci, Boğaziçi Üniversitesi kampüsündeki sergiyle bağlantılı olarak "kin ve düşmanlığa tahrik" suçundan üç yıla kadar hapis cezası ile yargılandı. Yıl sonu itibarıyla, Melih Bulu'nun yerine Ağustos ayında atanan yeni rektörü protesto eden iki öğrenci hâlâ tutuklu idi.

Mart'ta insan hakları savunucuları, siyasi aktivistler, gazeteciler ve zorla kaybedilenlerin yakınları Cumartesi Anneleri/İnsanlarının aralarında bulunduğu 46 kişinin yargılandığı dava başladı. Bu kişiler, 25 Ağustos 2018'de Cumartesi Anneleri/İnsanları'nın 700. Hafta buluşması sırasında dağılmayı reddettikleri gerekçesiyle Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet suçundan yargılanıyor. Dava devam ediyor.

8 Mart Dünya Kadınları Günü'nde Feminist Gece Yürüyüşü'ne katılan 17 kadın "Cumhurbaşkanına hakaret" ve Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'na muhalefet suçlamalarıyla gözaltına alındı ve daha sonra adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı. Ağustos'ta İstanbul 10. Asliye Ceza Mahkemesi, kadınlar hakkında sekiz yıla kadar hapis cezası istemiyle hazırlanan iddianameyi kabul etti.

Nisan'da Rize'nin İkizdere ilçesinde jandarma, köyde taş ocağı açılması kararını protesto eden köylülere biber gazıyla karşılık verdi. Taş ocağının çevreye hasar vereceğini ve içme suyunu kirleteceğini savunan köylülerden bazıları gözaltına alındı ve daha sonra serbest bırakıldı. Rize Valiliği'nin yasaklama kararlarına rağmen protestolar devam etti.

Her yıl Haziran ayında düzenlenen İstanbul Onur Yürüyüşü art arda altıncı kez yasaklandı. Polis, protestocuları dağıtmak için gereksiz ve aşırı güç kullandı ve gazeteci Bülent Kılıç dahil en az 47 kişiyi gözaltına aldı. Bu kişilerin hepsi aynı günün ilerleyen saatlerinde serbest bırakıldı. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında sekiz protestocunun yargılandığı davanın ilk duruşması Kasım'da görüldü.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi kampüsünde düzenlenen Onur Yürüyüşü'ne katıldıkları gerekçesiyle haklarında açılan davada iki yıl boyunca yargılanan 18 öğrenci ve bir akademisyen Ekim ayında beraat etti. Savcı, karara itiraz etti. Yıl sonu itibarıyla itiraz sonuçlanmamıştı.

ÖRGÜTLENME ÖZGÜRLÜĞÜ

Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanun, sivil toplum örgütlerinin çalışmalarını olumsuz etkiledi. Ekim'de Mali Eylem Görev Gücü (FATF) Türkiye'yi daha yakından izlemek için "gri liste"ye aldı. FATF, Türkiye'nin kara para aklama ve terörün finansmanı ile mücadele çabalarındaki ciddi eksiklikleri gidermekte yetersiz kaldığını ve bu bağlamda kâr amacı gütmeyen sektörün denetlenmesinde risk temelli bir yaklaşım uygulamakta da başarısız olduğunu ifade etti.

Haziran'da Anayasa Mahkemesi, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın HDP'nin kapatılması ve partinin 451 yöneticisi ve üyesine beş yıllık siyaset yasağı getirilmesi istemiyle hazırladığı iddianameyi kabul etti. HDP, 520 kişi hakkında aşırı geniş terörle mücadele yasaları kapsamında sürdürülen kovuşturmalar ve mahkumiyet kararlarına dayalı olarak devletin bütünlüğüne aykırı eylemlerin odak noktası olmakla suçlanıyor.

İŞKENCE VE DİĞER TÜRDE KÖTÜ MUAMELE

Ocak'ta Diyarbakır'da bir sulh ceza hakimliği, Mehmet Sıddık Meşe'nin Aralık 2020'de Diyarbakır 3 No'lu T Tipi Cezaevi'nde gardiyanlar tarafından ağır şekilde dövüldüğüne ilişkin iddialar hakkında verilen takipsizlik kararına itirazını reddetti. Yıl boyunca Diyarbakır Barosu'na aynı cezaevindeki tutuklulardan benzeri işkence iddiaları bildirildi. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi Ocak'ta cezaevini ziyaret etti; yıl sonu itibarıyla Komite'nin raporu henüz yayımlanmadı.

Aralık'ta Osman Şiban hakkında "terör örgütü üyeliği" suçlamasıyla dava açıldı. Şiban'ın, 2020'de Van'da askerler tarafından işkenceye maruz bırakıldığı iddia edilmişti. İşkence iddiasını haberleşti dört gazeteci hakkındaki dava da yıl sonu itibarıyla devam ediyordu.

Aralık'ta, terörle bağlantılı suçlar nedeniyle Kandıra Cezaevi'nde bulunan Garibe Gezer hücresinde ölü bulundu. Gezer'in intihar ettiği iddia edildi. Gezer, ölümünden önce infaz koruma memurları tarafından sistematik olarak işkenceye ve cinsel saldırıya maruz bırakıldığını bildirmişti. Savcılık, iddialara ilişkin dosyada takipsizlik kararı verdi.

ZORLA KAYBETMELER

Fethullah Gülen hareketiyle ilişkili olmakla suçlanan eski Başbakanlık hukuk müşaviri Hüseyin Galip Küçüközyiğit'in, zorla kaybedilmesinden dokuz ay sonra Eylül'de Ankara Sincan Cezaevi'nde ortaya çıktı. Yetkililer, Küçüközyiğit'in resmi gözetim altında olduğunu inkar etmişti. Dokuz ay boyunca akıbeti ve nerede tutulduğu ise yıl sonu itibarıyla hâlâ bilinmiyordu.

Ağustos 2019'dan beri kayıp olan Yusuf Bilge Tunç'un akıbeti ve nerede tutulduğu yıl sonu itibarıyla hâlâ bilinmiyordu.

MÜLTECİ VE GÖÇMENLERİN HAKLARI

Türkiye'nin göç yetkililerinin bildirdiğine göre Kasım itibarıyla Türkiye'de 5 milyon 200 bin civarında göçmen ve mülteci yaşıyordu. Bunlardan 3 milyon 700 bini geçici koruma statüsünde olan Suriyelilerdi.

Temmuz'da yetkililer İran sınırındaki mevcut duvarın uzatılacağını duyurdu. Aynı ay Van Valiliği Ocak'tan beri 34 bin 308 kişinin sınırdan ülkeye girişinin engellendiğini açıkladı. Basında Türkiye'nin ülkeye düzensiz bir şekilde girmeye çalışan Afganları İran'a geri itmeyi sürdürdüğüne ilişkin haberler yer aldı. Ağustos'ta, Taliban'ın Afganistan'ın kontrolünü ele geçirmesinin ardından Türkiye yetkilileri, kalabalık Afgan gruplarının gelmesine izin vermeyeceklerini açıkladı.

Ağustos'ta 145 Afgan, polis baskınlarıyla yakalandı ve İstanbul Tuzla'daki bir geri gönderme merkezine götürüldü. Aynı dönemde 30 Afgan Ankara'da gözaltına alındı ve göç yetkilileri tarafından sınır dışı edilmek üzere alıkonuldu.

Eylül'de göç yetkilileri Ankara'yı Suriyeliler için geçici koruma kaydına kapattı ve koruma statüsü veya ikamet izni olmayan düzensiz göçmenlerin sınır dışı edileceğini duyurdu.

Suriyelilere yönelik şiddetli saldırılar arttı. Ağustos'ta Ankara'nın Altındağ ilçesinde Türk ve Suriyeli gençler arasında çıkan bir sokak kavgasında bir Türk gencin bıçaklanarak öldürülmesinin ardından kalabalık bir grup Suriyelilerin evlerine ve işyerlerine saldırdı.

Ekim ve Kasım'da göç yetkilileri, 45 Suriyeli mülteciyi, sosyal medyada muz yerken videolarını paylaşma akımına katıldıkları için sınır dışı etmek amacıyla gözaltına aldı. Yetkililer, Suriyeli bir kadının, muz alamadıklarını söyleyen vatandaşlar tarafından azarlandığını gösteren videonun sosyal medyada yaygınlaşmasının ardından başlayan akımın "provokatif amaçlı" olduğunu belirtti. Suriyeli gazeteci Mecid Şamaa da gözaltına alınanlar arasındaydı.

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ

2021/22 RAPORU

DÜNYADA İNSAN HAKLARININ DURUMU

İnsan hakları perspektifinden bakıldığında 2021 yılı, büyük ölçüde, iktidar koridorlarında geçen bir ihanet ve ikiyüzlülük hikayesiydi. Bazı hükümetlerin kendi pozisyonlarını korumak için Covid-19 pandemisini istismar etme girişimlerini artırmayla birlikte, pandemiden sonra “daha iyisini inşa etme” vaatleri neredeyse sadece lafta kaldı.

Küresel işbirliği umutları; aşı stoklama, iklim değişikliğiyle yüzleşmekte isteksizlik ve sınırlı menfaatler karşısında söndü. Ekonomik toparlanma vaatleri; borç erteleme konusundaki sönüklük ve yerleşik gelir eşitsizliği nedeniyle etkisiz kaldı. Bilim ve teknolojiadaki ilerlemeler, şirketlerin açgözlülüğü ve hükümetlerin suç ortaklığıyla baltalandı veya muhalefeti bastırmak ve mültecileri ve göçmenleri sınırları geçmekten alıkoymak için istismar edildi.

Yine de cesur kişiler, toplumsal hareketler ve sivil toplum örgütleri sayesinde pandemi sonrası daha iyi bir dünya umudu yaşatıldı. Onların çabaları ve sınırlı da olsa zorluklar sonucunda elde edilen zaferler, hükümetleri vaatlerini yerine getirmeye teşvik etmelidir.

Uluslararası Af Örgütü 2021/22 Raporu bu dinamiklerin küresel, bölgesel ve ulusal düzeydeki etkilerine dikkat çekmekte ve 2021 yılında 154 ülkedeki insan haklarının durumunu kapsamaktadır. Uluslararası Af Örgütü'nün hükümetlere ve diğer ilgililere yönelik belgelenmiş endişelerini ve tavsiyelerini sunan rapor, politika yapıcılar, hak savunucuları, aktivistler ve insan haklarıyla ilgilenen herkes için temel bir okuma niteliği taşıyor.

[amnesty.org.tr](https://www.amnesty.org.tr)

AMNESTY
INTERNATIONAL

